

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК
УКРАЇНИ**

Інститут вивчення проблем злочинності

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Інститут дослідження проблем державної безпеки

В. М. ГАРАЩУК, А. О. МУХАТАЄВ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ
З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ**

Монографія

Харків
«Право»
2010

ББК 67.9(4УКР)308

Г 20

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України (протокол засідання № 4 від 17 березня 2010 р. та вченою радою Інституту дослідження проблем державної безпеки України (протокол засідання № 4 від 13.04.2010 р.)

Рецензенти:

О. В. Петришин, доктор юридичних наук, професор, академік, перший віце-президент Національної академії правових наук України;

В. Г. Пилипчук, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, директор Інституту дослідження проблем державної безпеки

Гарашук В. М.

Г 20 Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія / В. М. Гарашук, А. О. Мухатаєв. – Х. : Право, 2010. – 144 с.

ISBN 978-966-458-205-3

Монографія містить розгорнутий аналіз поняття корупції та корупційних правопорушень, тенденції розвитку антикорупційного законодавства, його сильні та слабкі сторони. Історико-правовий аспект протидії корупції спирається на національний та міжнародний досвід. Авторами розроблено класифікацію видів (рівнів) корупції, здійснено порівняльний аналіз чинного та перспективного антикорупційного законодавства України.

Нозрахована не тільки на фахівців, а й на широке коло читачів, тому написана досить вільною, публіцистичною, живою мовою.

ББК 67.9(4УКР)308

© Гарашук В. М., Мухатаєв А. О., 2010

ISBN 978-966-458-205-3 © «Право», 2010

ВСТУП

Докорінна зміна економічної формації, політичні та соціальні потрясіння, які завжди супроводжують руйнування старих устоїв, первинне накопичення капіталу в 90-х роках минулого століття (часто відверто протизаконними способами), спровокували стрімке зростання корупційних правовідносин в Україні. Ці правовідносини поширилися настільки, що стали загрозувати існуванню самої держави. Корупція перероджує державний апарат, призводить до того, що чиновництво перестає виконувати своє основне завдання – служити народові, суспільству, забезпечувати реалізацію конституційних прав громадян. Подолати її можливо лише кардинальними засобами. Саме тому боротьба з корупцією розглядається у нашому суспільстві як одне з найпріоритетніших його завдань.

У пропонованому читачеві монографічному дослідженні розглянуто поняття корупції та тенденції її розвитку, проаналізовано історико-правовий аспект протидії корупції, розроблено класифікацію видів (рівнів) корупції, досліджено питання законодавчих засад організації боротьби з корупцією в Україні, здійснено порівняльний аналіз чинного та перспективного антикорупційного законодавства України. У виданні вміщено й науково-практичний коментар статей Кодексу України про адміністративні правопорушення, які передбачають адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення (введення в дію призупинено до 1 січня 2011 р.)

Тим, хто застосовує на практиці антикорупційне законодавство, стануть у нагоді й наведені у монографії корупційні схеми, які використовують правопорушники на загальнодержавному та місцевому рівнях, низка підзаконних актів, прийнятих в розвиток і на реалізацію нового антикорупційного законодавства України. Вони запропоновані у вигляді додатків.

РОЗДІЛ 1

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

1.1. Поняття корупції і тенденції її розвитку

Корупція – одне з найнебезпечніших для суспільства та держави явищ. Вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні принципи, на котрі спирається будь-яка демократична держава, принципи рівності громадян перед законом, справедливості, неупередженості правосуддя, захищеності людини правоохоронними структурами від різного роду протиправних посягань і свавілля чиновників та ін. Крім цього, корупція завдає державі значної економічної та політичної шкоди, серйозно гальмує поступальний розвиток суспільства. Корупція в Україні зводить практично нанівець потенційну ефективність будь-яких економічних та соціальних програм держави, результативність управлінських рішень¹. Ще Г. В. Ф. Гегель зазначав, що частина державної влади, яку придбав для себе окремих індивідуум, втрачена для влади загальної².

¹ Про руйнівний вплив корупції на економіку держав та суспільні відносини див., напр.: Елеськин М. В. Коррупция и государство: кто победит в этой борьбе // Закон и право. – 2001. – № 2. – С. 15–18; Кузьменко О. Корупція та економічна злочинність в сучасній Україні: вплив на національну безпеку // Право України. – 1997. – № 7. – С. 12; Лунеев В. В. Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы // Государство и право. – 2000. – № 4. – С. 99–111; Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: Монографія. – К.: Аттіка, 2001. – 304 с.; Организованная преступность и коррупция. Исследования, обзоры, информация // Социально-правовой альманах. – Екатеринбург, 2000. – Вып. 3. – 100 с.; Скобелев П. А. Актуальные проблемы борьбы с коррупцией и организованной преступностью в современной России. – М.: Норма, 2007. – 272 с. та ін.

² Гегель Г. В. Ф. Конституция Германии. Политические произведения. – М.: Наука, 1978. – С. 184.

Будучи безпосередньо пов'язаною з механізмами державного управління, корупція зустрічається практично в кожній політичній та економічній системі, є складовою частиною механізму злочинної експлуатації громадянського суспільства тими корисливо-бюрократичними структурами, які переродилися з дійсно державних¹. В основі визначення корупції в її політичному значенні лежить відомий постулат, відповідно до якого бюрократія фактично є хазяїном державних ресурсів і все, що існує в державі, стає власністю бюрократії. Сама ж вона об'єднує посадових осіб усіх державних органів, органів місцевого самоврядування, державних та муніципальних установ, збройних сил та інших військових формувань. Корупція в зазначеному розумінні означає привласнення посадовими особами власності та інших вигод опосередковано – шляхом отримання влади. Привласнення власності характеризує економічний аспект, а отримання влади і надання переваг та пільг, в тому числі й при порушенні ними закону, – політичний². Сьогодні в Україні влада фактично перетворюється на найвигідніший «бізнес»: затрат – нуль, ризик – мінімальний, дивіденди – колосальні.

Верховна Рада України ще у 2001 р. у постанові за підсумками парламентських слухань щодо стану боротьби з корупцією в Україні³ зазначила, що проблема подолання корупції в Україні вже втратила суто юридичний аспект і перетворилася на найсерйознішу політичну проблему, нерозв'язання і загострення якої суттєво погіршують міжнародне становище нашої держави та її політичний імідж у світі. Фактично сьогодні вже немає сумніву, що корупція в Україні загрожує національній безпеці, існуванню України як держави

¹ Панов М. І., Герасіна Л. М. Правовий та соціоісторичний аналіз феномену корупції // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: НЮАУ, 2000. – Вип. 45. – С. 162.

² Гаухман Л. Коррупция и коррупционное преступление // Законность. – 2000. – № 6. – С. 2–3.

³ Постанова Верховної Ради України від 5 липня 2001 р. «Про підсумки парламентських слухань щодо стану боротьби з корупцією в Україні» // Голос України. – 2001. – № 145. – 15 серп.

взагалі¹. На таку небезпечність корупції вказує й відомий бізнесмен Д. Сорос: «У всьому світі країни, які начебто повинні бути багатими, залишаються злиденними. Маючи цінні природні ресурси, такі як нафта, алмази та золото, прості люди Анголи, Нігерії, Казахстану і подібних до них країн умирають у злиднях, тому що корумповані чиновники процвітають. Гроші, які могли б використовуватися, щоб зменшити бідність і надати поштовх економічному зростанню, замість цього розкрадаються... Є тісний зв'язок між експлуатацією природних ресурсів та поширеністю корумпованих і репресивних режимів. Безпечний потік доходів дозволяє таким режимам підтримувати владу. У свою чергу, контроль над величезними потоками грошей надає диктаторам стимул чіплятися за владу. Не маючи потреби у широкій громадській підтримці, ці режими можуть пригнічувати громадян та ігнорувати основні потреби суспільства (охорона здоров'я, освіта та ін.)»².

Практично всі дослідники корупції, правознавці, філософи, соціологи визначаючи її сутність, виходять з того, що корупція не може бути зведена до примітивного хабарництва або іншого правопорушення (особливо в умовах ринкової економіки)³. Лобізм, фаворитизм, протекціонізм, внески на

---

¹ Про це йдеться в першому ж абзаці Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності», яка схвалена Указом Президента України від 11.09.2006 р. № 742. Стаття 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» (Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351) поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності розглядає як загрози національним інтересам і національній безпеці України. Про те, що корупція перетворилася на реальну загрозу національній безпеці, у 1999 р. зробив заяву і Національний антикорупційний комітет Росії (див.: Российская юстиция. – 1999. – № 12. – С. 6.).

² Soros G. Transparent corruption // Financial Times. – 2002. – June 13.

³ Див.: Гарашук В. М. Адміністративно-правові аспекти боротьби з корупцією // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 4. – С. 131–136; Константинов А. Коррупцированная Россия. – М.: ОЛІМА Медиа Групп; ОЛІМА–ПРЕСС, 2006. – 640 с.; Коррупция и борьба с ней. – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2000. – 320 с.; Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: Монографія. – К.: Аттіка, 2001. – С. 6, та ін.

політичні цілі, інвестування комерційних структур за рахунок держави, різні форми переведення державної власності в приватну, використання злочинних зв'язків, рейдерство під прикриттям судових рішень та правоохоронних структур, ухвалення свідомо неправосудних рішень – ось далеко не повний перелік форм корупції.

У багатьох енциклопедіях та словниках визначення корупції надається як дослівний переклад з латинської «corruption» – «корозія, роз'їдання, руйнування». Відомий російський філолог С. І. Ожегов визначав корупцію як «підкуп хабарами, продажність посадових осіб, політичних діячів»¹.

У Законі України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією»² законодавець уперше дав юридичне визначення такому явищу, як корупція (хоча корупція є явищем скоріше соціальним, кримінологічним, ніж юридичним): «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг» (ст. 1 Закону).

У новому Законі України від 11 червня 2009 р. «Про заходи запобігання та протидії корупції»³ (п. 4 ст. 1) корупцію визначено як «використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей».

---

¹ Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., исправл. – М.: Русский язык, 1991. – 917 с.

² Закон України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.

³ Офіційний вісник України. – 2009. – № 53. – Ст. 1822.

Це майже збігається з визначенням, яке дає корупції ООН. У Довідковому документі про міжнародну боротьбу з корупцією (квітень 1995 р.) вона визначається як «зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях»¹. З цього широкого тлумачення корупції ми й виходитимемо у подальшому. На більш докладному аналізі правового визначення корупції зупинимося нижче.

Останнім часом корупція стала серйозною проблемою для нашої держави. За відомостями експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), опублікованими в 1998 р. у Женеві в «Глобальній доповіді про конкурентоспроможність» у рейтинговій таблиці доповіді Україна на той час посідала 53 місце (Росія – 52). Існують й інші оцінки. Наприклад, за рейтингом впливової неурядової організації «Транспаренсі інтернейшл» Україна майже десять років потому посідала 82 місце². У 2006 р. вона була вже на 99 місці, у 2007 р. – на 118, у 2008 р. – на 134³, у 2009 р. – на 146 місці зі 180 країн, що були піддані у 2009 р. відповідному тестуванню, разом з такими державами, як Росія, Бенін, Малаві, Малі, Принсіпе⁴. (Деякі розбіжності в показниках об'єктивно неминучі за тих умов, що стан корупції в країнах постійно змінюється, різні організації використовують неоднакові підходи до оцінювання «корумпованості», у світі існують нетотожні тлумачення терміна «корупція» (про це далі. – *Авт.*) та ін. До того ж це явище є одним із найбільш латентних серед видів правопорушень.)

За словами американського експерта Джеффри Сакса, високий рівень корупції зумовлений безсистемним характером реформ в Україні та Росії. «Обидві вони вважаються вкрай корумпованими, ненадійними у виконанні контрактів і навіть

¹ Цит. за: Лунеев В. В. Коррупция ученная и фактическая // Государство и право. – 1996. – № 8. – С. 81.

² Див.: Аргументы и факты в Украине. – 2000. – № 40.

³ Рейтинг світової корупції був опублікований організацією Транспаренсі інтернейшл. Стосується корупції в державних секторах 163 країн світу. Див.: www.Inter-k.com.ua/news.

⁴ Програма «Подробности» телеканалу «Інтер», 2009 р. 9 грудня. Див., також: Кореспондент. net Україна, 26 вересня 2007 р.

такими, що мають ненадійний поліцейський захист фізичної безпеки»¹. Експерти ВЕФ включили Україну та Росію до групи країн, «де злочинність, корупція, відсутність особистої безпеки і відкрите нехтування податковими законами настільки стали нормами життя, що право, засноване на законі, серйозно підірване»².

За відомостями експертів Українського центру економічних і політичних досліджень, тіншовими структурами в Україні вже на початку незалежності були пов'язані практично всі рівні державних службовців і депутатів. За деякими оцінками, 60 % організованих злочинних груп, 40 % підприємців та близько 90 % комерційних структур уже тоді (у 90-х роках ХХ ст. – *Авт.*) мали корумповані зв'язки в різних органах влади і управління, а понад 60 % доходів середнього службовця становив хабар³. Все це призводить і до того, що міжнародні економічні та фінансові кола визнають Україну вкрай ризиковою для бізнесу країною, не рекомендують інвесторам укладати свій капітал в українські підприємства. Саме тому боротьба з корупцією повинна стати одним із основних державних пріоритетів.

Наведене свідчить про велику моральну та політичну шкоду, яку завдає корупція суспільству та іміджу держави, але ж корупція завдає Україні й величезної економічної

---

¹ Corruption Watch. – 1998. – № 8. – June 24. За відомостями журналу «Форбс», Україна станом на березень 2009 р. в рейтингу країн з найкращими умовами для бізнесу посідає 97 місце (в 2008 – посідала 75). Відомості наведено в програмі «Подробности». Телеканал «Інтер», 2009 р. 21 березня.

² Corruption Watch. – 1998. – № 8. – June 24. Вражаючі відомості наведено каналом НТВ 6 червня 2008 р. в телевізійних новинах: доходи корупціонерів у Росії сягають третини національного бюджету! На такі дані у своїх виступах неодноразово посилалися Президент та Прем'єр-міністр Росії. Існують дослідження, які називають цифру, що дорівнює національному бюджету, або перевищує його у двічі!

³ Див.: Литвак О. М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992–1995 роки): Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Х., 1997. – С. 17. Досить спірні висновки, але не звертати на них увагу не можна. Тим більше, що рейтинги України щодо корупції відтоді змінилися не на краще.

шкоди¹. Так, за відомостями фахівців Світового банку, шкода, яку завдає економіці України корупція, визначається таким чином:

- державні службовці видають ліцензії за хабарі, що призводить до зростання вартості товарів та послуг на 3–10 %;

- кримінальні групи (з мовчаного дозволу влади) контролюють ринки та встановлюють на них ціни – надбавки до ціни товару або послуги через це складають 15–20 %;

- податкові інспектори за певну винагороду дозволяють приховувати частину доходів – бюджет недоотримує до 50 % надходжень;

- державні службовці за винагороду замовляють коштовне обладнання комерційним структурам, необґрунтовано завищують ціну обладнання, вартість робіт. Таким чином, ціна на товари та послуги підвищується на 20–100 %;

- на підкуп посадових осіб різного рангу витрачається від 30 до 50 % прибутку, отриманого від «тіньового» та легального бізнесу.

Слід зазначити, що ці дослідження проводилися наприкінці 90-х років минулого століття фахівцями, не дуже знайомими з нашим менталітетом². Та й ситуація в країні змінилася. Але ж яким чином? Показовим є такий приклад. У приватних бесідах з податковими інспекторами, які саме в той час проводив один з авторів цього дослідження (проф. В. М. Гарашук), на запитання: «Наскільки, на Вашу думку, цифра 50 % недоотримання бюджетом податкових надходжень відповідає дійсності? Скільки, на Вашу думку, відсотків реально недоотримує бюджет?» були одержані такі відповіді: 70 % недоотримує (один з опитаних); 80 % недоотримує (шість опитаних); 90 % недоотримує (три з опитаних)! Автори розуміють,

---

¹ Деякі фахівці вважають корупцію основною причиною економічної кризи в країні (див.: Керезя І. Корупція як основна причина економічної кризи // Економіка, фінанси, право. – 2000. – № 3. – С. 26–28).

² Не існує й єдиного «методологічного стандарту» оцінювання корупції. Тому, на нашу думку, слід з певною обережністю ставитися до будь-яких цифр, що наводяться дослідниками.

що таке опитування не може претендувати на наукову та статистичну достовірність, наводять його як приклад оцінювання ситуації окремими фахівцями, які щодня, як-то кажуть, «із середини», бачили проблему. Звісно, вони могли помилятися. Жодної методики оцінювання зловживань (у тому числі їх власних) бути просто не могло.

Корупція та казнокрадство призвели до того, що вже на початку нового тисячоліття (зі слів экс-президента України Л. Кучми) «тіньовий» сектор економіки в нашій державі сягнув 45–60 % народногосподарського комплексу¹, а зі слів экс-глави Адміністрації Президента України В. Медведчука, 65 % грошових коштів в Україні знаходиться у «тіньовому» секторі². Тільки з 1991 по 1997 р. за кордон з України вивезено 150 млрд дол. США³. Цифри дещо сумнівні, але якщо зважити на економічний потенціал України початку 90-х років ХХ ст., то є над чим замислитися. Деякі фахівці називають цифру в понад 100 млрд дол. «відмитих», а потім отриманих унаслідок злочинної діяльності в Україні з часу проголошення її незалежності⁴. Згадуючи часи, коли в країні друкувалися «купони», що називалися грошима, які (на відміну від трикопійкового трамвайного квитка – документа суворой звітності) не мали ні серії, ні номера (за винятком купюри в 100 крб., що мала номер), наведені цифри вже не здаються такими нереальними.

Корупція призвела до того, що сьогодні в Україні майже не залишилося підприємств державної форми власності. Корупційними схемами вони віддаються за безцінь у приватні руки «своїм людям». Згадаємо «Чорноморське пароплавство», «Одеський припортовий завод», шахти та металургійні комбінати Донбасу, високотехнологічні підприємства Харківщини, значну частину нафтогазового комплексу країни та ін. Нині корупційні схеми намагаються запровадити для руйнування та розкрадання «Українського Дунайського пароплавства», «Херсонського комбайнового заводу», заводу «Світло шахтаря» у Харкові, інших залишків високорентабельних державних підприємств.

¹ Урядовий кур'єр. – 2000. – 18 листопада.

² Програма «Подробности», телеканал «Інтер», 2001 р., 5 липня.

³ Програма «Подробности», телеканал «Інтер», 1997 р., 23 вересня.

⁴ Голос України. – 1999. – 30 січня.

На початку XXI ст. у загальнопланетарному масштабі корупція призводила до того, що понад 600 млрд дол. США щорічно у країнах світу йшли «в тінь»¹. Зараз, за відомостями Всесвітнього банку, щорічно міжнародні потоки коштів, отриманих злочинним шляхом, шляхом корупції та ухилення від сплати податків, становлять від 1 до 1,6 трил дол. США².

Корупція, хоча й опосередковано, шляхом аморального та протизаконного перерозподілу матеріальних цінностей, благ і коштів сприяє загальному зубожінню населення не тільки окремих держав, а й переважної кількості населення планети в цілому. На початку нового тисячоліття з усього населення Землі понад 3 млрд людей мали щоденний дохід менше 2 дол. на день (у тому числі Україна)³, а 1 млрд – проживали на 1 дол. на день, при тому, що 80 % світових багатств належать лише 20 % населення планети⁴.

Аналізуючи стан та причини корупції в Україні, не можна не звернутися до стану справ у інших державах світу, перш за все в Росії, з якою протягом століть ми мали спільний шлях розвитку, близький менталітет і маємо багато в чому тотожні проблеми сьогодення. При цьому слід урахувувати, що корупція – транснаціональне явище. Вона потребує порівняльного аналізу, вивчення досвіду боротьби з нею наших сусідів, а також країн, де рівень корумпованості чиновництва мінімальний.

Одним із показників «корупційної тенденції» в Росії є відомості, отримані шляхом опитувань керівників деяких російських компаній, проведених фондом «ІНДЄМ» протягом 2001–2005 рр.⁵ Відповідно до нього річний обсяг корупційних витрат, які в середньому несе російська фірма, зріс з 23 тис. дол. США до 244 тис. дол. США, тобто більше ніж у 10 разів. Сукупний обсяг усіх корупційних платежів у сфері бізнесу в

¹ Програма «Подробности», телеканал «Інтер», 2002 р., 5 березня.

² <http://www.diamatik.civicua.org/a-news/news.php?id=1103&groupid=6>. За цими ж відомостями розмір хабарів в країнах з економікою, що розвивається, та перехідною економікою становить від 20 до 40 млрд дол. США на рік.

³ Сьогодні деякі дослідження називають цифру в 4 дол. США.

⁴ Програма «Подробности», телеканал «Інтер», 2001р., 17 жовтня.

⁵ Зважаючи на близькість економічного стану в Україні та Росії, менталітету цих слов'янських народів, можна сказати, що «корупційний вектор» в Україні має таку ж саму спрямованість.

країні виріс з 33,5 млрд. дол. США в 2001 р. до 316 млрд. дол. США в 2005 р., що багаторазово перевищує зростання доходів федерального бюджету Росії¹.

Спільне дослідження Світового банку і Європейського банку реконструкції та розвитку стосовно частоти давання хабара в Росії показує, що така частота виросла не набагато (з 38,72 % у 2004 р. до 39,30 % у 2005 р.), тобто бізнес не став платити частіше, але він став платити значно більше². Зрозуміло, що весь корупційний тягар бізнесові структури потім перекладають на пересічних громадян, закладаючи його в ціни на товари та послуги.

Наведене свідчить про те, що корупція за останні роки зросла не тільки кількісно, а й якісно. Вона набула системних властивостей, починає викликати системні зміни у суспільстві. Вимагання хабара, інших матеріальних та нематеріальних благ і переваг стають не просто поодинокими протиправними діями окремих посадових осіб, а загальним правилом ведення бізнесу та обов'язковою формою державного управління. Хабарі та «відкати» заздалегідь закладаються в затратну частину бізнес-планів. Закони та урядові рішення все частіше приймаються в інтересах окремих олігархічних кланів та груп³. На службу їм поставлені значна кількість працівників правоохоронних та контролюючих органів, судова система⁴. Сумнозвісний хабарник, колишній голова Львівського

¹ Див.: Константинов А. Коррупцированная Россия. – С. 8.

² Там само. Деякі українські політики у своїх виступах у засобах масової інформації вказують на таку ж саму тенденцію і в Україні.

³ Див., напр.: Судебный откат // Бизнес. – 2009. – № 14. – С. 19–20; Подмандатный бизнес // Корреспондент. – 2009. – № 2, – С. 22–23; Сухая ветвь // Эксперт, 2009. – № 15. – С. 32–37 та ін.

⁴ Вражаючи факти корупції та зловживань в судовій системі України наводилися в телепрограмі «Свобода» на «Інтері». – Телеканал «Інтер», 2009 р. 13 березня. За відомостями міністра юстиції України, оприлюдненими в цій передачі, судам зараз довіряють лише 10% громадян, тобто так само як системі ЖКГ. Досить низький рівень довіри мають й правоохоронні органи України. Так, за результатами соціологічних досліджень Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка у 2008 р. міліції не довіряють 72% опитаних, прокуратурі – 68%, СБУ – 59% (для порівняння: у 2005 р. міліції не довіряли 48% опитаних, прокуратурі – 43%, СБУ – лише 32%). (Див.: Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування. Автореф. дис... д-ра. юрид. наук. – Харків, 2009. – С. 1).

апеляційного суду І. Зварич в інтерв'ю Київській газеті «ВВС» заявив: «Наша система правосуддя настільки прогнила, система цінностей настільки спаплюжилась, що бути чесним суддею в Україні – великий ризик для кар'єри та здоров'я, набагато більший, аніж бути суддею-хабарником... А якщо ви візьмете справи з політичним підтекстом – там узагалі судді нікуди подітися. Яке б рішення він не прийняв, у іншої сторони завжди знайдеться купа аргументів поставити його дії під сумнів... Зараз на найвищих посадах в Україні сидять такі хабарники, що у порівнянні з ними я жалюгідний учень, такий собі фокусник-невдаха». Він вірно підкреслив, що «...починається корупція на самому верху – в Конституції, в двозначних законах, де повно суперечностей, там, де депутатська недоторканність, там, де народ не має навіть символічної можливості контролювати владу»¹.

Хабарництво провокує й низький рівень життя службовців апарату управління; затримки в одержанні ними заробітної платні; високі ціни на товари та послуги, що наближаються до світових (а у деяких випадках і перевищують їх); конфіскаційна податкова політика держави, при якій підприємцю легше «купити» урядовця і приховати за його допомогою прибутки, ніж платити з них податки; всюдозволеність та недоторканність багатьох високопосадовців, унаслідок чого службовець нижчого рангу ставить запитання: «Ім можна, а чому мені не можна?!», та ін.²

Поглиблює ситуацію не тільки небажання чиновництва запроваджувати ефективний механізм контролю за своїми ж діями (дещо глузуючи можна сказати: найбільш безрезультативна боротьба – боротьба з самим собою, все одно якась із сторін «самого себе» програє), а й технічна неможливість все-

---

¹ «ВВС». – 2009. – № 16.

² Про чинники корупції див. також: Бобырь В. И. Социальные факторы коррупции в Украине: пути улучшения ситуации // Зб. наук. пр. Харківського Центру вивчення організованої злочинності. – Харків, 2000. – Вип. 1. – С. 194–207; Мельник М. Фактори корупції в Україні // Право України. – 2002. – № 5. – С. 12–17.

охоплюючого контролю. Це пов'язано з певною консервативністю чинного законодавства, яке змінюється повільніше, ніж суспільні відносини, а також з тим, що сам контроль вимагає істотних витрат (мається на увазі дійовий контроль). До того ж надмірно жорсткий контроль завдає удару по якості управлінського персоналу та призводить до відтоку творчих розумних кадрів. У цілому ж можна сказати, що саме управління містить у собі потенційну можливість корупції. Ця можливість стає об'єктивною, коли потенційна рента від учинення корупційних дій істотно перевищує ризики покарань (втрат).

1.2. Протидія корупції: історико-правовий аспект

В юридичній, а переважно в публіцистичній літературі часто трапляються заклики покінчити з корупцією раз і назавжди. Політичні та державні діячі протягом століть обіцяють, ставши при владі, подолати корупцію. На нашу ж думку, повністю подолати корупцію неможливо, у будь-якому разі в недалекому майбутньому¹. На такий висновок наштовхують аналіз політичної і правової думки минулих часів та історія права. Хабарництво та інші форми зловживання владою заборонялися (або в документах згадувалися як явище) ще у таких давніх джерелах права, як «Закони Ману» (стародавня Індія), «Закони XII таблиць» (Стародавній Рим) та ін. Приклади корупції (як би ми зараз сказали) та її засудження містять Біблія, Коран, Старий Завіт, вчення Будди та ін.

---

¹ Але суттєво зменшити можна. Прикладом цьому є Сінгапур. Місто-держава на початку 70-х років минулого століття вважалася одним з найкорумпованіших у світі. Але спільними зусиллями влади та громадськості, засобів ЗМІ, завдяки просвітницькій роботі, роз'ясненням та агітації населення вдалося переломити ситуацію. Громадяни перестали давати хабара, про будь-який випадок його вимагання зразу повідомлялося правоохоронним органам, які миттєво реагували на сигнал. Результат: вже наприкінці 70-х років ХХ ст. Сінгапур став одним з найменш корумпованих міст світу.

На небезпеку для суспільства нечесного (читай – корумпованого. – *Авт.*) чиновництва прямо чи опосередковано вказували Конфуцій, Шан Ян, Платон, Арістотель, Цицерон та інші стародавні філософи, філософи середніх віків – М. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, Б. Спіноза, Дж. Локк, пізніше – І. Кант, Г. В. Ф. Гегель та ін.

Таким чином, можна сказати, що корупція фактично народилася разом із державним апаратом, кастою управлінців, які швидко побачили можливість використовувати державну владу в особистих корисливих цілях. Ось декілька історичних прикладів.

У Парижі в Національній бібліотеці Франції зберігається папірус, знайдений французьким археологом Прісс д'Авенон, датований 3350 р. до н. е., такого змісту: «Наша земля занепадає. Хабарництво та корупція процвітають. Діти перестають слухатися батьків. Кожен хоче написати книгу й кінець світу вже недалеко». За 759 р. до Різдва Христового пророк Ісайя звертався до свого народу з попередженнями: «Князі твої – законозлочинці і співучасники крадіїв; всі вони люблять подарунки та женуться за хабарем» (Іс. 1:23). У Старому Завіті говориться, що Мойсей проповідував проти прийняття подарунків, тому що вони «засліплюють очі» та призводять до несправедливості. У Корані навіть зафіксовано спеціальну заборону платити хабарі. Пророк Мухаммед застерігав, що Аллах прокляне всіх, хто платить та бере хабарі, а також того, хто сприяв цьому. Будда теж зазначав, що коли правитель, керуючи державою, шукає вигоди, то це врешті-решт призведе до того, що буде перевернута сутність суспільних відносин, ігноруватимуться принципи справедливості. Хабарництво зумовлює не тільки ухвалення нечесних рішень, а й те, що високі державні посади обіймають негідні люди. «Несправедливі чиновники, – казав Будда, – це злодії, які крадуть щастя народу... вони обдурюють і правителя, і народ, таким чином стаючи причиною всіх бід нації»¹.

---

¹ Цит. за: Омельченко С. Корупція з точки зору різних культур світу // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 3. – С. 54–57.

Навіть найжорсткіші заходи боротьби з корупцією не змогли повністю викоринити це зло. Прикладом цього є відомі історичні факти. У крісло, яке за наказом персидського царя Камбуза було обтягнуто шкірою, знятою з судді, якого спіймали на хабарі, сідав інший суддя, який знову ж брав хабарі. Смертну кару за хабар були передбачено й у Стародавньому Римі.

Східнослов'янська корупція має низку своїх рис. Її особливістю є те, що вона значною мірою була спровокована самою державою шляхом запровадження на Русі (за прикладом Візантії) системи «кормління» з посад. Посадські люди (бояри, воєводи, судді) годувалися завдяки підношенням місцевих жителів, оскільки держава їм не платила. Коштовний подарунок, підношення, у свою чергу, виокремлювали людину з кола інших просителів, сприяли тому, щоб його прохання було виконано. Саме система «кормління», яку скасували лише у 1555 р., привчила російський народ до тієї простої думки, що кращим способом вирішення справ є підношення¹. Мабуть тоді як реакція на стан справ народилося славнозвісне: «Не подмажешь – не поедешь» (рос.). Але ще до офіційного скасування системи «кормління» «Судебник» Івана Грозного (1550 р.) забороняв хабарництво та передбачав покарання за нього. «Судная грамота» 1561 р. встановлювала жорсткі санкції за отримання хабарів судовими чиновниками і вимагала засуджувати таких суддів до страти, а майно їх віддавати тим, хто на них здійснив донос. Відомий і спеціальний Указ царя Михайла Федоровича «Про боротьбу зі зловживаннями воєвод та приказних людей» (1620 р.). Але це мало допомогло. Лихоїмство та мздоїмство² продовжували поширювати-

¹ Константинов А. Коррупцированная Россия. – С. 20.

² Форми корупції того часу. Під лихоїмством розумілося отримання чиновником підношень (часто на досить постійній основі, задля прихильності можновладця) без порушення останнім своїх функціональних обов'язків. Свого роду форма данини. Тобто, чиновник виконував свої посадові обов'язки отримуючи винагороду від держави та від просителя. Мздоїмство – отримання винагороди чиновником за вчинення ним на користь хабародавця протиправних дій. Остання форма корупції вірно вважається більш небезпечною, оскільки фактично руйнує державний апарат, знищує його законні повноваження, породжує та закріплює у суспільстві нові протизаконні правовідносини.

ся. Досить згадати зловживання владою боярина Морозова та його оточення, улюбленця Петра І О. Меншикова, часи правління Катерини І, яка Указом 1726 р. повернула стару систему, за якою передбачалося: «приказним людям жалування не давати, а годуватися їм від челобітчиків, – хто що дасть за власною волею»¹.

Західна Європа теж не була винятком. Досліджуючи проблему становлення та розвитку державного фінансового контролю, професор Рене Штурм зазначав, що відсутність контролю в XIV ст. спричиняла питома цьому стану зло: чиновники казначейства «захоплювали народні пожитки й обертали на свою користь гроші, що були призначені для казначейства. Але коли пограбування перевищували міру, їх (чиновників. – *Авт.*) вішали; таким був у той час підсумковий спосіб контролю «а posteriori»². І. Х. Озеров наводить такий приклад: «У Франції... наприкінці XVIII ст., коли посади продавалися, будь-яка посадова особа мала змогу купити посаду свого власного контролера. Те ж саме було до 1860 р. і в Російській імперії (тобто і на теренах України. – *Авт.*) з тією лише різницею, що не потрібно було сплачувати за право контролю над самим собою, – воно було встановлене законом»³. Зрозуміло, відсутність належного контролю за рухом державних коштів – поживне середовище для зловживань.

Не все так добре у сфері протидії корупції і в країнах Західної Європи та інших державах у наші часи. Згадаємо хоча б ситуацію навколо Європарламенту (1999 р.), коли його високопосадовці вимушені були піти у відставку через корупційний скандал. Італія, Англія, Японія, Франція – майже половина звинувачень на адресу політиків – учинення ними корупційних діянь⁴.

---

¹ Лише за Катерини II остаточно було затверджено грошове забезпечення чиновників. Інші доходи прирівнювались до хабарів.

² Штурм Р. Бюджет. – СПб., 1907. – С. 486.

³ Озеров И. Х. Основы финансовой науки. – Вып. I. Учение об обыкновенных доходах. – М., 1908. – С. 52.

⁴ Згадаємо постійну «зірку» корупційних скандалів італійського лідера С. Берлусконі.

Як свідчить історичний аналіз, корупційні процеси відбувалися у минулому й на теренах сучасної України. Деякі дослідники вітчизняної історії намагаються подати суспільні відносини в Україні часів гетьманства майже як ідеальні, представляючи тогочасну Україну демократичною, соціальноорієнтованою. Але це не зовсім відповідає історичним реаліям. Як приклад, у Конституції Пилипа Орлика 1710 р. цілу главу десяту присвячено боротьбі з корупцією. У ній висвітлюються й форми зловживань можновладців того часу: *«Через те що ясновельможний гетьман повинен з обов'язку свого уряду провадити і достерігати лад у Вітчизні та Війську Запорозькому, то передовсім він має недремно пильнувати і докладати особливого старання щоб простим козакам і посполитим не чинилось надмірних утисків спустошливих поборів і здирств. Ті надужиття спонукають люд покидати обжиті місця і пускатися у чужі краї, аби пошукати собі поза межами вітцівської землі життя без тих прикрощів – догіднішого, відраднішою і спокійнішого.*

Тому постановляємо, щоб панове полковники, сотники, отамани та інші військові і посполиті урядовці більше не наважувалися виконувати панщин та інших приватних робіт силами козаків і посполитих, а надто якщо ті люди не є їхніми безпосередніми підлеглими ані слугами: не посилати на сінокіс ані на жнива, не силувати гатити греблі, не чинити над ними насильства захопленням ґрунтів чи примусом до невідгідного їх продажу і не конфісковувати за леда-яку провину усе майно – рухоме і нерухоме. Також не залучати ремісників без оплати до виконання панам урядовцям домашніх робіт, а козаків не увільняти від служби заради приватних доручень. Ясновельможний гетьман повинен усією повнотою влади викорінювати надужиття і сам того остерігатися і не чинити, щоб не давати прикладу для наслідування іншим.

Усе те лихо – утиски і грабунок бідного посполитого люду – корениться у честолобстві захланних хабародавців. Не ма-

ючи на те прав ані заслуг, а лише ненатлі будиши жадобою власного зиску, вони заходяться купувати військові і посполиті посади, здобуваючи гетьманську прихильність принадами хабарів, і таким робом допинаються поза вільними виборами проти права і слушності до найвищих гідностей – полковничої булави й інших посад. Тому суворо постановляємо, щоб ясновельможний гетьман не лакомився на жодні подарунки чи обіцянки і нікому не доручав полковничої булави чи інших військових і посполитих посад з огляду на особисті стосунки та щоб силоміць на ті посади нікого не нав'язував.

Військові і посполиті урядовці, а надто полковники, неодмінно мають обиратися на виборах свободним голосуванням і волевиявленням, а по виборах затверджуватися владою гетьмана, проте вибори таких урядовців повинні проводитися виключно зі згоди гетьмана. Такого ж порядку належить дотримуватися і полковникам: не обирати сотників чи інших урядовців за хабарі чи на основі особистої прихильності, нехтуючи вільним голосуванням усієї сотні, а також не усувати їх з посад внаслідок особистих незгод»¹.

Корупція ХІХ ст. добре відома нам з творів Є. П. Перцова (1830 р.) – «Искусство брать взятки. Рукопись, найденная в бумагах Тяжалкина, умершего титулярного советника»², М. Є. Салтикова-Щедрина – «Історії одного міста» (місто Глупов. – Авт.), М. В. Гоголя «Ревізор», «Мертві душі» та ін.

У радянські часи корупція також процвітала (досить згадати справу Медунова, хлопкову справу (Узбекистан), низку

---

¹ Автори максимально зберегли старий стиль.

² Мабуть перший на Русі сатиричний твір суто антикорупційної спрямованості. У ньому в гротесковій формі міститься докладна класифікація хабарів: «Подарки, сюрпризы, обеды, вещи, словно нечаянно забытые, и, конечно, деньги, "предпочтительно ассигнации, потому что они переходят из рук в руки без стука и шума" и немало полезных советов взяточполучателям ("Возьмите от того, кто дает больше, а прочих с шумом и гневом проводите за дверь")».

інших середньоазійських справ, закавказькі справи тощо). Правда, на початку соціальних перетворень, після 1917 р. більшовикам удалося істотно скоротити рівень корупції в країні завдяки жорстким заходам. Суворі часи керівництва «революційною свідомістю», де покарання було майже єдиним – розстріл, доповнилися Кримінальним кодексом РРФСР (1922 р.), в якому за хабар розстріл передбачався вже офіційно. Зрозуміло, що в часи, «уравніловки», суворого контролю з боку партійних та правоохоронних органів корупція просто не мала належного підґрунття. Але корупціонери радянських часів знайшли вихід. Хабарі бралися матеріальними речами (дефіцитними імпортними гарнітурами, сервізами, аудіо-, відеотехнікою, килимами, сільгосппродуктами, путівками за кордон та в санаторій тощо, а також позачерговим придбанням дефіцитних товарів, послугами за схемою: «Я – тобі, ти – мені»). Зрозуміло, не виключався й звичайний хабар грошима.

Слід зважати й на те, що будь-яка диктатура, як правило, жорстко, безкомпромісно та досить успішно бореться з хабарництвом, адже диктатор ототожнює себе з владою, з державою. Він не може допустити свавілля чиновництва, яке б підривало його авторитет як «держателя влади»¹.

Стан справ щодо корумпованості сучасного українського суспільства було досліджено шляхом опитування державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування різних регіонів України. Протягом 2003–2006 рр. авторами анонімно опитано 500 респондентів (службовці 5–7 категорій) на предмет їх ставлення до фактів корупції у суспільстві. У ході опитування на кожне запитання можна було вибрати тільки одну запропоновану відповідь. Результати видно із таблиці.

---

¹ Класичний приклад – Й. Сталін, який не мав особистих заощаджень.

Таблиця

Вчиняв(ла) корупційне діяння чи ні?	Причини поширення корупції в Україні	Ваше ставлення до корупції як до соціального явища
Не вчиняв(ла) корупційного діяння жодного разу – 307 респондентів = 61,4 %	Низький рівень життя – 177 = 35,4 %	Засуджую – 400 = 80 %
Беру, якщо дають, – 153 = 30,6 %	Низький моральний рівень службовців – 90 = 18 %	Байдуже – 50 = 10 %
Беру, коли вже зовсім скрутне матеріальне становище, – 30 = 6 %	Сукупність усіх викладених вище причин – 151 = 30,2 %	Не бачу в цьому нічого поганого (тобто, скоріше позитивне) – 30 = 6 %
Сам(а) утворюю ситуацію, щоб давали, – 10 = 2 %	Це спосіб життя нашого суспільства – 82 = 16,4 %	Вітаю. Це спосіб перерозподілу матеріальних благ – 20 = 4 %

Респонденти за власною ініціативою іноді робили записи на анкеті на кшталт: «А як жити на таку зарплату?», «Риба гниє з голови» тощо.

Автори звертають увагу на те, що всі респондент, які зазначили в графі: «Сам(а) утворюю ситуацію, щоб давали» корупцію засуджують. Ті, хто не вчиняв корупційних дій жодного разу, ставляться до неї байдуже. Цікавим, на нашу думку, є й той факт, що близько половини з тих, хто вважає корупцію способом перерозподілу матеріальних благ, були співробітниками органів внутрішніх справ, хоча відсоткове співвідношення їх до цивільних службовців-респондентів становить близько 20 %¹.

Наголосимо на тому, що серед опитаних жінки становили близо 70 % (що в цілому типово для посад 5–7 катего-

¹ Мабуть, це пов'язане з тим, що працівники правоохоронних органів краще за інших знають, як проходили процеси «прихватизації» державної власності.

рій), а також, що середній вік респондентів був близько 40 років. Це важливо, оскільки показує: 1) соціальна позиція респондентів формувалася ще за радянських часів; 2) жінки є більш сумлінними, законослухняними працівниками порівняно з чоловіками. Слід ураховувати й те, що на жінці, як правило, не лежить основний тягар матеріального забезпечення сім'ї.

Треба звернути увагу на те, що різні статистичні відомості стосовно оцінювання корупції в Україні істотно різняться. Вони одержані за різною методикою, в різний строк. Нині ситуація у світі стрімко змінюється. Свій пагубний унесок у поширення корупції додає сучасна суспільна мораль, гаслом якої стало: «Якнайскоріше збагачуйся будь-якою ціною». Ситуація погіршується світовою економічною кризою, приходом до владних структур молодого покоління, яке виховувалось у часи так званого «дикого капіталізму» на засадах нехтування мораллю, інтересами суспільства на користь власних інтересів. Саме тому ми закликаємо досить обережно ставитися до будь-яких (у тому числі й наведених нами) відомостей щодо стану корумпованості в Україні та інших країнах. Але суспільство і держава мають зважати на виявлені тенденції та вживати необхідний комплекс заходів протидії корупції.

1.3. Види (рівні) корупції

Окресливши загальні риси корупції, її негативні риси, історичні та сучасні тенденції її розвитку, вважаємо за доцільне більш докладно зупинитися на видах (рівнях) корупції. Наші дослідження дають змогу виокремити чотири основні рівні (види) корупції.

1. **«Високорівнева»** (або *«елітарна», «можновладна»*) **корупція** характерна для вищих ешелонів влади (вищі органи влади, центральні органи виконавчої влади, центральні апарати правоохоронних органів та судової гілки влади). Саме

на цьому рівні розробляються корупційні схеми, створюються корупційні мережі¹.

На нашу думку, корупція на цьому рівні становить найбільшу небезпечність для держави та суспільства. Представники центральних органів державної влади є розпорядниками бюджетних коштів, державного майна. Саме можновладці мають всі можливості, сконцентрувавши владу в своїх руках, призначивши на посаду «ручних» керівників правоохоронних структур, одним «розчерком пера» робити багатомільйонні статки, провадити бандитську «прихватизацію» державної власності, здійснювати безкарні рейдерські захоплення державних об'єктів, приймати нормативні акти, що слугують клановим інтересам та йдуть у розріз з інтересами народу (наприклад, надавати фінансову підтримку своїм банкам, підприємствам за державний рахунок тощо). Крім заподіяння величезної майнової шкоди, ця корупція руйнує соціальні устої, віру пересічного громадянина в державу як інструмент захисту його законних інтересів². Саме ця корупція призвела до масового зубожіння населення України наприкінці ХХ ст., нині спровокувала кризові явища практично в усіх сферах суспільного життя, не дозволяє нормально розвиватися малому і середньому бізнесу – основі основ будь-якого демократичного суспільства.

Елітарна корупція також підриває міжнародний авторитет держави. На угоду фінансовим інтересам окремих груп вона ставить перешкоди іноземним інвестиціям, впливає на зовнішню політику держави, іноді доводячи її до абсурдних форм. Привласнення державної власності та розкрадання державних коштів посилюють загрози (екологічні, пандемічні, продовольчі, енергетичні та ін.) безпеці держави і суспіль-

---

¹ Див. Додатки – схеми.

² Слід звернути увагу на такий факт: в злиденні часи початку–середини 90-х років минулого століття серед найголовніших проблем, які найбільше турбують, пересічні громадяни називали не матеріальну скруту (вона посіла четверте місце), а незахищеність від бандитів та чиновництва.

ства, не дозволяючи сконцентрувати потрібні кошти і спрямувати їх на запобігання та розв'язання сучасних проблем¹.

Прикладами такої корупції нині «переповнені» ЗМІ. Але заходи щодо «високорівневих» корупціонерів застосовуються досить рідко. Викриття фактів корупції в ЗМІ сьогодні стало свого роду формою боротьби за владу поміж політбізнесовими кланами, що переслідує мету не знищення корупції як явища, а усунення суперників (конкурентів) від влади.

До основних форм «високорівневої» корупції ми б віднесли:

- корупційний лобізм;
- корупційний протекціонізм і фаворитизм;
- таємні внески на політичні цілі, внески на вибори з наступними «дивідентами» у вигляді високих державних посад;
- перехід державних посадових осіб на керівні посади комерційних структур, які вони, перебуваючи при владі, підтримували за державний рахунок;
- поєднання державної служби з комерційною діяльністю;
- роздавання податкових пільг;
- надання монополії щодо певного виду комерційної діяльності;
- перешкода в отриманні спеціальних дозволів, ліцензій на зайняття певними видами діяльності (так званий «державний рекет», або торгівля дискреційною владою);
- призначення на відповідальні державні посади тощо.

Найбільш уразливими сферами «високорівневої» корупції є:

- бюджетна сфера (у тому числі міжнародна валютна допомога);
- приватизація державного майна;

---

¹ Докладніше про питання забезпечення державної безпеки див.: Пилипчик В. Г. Формування теоретико-правових основ забезпечення державної безпеки України (кінець ХХ – початок ХХІ століття): Монографія. – К.: НКЦ СБ України. – 2008. – 256 с.

- паливно-енергетичний сектор;
- контроль над тіньовою економікою та нелегальним бізнесом;
- розподіл державної власності, землі¹ та природних багатств України;
- митна сфера.

2. **Корупція в середніх ешелонах влади** (обласного рівня)². Практично тотожна корупції «елітарній». У зв'язку з меншим рівнем повноважень відрізняється меншими можливостями корупціонерів обласного рівня використовувати державну власність у своїх особистих цілях. Тут менші фінансові потоки, менша кількість великих об'єктів державної власності, обмежені й владні повноваження чиновництва³. Але, зважаючи на звичайну арифметичну кількість чиновництва, шкода від корупціонерів цього рівня навряд чи менша.

3. **Корупція «низова»** (дрібного чиновництва), тобто держслужбовців які безпосередньо проводять роботу з підготовки управлінських рішень, висновків, готують або видають відповідні дозволи, інші документи, здійснюють контрольні дії, розслідування справ, безпосередньо притягають до правової відповідальності (рівень районів, міст, районів у містах). Цей рівень корупції заслуговує на особливу увагу. Якщо перші два рівні корупції, так би мовити, відносно «віддалені» від пересічного громадянина, тобто громадяни про факти корупції у зазначених сферах дізнаються переважно зі ЗМІ, пліток, то з представниками цього рівня корупції люди стикаються безпосередньо і доволі часто. Кошти, які громадяни витрачають при вирішенні справ, тут порівняно невели-

¹ Кожна друга корупційна справа в країні пов'язана з правовідносинами стосовно розподілу (перерозподілу) земельних ділянок (Програма «Подобности» телеканалу «Інтер», 2009 р. – 9 грудня.)

² Деяких вищих посадових осіб областей, урахувуючи їх зв'язки з вищими ешелонами влади, ми б віднесли до першого рівня корупціонерів.

³ Тобто кожному «за чином». Тут доречно згадати слова Ш. Монтеск'є, який зауважив: «...відомо вже з досвіду століть, що будь-яка людина, яка має владу, схильна зловживати нею, і вона іде в цьому напрямку, **поки не досягне дозволеної їй межі**» (виділено нами. – Авт.) (див.: Монтеस्कье Ш. Избранные сочинения. – М.: Наука, 1955. – С. 289.)

кі¹, але кількість корупційних відносин робить шкоду від корупції цього виду не набагато меншою. Якщо «високорівнева» корупція «безперервно ковтає величезні шматки державної та приватної економіки», то корупція дрібна «повсякденно висмоктує матеріальний добробут людей»². Її небезпечність полягає ще й у тому, що саме завдяки корупційним діям дрібних чиновників у громадян формується негативна уява про роботу державного апарату та про владу взагалі.

Особливість цієї корупції полягає ще і в тому, що підношення «дрібним» управлінцям сприймаються пересічними громадянами як щось звичайне, як компенсація за клопіт, який чиновнику завдав проситель або порушник (наприклад, водій), як невеличкий додаток до тієї незначної зарплати, котру виділяє держава для «дрібного» службовця. Навіть ті, хто усвідомлює, що своїми діями підкуповують чиновників, не вважають такі дії правопорушенням, а тим більш корупцією. Вони скоріше схильні обвинувачувати державу, яка поставила в такі «тяжкі» умови обидві сторони і чиновника, і громадянина, що примушують одних давати хабарі, а інших їх брати. Але ж подібні дії чиновників рангом вище (наприклад, керівництво міста, району) вже сприйматимуться більшістю саме як злочин.

Причин цьому багато – це етнонаціональний менталітет, правові, релігійні, етичні та етнічні традиції, низький рівень економічного благополуччя держави та суспільства, зміни в системі життєвих орієнтирів і потреб тощо.

Місцевий чиновник, управлінець сприймається громадянами як «своя людина», котра живе серед рівних собі, а чиновник рангом вище вже не може розраховувати на таке поблажливе ставлення до себе з боку населення, оскільки, під-

---

¹ Умовна оцінка. Для деяких чиновників цього рівня корупційні надходження є досить вагомою статтею доходу. Дуже часто вона істотно перевищує заробітну платню.

² Лунеев В. В. Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы (Тезисы доклада) // Государство и право. – 2000. – № 4. – С. 99–111.

нявшись по ієрархічній драбині вгору, він начебто «випадає» з числа «своїх» і належить уже не народу, а державному апарату, владі. Це істотно ускладнює боротьбу з корупцією цього рівня.

Проблема викриття фактів корупції спирається й на те, що, зіткнувшись з вимаганням з боку державного службовця, особа постає перед вибором: або дати хабара (порушити закон і потрапити під ризик викриття), або оскаржити дії корупціонера до вищої інстанції чи правоохоронного органу. Рішення залежить від того, наскільки затратною є процедура оскарження, а також наскільки громадянин обізнаний у своїх правах та обов'язках державного службовця. Наша ж вкрай ускладнена дозвольно-ліцензійна система просто провокує на виникнення корупційних правовідносин, оскільки легальний шлях настільки затратний, довготривалий, що людині легше переплатити, ніж мати «головний біль», дотримуючись усіх правил.

Ситуація ускладнюється і тим, що іноді й самі вищі посадовці не зацікавлені у боротьбі з правопорушниками, оскільки їм легше й простіше працювати з корумпованими, морально деградуючими чиновниками без претензій, моральних принципів, власної гідності та з необмеженою підлеглістю¹. Відповідно до закону біхевіоризму, потрапляючи до колективу, людина переймає його правила поведінки. Тому, якщо внутрішньовідомча культура така, що відносно корупції царює атмосфера підтримки, безвідповідальності при вирішенні службових питань, відсутності гласності при оцінюванні дій співробітників, то нові члени колективу сприймуть таку поведінку як нормальну та наслідуватимуть її. На цьому рівні найбільш репрезентований і такий різновид корупції, як «кумівство» (непотизм).

Отже, з наведеного можна зробити певні висновки: дрібна управлінська (низова) корупція має свою кількісну та якіс-

---

¹ Клепицкий И. А., Резанов В. И. Получение взятки в уголовном праве России. – М., 2001. – С. 9.

ну характеристику (ознаки). Специфіка сфер її поширення полягає в такому: 1) це місцевий локальний рівень (рівень муніципальної влади), де не вирішуються питання глобального, довгострокового характеру; 2) об'єктом корупції у даному випадку є задоволення «поточних» потреб громадянина владно-політичного характеру (отримання довідки, фінансової допомоги, поставлення на облік, відкриття власної справи тощо).

Найбільш «корупційнонебезпечні» сфери дрібної корупції:

– митна сфера (дрібні порушення правил митного режиму, дрібна контрабанда, тощо);

– дозвільно-ліцензійна система;

– сфера дрібного підприємництва;

– контрольно-наглядова діяльність;

– правоохоронна діяльність;

– житлово-комунальне та побутове обслуговування населення;

– система охорони здоров'я;

– сфера освіти та дошкільного виховання¹.

4. Корупція «від злиднів». Найбільш безпечний вид корупції. Здійснюється дрібним чиновництвом не на постійній основі, ситуативно або коли вже склалося «зовсім скрутне матеріальне становище». Її відносна безпечність полягає у тому, що корупційні дії вчиняються службовцями, які мають достатньо високий моральний рівень, люблять свою країну, поважають свій народ. Ці дії є нетиповими для них. Вони б їх не вчиняли, якби не збіг особистих тяжких матеріальних обставин (захворіла дитина та ін.), коли б низькими посадовими окладами держава сама не провокувала їх на це. Небезпечність цього рівня корупції полягає в тому, що поступово людина може звикнути до додаткових фінансових надходжень

---

¹ Останні три не є сферою державного управління. З точки зору нашого законодавства це не є зловживанням державною владою. Але пересічні громадяни розглядають це як корупцію. Корупцією визнає це й нове антикорупційне законодавство України.

і почати самостійно утворювати корупційні схеми. Цей рівень корупції ми докладно розглядати не будемо. У відсотковому відношенні він незначний, за формою проявів тотожний третьому рівню.

Як уже зазначалося, види (рівні) корупції можна класифікувати за різними критеріями. Наведена нами класифікація прив'язана до рангу державного службовця.

Крім зазначеної класифікації, пропонуємо поділяти корупцію за:

– *сферами діяльності*: 1) політична; 2) економічна, або ділова (бізнес-еліта країни). В нашій країні, де влада зрослася з бізнесом, цей поділ є досить умовним; 3) побутова (традиції віддячити за роботу дрібному чиновнику, лікарю та ін.);

– *гілками влади*: 1) корупція чиновництва у сфері законодавчої влади; 2) виконавчої влади; 3) судової влади. Сюди ж слід віднести й корупцію з боку посадових осіб правоохоронних та контрольно-наглядових органів;

– *часом вчинення*: 1) ситуативна; 2) корупція на постійній основі, коли це стає способом життя службовця, істотним матеріальним поповненням власного бюджету (або його основною статтею);

– *способом учинення*: лобізм. На нашу думку, це одна з найнебезпечніших форм корупції¹. Полягає у «проштовхуванні» шляхом прийняття нормативних та інших актів у всіх гілках влади, органах місцевого самоврядування, потрібних окремим кланам, бізнес-групам рішень, які часто усуперечать інтересам нації, чинному законодавству, або зміни редакції нормативних актів не на користь інтересам держави та суспільства².

---

¹ Фактично це підкуп. Зрозуміло, способів багато. Розглядати їх докладніше не будемо. Це питання потребує окремого дослідження.

² Про руйнівний вплив лобізму на економіку держави та суспільні відносини див.: Лоббисты меняют прописку // Комментарии. – 2009. – № 3. – 30 января. – С. 6; Депутатов хотят лишить подработки // Комментарии.; 2009 – № 3. – 30 января. – С. 6–7; Подмандатный бизнес // Корреспондент. – 2009. – № 12. – С. 22–23; Лучшее бы пил и курил // Фокус. – 2009. – № 16. – С. 26; та ін.

Кожен з цих видів (рівнів) корупції має як спільні, так і особливі риси. Їх розгорнута характеристика заслуговує на спеціальне дослідження.

Зважаючи на викладене, пропонуємо узагальнену **класифікацію негативних наслідків корупції**:

- неефективне використання державних коштів та ресурсів¹;
- неефективна зовнішня і внутрішня економічна політика держави (підлаштована під кланові інтереси, а не інтереси держави);
- втрата податків, інших надходжень до державного бюджету (шляхом їх прямого розкрадання або «узгодженого» недоотримання);
- гальмування шляхом установлення надуманих перешкод розвитку бізнесу²;
- уповільнення ефективності роботи державного апарату в цілому;
- неефективне використання знань та умінь людини, які замість того, щоб займатися справою, вимушені долати штучні бюрократичні перешкоди;
- зниження якості управлінських послуг (у тому числі шляхом утворення штучних перешкод);
- зниження інвестицій, уповільнення економічного зростання;
- розорення приватних підприємців;
- посилення організованої злочинності, яка часто «кришується» корумпованими високопосадовцями;
- зростання соціальної нерівності;
- зниження суспільної моралі.

---

¹ За 13 років існування Рахункової палати у ході контрольно-аналітичних та експертних заходів виявлено бюджетних правопорушень, а також неефективного використання коштів Державного бюджету України та державних позабюджетних фондів на загальну суму понад 83 млрд грн (див.: <http://as-rada.gov.ua/control>). А скільки задишилося порушень невиявлених?

² В Україні, аби розпочати свою справу, треба пройти десятки «узгоджувально-погоджувально-дозвільних» інстанцій, що розтягується на місяці та роки, тоді як у деяких країнах це займає лічені дні.

РОЗДІЛ 2

ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

2.1. Проблеми законодавчого регулювання боротьби з корупцією в Україні

Історичний досвід показує, що не існує способу підготовки «ідеального» чиновника, бо не ідеальною є сама людина. У той же час існують країни з досить низьким рівнем корупції. Більш того, відомі приклади, коли дії, спрямовані на зниження корупції, приводили до значних успіхів: Сінгапур, Гонконг, Португалія, Швеція. Це свідчить про те, що боротьба з корупцією можлива.

З формального погляду, якщо не буде держави, не буде й корупції, але здатність людей на сучасному етапі суспільного розвитку ефективно співпрацювати без держави видається сумнівною. В умовах, коли корупція процвітає майже усюди, розпуск корумпованих органів влади видається одним з найбільш радикальних способів позбавитися корупції. Крім розпуску органів влади, існують й інші підходи до зменшення корупції¹.

Мабуть, на одне з перших місць тут слід поставити політичну волю лідерів країни, якої ми не бачимо, незважаючи на те що ЗМІ переповнені викритими фактами корупції, антикорупційними гаслами політиків на кшталт «Бандитам – тюрми» та ін. Їх «боротьба з корупцією» – своєрідний піар для підняття власного рейтингу. Саме відсутність реальних політичних кроків на шляху подолання корупції стримує (або ж

¹ Ades A., Di Tella R. The new economics of corruption: a survey and some new results// Political Studies. – 1997. – Vol. – 45. – № 3. – P. 496.

істотно гальмує) реалізацію інших антикорупційних заходів.

Безперечно, найбільш результативний шлях боротьби з корупцією – це усунення причин, що її породжують. Але усунути ці причини швидко неможливо. Для цього потрібні серйозні економічні, політичні та інші реформи, що спричиняє значні витрати. У той же час це не виключає застосування в боротьбі з корупцією неекономічних – адміністративних (або вольових) способів. Вони не потребують істотних витрат, менш ефективні, але є одними з важливих складових у боротьбі з корупцією.

Загалом, на нашу думку, адміністративні способи боротьби з корупцією поділяються на два значні блоки: 1) прийняття відповідних норм (тобто нормотворчість) та 2) застосування норм права (правозастосовна діяльність).

Законодавство – основний провідник будь-якої державної програми. Тому робота з удосконалення нормативних актів, спрямованих на боротьбу з корупцією, має розглядатися як один з найважливіших етапів на шляху подолання цього негативного явища.

Чинне законодавство про боротьбу з корупцією, як свідчить аналіз, є недосконалим і репрезентовано тільки чотирма основними (робочими) нормативними актами – законами України від 11 червня 2009 р. «Про засади запобігання та протидії корупції»¹ та «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень»², відповідними статтями Кримінального кодексу України³ (далі – КК України) та Кодексу України про адміністративні правопорушення⁴ (далі – КУпАП), які доповнені Законом України від 11 червня 2009 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

---

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 2009 – № 45. – Ст. 691.

² Там само. – Ст. 692.

³ Там само. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

⁴ Відом. Верхов. Ради Укр. РСР. – 1984, дод. до № 51. – Ст. 1122.

України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»¹.

До антикорупційних актів організаційної спрямованості (тобто таких, що не передбачають конкретних санкцій за протиправні дії) слід віднести низку ратифікованих міжнародних актів: Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції², Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією³, Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією⁴, Указ Президента України від 18 листопада 2005 р. № 1615/2005 «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції», де одним із пріоритетних заходів стосовно протидії корупції було запровадження громадського моніторингу стану поширення корупційних діянь у політичній, економічній і соціальній сферах на загальнодержавному та місцевому рівнях. Сюди ж можна віднести й Програму Уряду «Назустріч людям», яка містить окремий розділ «Подолання корупції», Меморандум про створення Антикорупційного фронту (підписаний у лютому 2007 р.) керівниками Комітету по боротьбі з корупцією, Комітету протидії корупції та організованій злочинності, Антикорупційного комітету, Київської міської організації спілки української молоді, 10 антикоруп-

---

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 2009 – № 46. – Ст. 699. (На час написання цих строк подовжено дію Закону України 1995 р. «Про боротьбу з корупцією», тобто фактично працюють два акти: цей Закон та відповідні статті КК України). Ситуація складається так, що зазначені акти взагалі можуть бути скасовані з підстав їх недосконалості або істотно змінена їх редакція. Тому автори дійшли такого висновку: трохи нижче надати докладний аналіз Закону 1995 р., який офіційно діє до 1 січня 2011 р. До того ж окреслення його недоліків та способів їх усунення є доречним як досвід та запобіжний захід від помилок у застосуванні нового законодавства, яке, на жаль, запозичило багато недоліків законодавства попереднього.

² Відом. Верхов. Ради України. – 2007 – № 49. Ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V (Відом. Верхов. Ради України, 2006 – № 50. – Ст.496)

³ Відом. Верхов. Ради України. – 2007 – № 47–48. Ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V (Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 50. – Ст.497).

⁴ Ратифікована Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476– IV (Відом. Верхов. Ради України. – 2005 – № 16. – Ст.266.)

ційних ініціатив Президента України (серпень 2007 р.), План заходів щодо реалізації Концепції протидії корупції в Україні «На шляху до доброчесності» до 2010 р. У структурі Міністерства юстиції України створено інститут Урядового уповноваженого по боротьбі з корупцією та відповідальний секретаріат, що забезпечує його діяльність.

Проте політична корупція заважає ефективним антикорупційним діям. Показовим тут є Звіт Колегії Рахункової палати України «Про результати аналізу відповідності діючого нормативно-правового врегулювання питання боротьби з корупцією в Україні вимогам висновків GRECO», в якому зазначено, що результати аналізу показали: корупційний спрут уразив фактично всі сфери суспільства, але найнебезпечнішим є те, що корупція перетворилася на функціонально важливий спосіб існування можновладців.

Причина непереможності корупції – вкрай недосконала, недоопрацьована, практично відсутня нормативно-правова база, яка не відповідає загальноприйнятим стандартам міжнародно-правових актів у цій сфері. В державі визначилася неефективність будь-яких політичних ініціатив GRECO. Затверджені Урядом заходи боротьби з корупцією є профанацією, оскільки не містять конкретних механізмів їх реалізації. Зовнішній вияв цього – «хронічне невиконання» основних, раніше прийнятих нормативно-правових актів з питань боротьби з корупцією, а також рекомендацій міжнародних експертів у цій сфері. Навіть новостворена антикорупційна інституція – Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики не відповідає вимогам міжнародних правових актів: процедуру призначення керівника чітко не прописано, не визначено критерії забезпечення професійними кадровими ресурсами та належним фінансуванням. Протягом 2008–2009 рр. в Україні реалізуються міжнародні проекти з протидії корупційним явищам на загальну суму майже 32 млн дол. США, але інформація про рух цих коштів

в Україні відсутня. На порушення бюджетного законодавства України ті структури, які за кошти міжнародних організацій мають привести українську антикорупційну нормативну базу у відповідність до європейських вимог, не мають правових підстав отримувати інформацію про фінанси від своїх донорів. Фактично має місце черговий правовий казус: міжнародну допомогу отримують і нею розпоряджаються одні державні структури, а працюють і розробляють законодавство абсолютно інші. Витративши 32 млн дол. США «де-юре», систему антикорупційного законодавства на сьогодні Україна не створила¹.

На нашу думку, наведені висновки є не зовсім коректними. Антикорупційна правова база в Україні існує. Проблема полягає в її якості та адаптованості до національного законодавства.

Повернемось до аналізу антикорупційного законодавства. Величезну роль тут відіграє нормативне тлумачення корупції. Як уже зазначалося, юридичне визначення корупції містять Закон України від 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» (чинний на момент написання цих строк) та тимчасово призупинений пакет антикорупційних законів 2009 р.

Визначення, які містять ці акти, істотно не відрізняються від визначення, що надає корупції ООН. У Довідковому документі про міжнародну боротьбу з корупцією (квітень 1995 р.) вона визначається як «зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях»².

Виходячи з цих визначень, можна зробити висновок про те, що термін «корупція» включає і таке поняття, як «хабар». У той же час у Законі України «Про боротьбу з корупцією» про хабар прямо нічого не говориться. Формально це свідчить про те, що законодавець до терміна «корупція» хабар не вклю-

---

¹ <http://ac-rada.gov.ua/control>

² Цит. за: Лунеев В. В. Коррупция учтенная и фактическая // Государство и право. – 1996. – № 8. – С. 81.

чає. Зрозуміло, що це явне непорозуміння¹. Неузгодженість нормативних актів, спрямованих на боротьбу з корупцією, виявляється і в тому, що до корупційних дій інші акти відносять й інші, часом самостійні (згідно з КК України) склади злочинів.

Наприклад, у Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 роки, затвердженій Указом Президента України від 24 квітня 1998 р. № 367/98², корупцією визнає зловживання владою або посадовим становищем (ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем»), перевищення влади або посадових повноважень (ст. 365 КК України «Перевищення влади або службових повноважень»), розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням службового становища (ч. 2 ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»), хабарництво (ст. 368 КК України «Одержання хабара») та ін.

Але далі, визначаючи корупційні діяння, у самому Законі «Про боротьбу з корупцією» законодавець фактично наводить перелік добре відомих форм хабара: прийняття або одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості; одержання предметів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг або переваг, які не передбачені чинним законодавством (ч. 2 ст. 1).

---

¹ У згаданому Законі йдеться про те, що протокол про вчинення корупційного діяння складається тоді, коли правопорушення не містить складу злочину (ч. 2 ст. 12), та про те, що питання про кримінальну відповідальність за корупційні діяння вирішуються відповідно до вимог чинного законодавства (ч. 1 ст. 3). Зміни до цих статей було внесено Законом від 3 березня 2005 р. № 2459–IV, тобто майже через 10 років після його прийняття. Нове антикорупційне законодавство також опосередковано вказує на кримінально-карану корупцію, говорячи про наявність кримінальної відповідальності за корупційне правопорушення (ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»).

² Офіц. вісн. України. – 1998. – № 17. – Ст. 621.

Таким чином, склалася ситуація, коли назва закону є ширшою за предмет його регулювання. На нашу думку, до такого «різночитання» корупції вітчизняного законодавця підштовхують міжнародні акти, спрямовані на боротьбу з корупцією, які до корупційних діянь відносять, наприклад: «крадіжки, розкрадання та присвоєння державної власності з метою приватного використання», «зловживання посадовим становищем з метою неправомірного одержання переваг» та ін.¹

Як згадане вище неповне, так і занадто широке визначення корупції теж не є виправданим. На наш погляд, Україні не слід «сліпо», без узгодження з положеннями національного законодавства, копіювати не кращі нароби світової спільноти або окремих країн. Нічого, крім плутанини, помилок та зловживань, це не принесе. На жаль, численні пропозиції щодо розроблення національного законодавства, спрямованого на боротьбу з корупцією, пропонують занадто широке її тлумачення. (Росіяни, до речі, теж йдуть цим шляхом².)

Багатолике визначення та різнопланове закріплення в законодавстві терміна «корупція» «розмивають» межі складу цього правопорушення, ототожнюють його з іншими протиправними діяннями. (Додамо, що проблему поглиблює і нечітке окреслення суб'єкта корупції.) Все це може призвести до того, що будь-яке службове порушення (у тому числі звичайна помилка службовця) розглядатиметься як корупційне діяння. Для таких занепокоєнь існують підстави. Гонитва правоохоронців за показниками свого часу створила в Україні своєрідну атмосферу «полювання на відьом», стан, коли

---

¹ Див.: Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. – К., 1999. – С. 12; Бровкін В. Визначення корупції в світлі психологічного та культурного надбання: доповідь на міжнародному науково-практичному семінарі «Досвід боротьби правоохоронних органів з корупцією в США та Україні». м. Харків, 26 лютого 2000 р. – С. 11.

² Федеральний Закон «Про протидію корупції», прийнятий Державною Думою РФ. 19 грудня 2008 р.; див., також: Лунеев В. В. География организованной преступности и коррупция в России (1997–1999 гг.) // Организованная преступность и коррупция. Исследования, обзоры, информация: социально-правовой альманах. – Екатеринбург, 2000. – Вып. 3. – С. 9.

звітність щодо боротьби з корупцією, за умов, що дійсні корупціонери для правоохоронних структур є недосяжними, формувалася завдяки притягненню до відповідальності голів сільрад, військовослужбовців, лікарів і навіть лісників, контролерів метро та завгоспів ПТУ¹.

Нечітке визначення меж кримінально караного і адміністративного корупційного діяння, необміркований підхід до питання про суб'єкт відповідальності за таке правопорушення призводять і до того, що за наявності підстав за одні й ті самі дії державних службовців (посадових осіб) можна притягти і до кримінальної відповідальності за хабарництво (ст. 368 КК України), і до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних діянь (ст. 7 Закону України «Про боротьбу з корупцією»). Це ускладнює роботу правозастосовувачів, призводить до різних зловживань з їх боку, в тому числі до необґрунтованих звільнень посадових осіб від кримінальної відповідальності за хабарництво. До того ж, постає закономірне запитання: чому за одні й ті ж діяння державного службовця (посадову особу) можна притягти до адміністративної відповідальності, а посадових осіб недержавного сектора – тільки до кримінальної? Чим державний службовець «краще» за недержавну посадову особу?

Відчуваються труднощі й у питаннях кваліфікації правопорушення за ст. 354 КК України («Одержання незаконної винагороди працівником державного підприємства, установи чи організації»). Але тут, у самій статті, є хоча б вказівка на обов'язкові ознаки злочину: матеріальні блага (у будь-якому вигляді) або вигоди майнового характеру; значний розмір; отримання винагороди шляхом вимагання; суб'єкт злочину – особа, яка не є посадовцем. Хабар же (кримінальний злочин, відповідальність за який передбачено ст. 368 КК України) від адміністративного проступку (відповідальність встановлена ст. 7 Закону України «Про боротьбу з корупцією») відрізнити

---

¹ Архів прокуратури м. Харкова за 2001 р. На сьогодні ситуація дещо виправилася.

практично неможливо. Адміністративне корупційне діяння не має ні вартісних, ні будь-яких інших ознак, які б відмежовували його від хабара (за винятком того, що суб'єктом хабара є тільки посадова особа, яка не завжди є державним службовцем), хоча так само, як і хабар, воно має майновий характер. (Нагадаємо, що відповідно до п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» хабар має виключно майновий характер¹.)

Конфліктує цей Закон і з ст. 184¹ КпАП України. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 13 «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією»² цього конфлікту не усуває. Навпаки, вона ускладнює ситуацію. Так, у пп. 3 п. 1 цієї постанови вказано: «Правопорушення, пов'язані з використанням посадовими особами в особистих чи інших неслужбових цілях державних коштів, наданих їм у службове користування приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого державного майна, до корупційних діянь не належать» (хоча ці дії, на наш погляд, є нічим іншим, як формами корупції), а п. 18 вимагає, щоб у тих випадках, коли протиправні дії особи водночас містять ознаки, передбачені і Законом («Про боротьбу з корупцією». – *Авт.*), і КпАП України або будь-яким іншим нормативно-правовим актом, що встановлює адміністративну відповідальність, вони кваліфікувалися за відповідною статтею Закону («Про боротьбу з корупцією»).

До недоліків Закону України «Про боротьбу з корупцією» слід віднести наявність формальних складів (ст. 5), що фактично встановлюють «презумпцію вини» особи³, а також те,

¹ Юрид. вісн. України. – 2002. – № 28. – 13–19 лип.

² Вісн. Верхов. Суду України. – 1998. – № 3. – С. 18–21.

³ Практика застосування Закону знає багато прикладів, коли службовцю в суді всупереч загальному принципу доказування вини потрібно було самому доводити, що він припустився звичайної помилки (не завжди й дисциплінарно караної). На нашу думку, корупційне діяння або діяння, пов'язане з корупцією, необережно вчинити неможливо. Формальних складів тут бути не повинно.

що в ньому немає тлумачення таких термінів, як «правопорушення, пов'язані з корупцією»; «переваги», «особа, уповноважена на виконання функцій держави»¹, не чітко окреслені суб'єкти корупційних діянь, органи, покликані вести боротьбу з корупцією².

Суперечливі норми Закону України 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» часто провокують до помилок у його застосуванні. Так, деякі посадові особи при вирішенні питання про те, хто з державних службовців є суб'єктами корупційних діянь, такими вважають лише осіб, зазначених у ст. 25 Закону України «Про державну службу»³. Поза увагою залишаються особи, вказані у ст. 9 цього самого Закону. Особливі труднощі тут викликає визначення статусу державних службовців, перелік яких надано в ч. 2 ст. 9 Закону України «Про державну службу», тоді як ці особи відповідають усім ознакам державного службовця: працюють у державному органі, мають повноваження, надані їм державою (похідні від компетенції

---

¹ Примітка до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією» (доповнена Законом України від 11 липня 2002 р. «Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з корупцією»» // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 40. – Ст. 289) лише опосередковано, через «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави», вказує на те, що до осіб, уповноважених на виконання функцій держави, слід відносити «посадових осіб місцевого самоврядування». Пункт 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 13 до таких осіб відносить державних службовців, депутатів усіх рівнів, сільських, селищних, міських голів та голів районних і обласних рад, військовослужбовців (крім тих, що проходять строкову службу), осіб, які згідно з чинним законодавством притягуються до відповідальності за адміністративні правопорушення на підставі положень дисциплінарних статутів.

² Уже згадувана нами постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 13 також недостатньо розкриває ці питання. Не дає вона й вичерпних переліків об'єктивної сторони правопорушень, не розв'язує проблеми щодо низки інших термінів та процедур застосування Закону (наприклад, надаючи тлумачення терміна «особи, уповноважені на виконання функцій держави», п. 5 постанови фактично надає перелік видів загальних (ст. 2) та спеціальних суб'єктів (окреслені у статтях 3, 5, 10, 11 Закону) корупційних правопорушень).

³ Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.

органу, в якому вони працюють), виконують функції держави, отримують заробітну плату із державного бюджету та ін. До того ж, вони прямо, у самій статті названі державними службовцями.

Не враховуються й деякі підзаконні акти, які відносять службовців інших органів до відповідних категорій державних службовців (наприклад, розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 травня 1998 р. № 357-Р «Про віднесення посад працівників секретаріату Вищої Ради юстиції до категорій державних службовців»¹, від 19 січня 1998 р. № 28-р «Про віднесення посад державних службовців Національного інституту українсько-російських відносин до відповідних категорій»² та ін.).

Тут слід нагадати, що п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 13 особливо наголошує: «Треба мати на увазі, що особа набуває статусу державного службовця з моменту прийняття рішення про зарахування її на посаду державного службовця, незалежно від того, прийняла вона присягу чи ні, а також чи присвоєно їй ранг і чи попереджено її про встановлені ст. 5 Закону обмеження».

До категорії посад державних службовців, зазначених у ст. 9 і ст. 25 Закону України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу», Кабінету Міністрів України надано право за погодженням з відповідними державними органами відносити й інші посади. Тому в кожному такому випадку суди мають перевіряти наявність акта Кабінету Міністрів України про віднесення посади особи, яка притягується до відповідальності, до категорії державних службовців. На нашу думку, це стосується й інших органів державної виконавчої влади та їх посадових осіб, які уповноважені застосовувати антикорупційне законодавство.

У той же час є випадки притягнення до відповідальності за порушення Закону України «Про боротьбу з корупцією»

---

¹ Офіц. вісн. України. – 1998. – № 22. – Ст. 813.

² Там само. – 1998. – № 3. – Ст. 113.

службовців недержавних утворень. Це суперечить вимогам п. «а» ст. 2 цього Закону, який суб'єктами корупційних діянь визнає тільки державних службовців.

У випадках, коли правопорушення, що має ознаки корупційного, вчиняє посадова особа недержавного органу (за винятком осіб, перелік яких наведено в п. «б» ст. 2 Закону, та осіб, «уповноважених на виконання функцій держави», – це обов'язкова умова), слід говорити про хабар або інший посадовий злочин (зловживання владою тощо, зрозуміло, якщо є відповідний склад злочину). Це зумовлено схожістю об'єктивних сторін хабара і адміністративного корупційного діяння та відмінністю в суб'єкті правопорушення.

Практиці відомі випадки, коли посадові особи правоохоронних органів до адміністративної відповідальності за порушення норм Закону України «Про боротьбу з корупцією» притягують тільки державних службовців, які не є посадовими особами, вважаючи, що державні службовці – посадові особи за вчинення таких правопорушень повинні притягатися тільки до кримінальної відповідальності за ст. 368 КК України. Але Закон 1995 р. не виключає можливості притягнення посадової особи – державного службовця до адміністративної відповідальності за вчинення корупційного діяння або діяння, яке пов'язане з корупцією. Все залежить від його конкретних ознак. Саме вони вкажуть: злочин це або адміністративне правопорушення. (У новому антикорупційному законодавстві кордони між злочином та адміністративним правопорушенням виписані більш чітко.)

Деякі правоохоронці також помилково вважають, що майновий характер може мати тільки хабар, а не адміністративне правопорушення. Це не відповідає п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією», де прямо зазначено, що адміністративним корупційним діянням визнається «незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ». Тому всі правопорушення майнового характеру не можна ототожнювати виключно з хабаром.

Досить часто до відповідальності за порушення спеціальних обмежень, установлених для державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, притягують осіб за зайняття ними підприємницькою діяльністю у тих випадках, коли їх дії не є підприємництвом, наприклад, спорудження будівлі на замовлення. При цьому в протоколі про адміністративне правопорушення вказується, що це систематична діяльність, тобто підприємництво. Помилка полягає в неправильному розумінні характеру роботи, яка виконується. Саме тут немає системи, а отже, немає і підприємницької діяльності. Насправді ми маємо справу з тривалою, розтягнутою у часі (через специфіку будівельних робіт), але одноразовою роботою за однією цивільно-правовою угодою. Однорідні ж, об'єднані єдиною метою дії щодо зведення будівлі або виконання іншої роботи не повинні розглядатися як система. (Визначення системи надано в Декреті Кабінету Міністрів України від 17 березня 1993 р. № 24-93 «Про податок на промисел»¹.)

Не можна притягати державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, до відповідальності за порушення спеціальних обмежень, встановлених для цих осіб Законом України «Про боротьбу з корупцією», за те, що вони отримують дивіденди з акцій. У Декреті Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1992 р. № 24-92 «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» зазначено, що «керівникам, заступникам керівників державних підприємств та організацій, їх структурних підрозділів, а також посадовим особам державних органів, органів місцевого і регіонального самоврядування забороняється безпосередньо займатися підприємницькою діяльністю. Це не виключає їхнього права отримувати дивіденди з акцій, а також доходи від інших корпоративних прав»².

---

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 19. – Ст. 208.

² Там само. – 1993. – № 11. – Ст. 94.

У той же час правоохоронцям треба пам'ятати: якщо ці особи входять самостійно, через представників чи підставних осіб до складу правління або інших виконавчих органів підприємств, кредитно-фінансових установ, господарських товариств та інших організацій, спілок, об'єднань, кооперативів, які здійснюють підприємницьку діяльність, то їх діяльність слід кваліфікувати за ст. 8 Закону України «Про боротьбу з корупцією».

Правозастосовні посадові особи припускаються і помилок в питаннях оформлення документів у справі про корупційні правопорушення. Так, у деяких матеріалах вказується, що особа «притягається до відповідальності за ст. 1 (або за ст. 5) Закону України «Про боротьбу з корупцією», тим часом як ці статті мають декларативний характер, не містять санкцій, що накладаються на правопорушника. Насправді, при застосуванні санкції потрібно посилатися на ст. 7 або ст. 8 Закону (залежно від об'єктивної сторони правопорушення), бо саме ці статті містять конкретні види стягнень за діяння, описані у статтях 1 та 5 Закону. У диспозиціях цих статей на це є пряме посилання.

Деякі судді ухвалюють постанови про звільнення з посади або інше відсторонення особи від виконання функцій держави. Але це дисциплінарне стягнення, право застосування якого віднесене до компетенції органу, який має право прийому на роботу (затвердження і призначення на посаду) робітника, або до компетенції того органу, що обрав (для виборних посад, депутатів). На це прямо вказує ст. 147¹ Кодексу законів про працю України та ч. 6 ст. 12 Закону України «Про боротьбу з корупцією». Того ж самого вимагає і п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р.

Що стосується ухвалення суддями постанови про заборону обіймати посади в державних органах та їх апараті, то судді тут діють правильно. Проте так само, як і Пленум Верховного Суду України (п. 21 постанови), судді помиляються, відносячи цей захід до додаткового виду адміністративного

стягнення. У ст. 25 КпАП України наведено вичерпний перелік видів додаткових адміністративних стягнень. (Нагадаємо, що ніхто інший, крім Верховної Ради України, будь-які види адміністративних стягнень встановлювати права не має.) Скоріш за все, таку заборону слід розглядати як різновид адміністративного попередження, аналогічну, наприклад, відстороненню компетентною посадовою особою державної санітарно-епідеміологічної служби від роботи інфекційного хворого. Цей захід хоча і звернено проти правопорушника (особи, яка вчинила корупційний проступок або проступок, пов'язаний з корупцією), але водночас адресовано також Головному управлінню державної служби та іншим органам і посадовим особам, які мають право прийому на роботу та вживають інших заходів щодо реалізації державної кадрової політики і які повинні належним чином відреагувати на постанову судді.

Усунення наведених та інших негараздів, на нашу думку, слід починати з удосконалення понятійного апарату, антикорупційного законодавства, визначення чітких меж між діями кримінально караними та адміністративними. Слід також привести до взаємного узгодження норми права, пов'язані із законодавством про боротьбу з корупцією, передусім Закон України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу»¹. Треба розробити та прийняти нові нормативні акти, які б ставили додатковий заслін на шляху корупції, наприклад, Закон (умовна назва) «Про контроль за доходами та витратами службовців органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування»² та ін. У зв'язку з цим пропонуємо деякі зміни та

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.

² На цей час така нормативна база розробляється. Деякі нормативні акти вже прийняті, інші перебувають на стадії розроблення. (див., напр.: Указ Президента України від 10 грудня 2001 р. № 1199/2001 «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 50. – Ст. 2230); Закон України від 28 листопада 2002 р. «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 1. – Ст. 2).

доповнення до адміністративного законодавства про боротьбу з корупцією.

Стаття, яка містить визначення корупції, повинна, на нашу думку, мати таку редакцію: «Під корупцією розуміють діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм державою повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг та переваг з метою особистого збагачення, покращення свого матеріального, службового, політичного та іншого стану, а також стану своїх рідних та близьких.

Корупція виявляється в хабарництві та інших корупційних діяннях.

Хабарем визнається прийняття посадовою особою від іншої особи матеріальних цінностей, одержання майнових вигід або послуг, переваг майнового характеру за діяння, які ця особа обіцяла виконати або виконала на користь іншої особи, використовуючи своє службове становище¹.

Відповідальність за одержання хабара передбачена Кримінальним кодексом України.

Корупційним адміністративним діянням визнається вчинення посадовою або іншою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, будь-якого із зазначених у частині першій цієї статті діянь, якщо воно не містить у собі складу злочину.

Діяннями, пов'язаними з корупцією, визнаються: одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або такою, яка наділена функціями офіційного закріплення (підтвердження) юридичних фактів, незаконної винагороди від громадян за виконання робіт, пов'язаних з обслуговуванням населення; посередництво в хабарництві; провокація хабара; одержання незаконної винагороди працівником державної установи або організації; порушення вимог фінансо-

---

¹ За логікою цей абзац має складатися з відсилочної норми приблизно такого змісту: «Визначення хабара міститися в ст. 368 КК України», але оскільки ця стаття такого визначення не має, автори дозволили собі надати його тут.

вого контролю; невжиття керівником заходів щодо боротьби з корупцією; невиконання своїх обов'язків по боротьбі з корупцією особою, на яку покладено такі обов'язки; участь (у різних формах) в легалізації доходів, отриманих неправним шляхом, та інші дії, передбачені чинним законодавством.

Примітка. Перелік діянь, які пов'язані з корупцією і не мають майнового характеру, міститься також у ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією». Відповідальність за діяння, пов'язані з корупцією, настає за Кримінальним кодексом України та цим Законом».

Як уже зазначалося, істотною проблемою в практиці застосування антикорупційного законодавства є відсутність чітких кордонів між кримінально караною та адміністративною корупцією. У зв'язку з переважним збігом предмета та об'єкта кримінально караної та адміністративної корупції відмінність між ними, на наш погляд, можна визначити: 1) шляхом встановлення вартісних меж між ними та 2) шляхом максимально чіткого окреслення (там, де це можливо) форм кримінально і адміністративно караної корупції.

Нестабільність національної валюти підказує, що така вартісна межа повинна бути прив'язана або до неоподаткованого мінімуму доходів громадян (але тут слід пам'ятати, що світова практика йде шляхом невизнання незначних (символічних) подарунків (зрозуміло, якщо вони не вимагаються корупціонером і не надаються у грошовій формі) за корупційне діяння)¹, або до мінімального прожиткового мінімуму громадян, вартісний розмір якого вже може становити певний інтерес для корупціонера і розглядатися ним як спосіб незаконного збагачення. На нашу думку, розмір мінімального прожиткового мінімуму може складати адміністративне корупційне діяння за умов, що «подяка» службовцю не стано-

¹ Тут виникає ще одна проблема. Для багатьох громадян України навіть сума в один неоподатковуваний мінімум доходів є суттєвою. Саме тому особливу увагу слід приділити формі та підставам такого подарунка.

вить кваліфікуючих ознак хабара. В інших випадках має застосовуватися кримінальна відповідальність¹.

Але такий підхід не може застосовуватися до осіб, форма корупційних діянь яких становить надання окремим особам (фірмам) не передбачених законодавством або необґрунтованих пільг та переваг. Такі пільги та переваги мають, як правило, довгостроковий характер, завдають державі, громадянам і юридичним особам значної матеріальної та моральної шкоди, руйнують у громадян віру та повагу до державної влади і повинні оцінюватися як форма хабара з наслідками, що впливають із цього.

Суб'єктами корупційного діяння, на нашу думку, на законодавчому рівні слід визнавати не тільки державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування, а й інших осіб, яким згідно з чинним законодавством держава делегує частку своїх повноважень. До цієї категорії, як на нас, можна віднести осіб, що тимчасово (у тому числі одноразово) виконують доручення держави. Це члени громадського формування з охорони громадського порядку та державного кордону, громадські мисливські, лісові інспектори, громадські контролери пожежної охорони, позаштатні інспектори Головної державної інспекції з безпеки судноплавства та ін. Держава наділяє їх адміністративно-владними повноваженнями, які вони можуть використовувати і у своїх корисливих цілях (наприклад, скласти або не скласти протоколи про адміністративні правопорушення, тобто надати чи не надати ходу справі про адміністративне правопорушення; доставити до міліції (сілярди) правопорушника або за відповідну винагороду відпустити його та ін.).

У зв'язку з цим пропонуємо таку редакцію статті «Суб'єкти корупційних правопорушень»:

«За корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією, відповідальність несуть такі особи, уповноважені на виконання функцій держави:

---

¹ За новим законодавством це п'ять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

а) посадові особи державних та недержавних утворень, які від імені держави виконують адміністративно-владні функції;

б) державні службовці та інші особи, які внаслідок свого службового та іншого, наданого їм (у тому числі тимчасово або одноразово) державою становища мають право здійснювати юридично значущі дії від імені держави;

в) народні депутати України, депутати рад інших рівнів, посадові особи органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів.

Державними службовцями та іншими особами, які мають внаслідок свого службового та іншого, наданого їм (у тому числі тимчасово або одноразово) державою становища право здійснювати юридично значущі дії від імені держави визнаються: лікарі, секретарі судів, працівники прокуратури, місцевих рад і виконкомів, інших державних і недержавних структур, які здійснюють реєстрацію заяв, видають довідки тощо, на підставі яких сплачуються листи непрацевдатності, певні особи звільняються від виконання обов'язків державного характеру (строкова служба в армії та ін.), набувають певних благ (взяття на квартирний облік та ін.)».

Така редакція, на наш погляд, є більш оптимальною і такою, яку в подальшому не потрібно буде постійно змінювати та доповнювати у зв'язку з виникненням нових управлінських посад, змін у функціональних обов'язках службовців, інших трансформацій чинного законодавства. Через ці підстави недоречно йти, наприклад, шляхом спроби навести максимально повний перелік таких суб'єктів¹.

Потребує юридичного оформлення і термін «особа, уповноважена на виконання функцій держави». Саме він, як свідчить практика, є найбільш складним для розуміння у справі визначення суб'єкта корупційного діяння. Пропонуємо таке визначення: «Особою, уповноваженою на виконання

---

¹ Що й зроблено законодавцем у Законі України 2009 р. «Про засади запобігання та протидії корупції». До чого це може призвести, буде сказано далі.

функцій держави, визнається будь-яка посадова особа органу державної виконавчої влади, органу місцевого самоврядування або така, яка має внаслідок свого службового чи іншого, наданого їй державою (у тому числі тимчасово або одноразово) становища, право здійснювати юридично значущі дії від імені держави».

Істотних змін, на нашу думку, потребують і деякі статті Закону України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу», розпливчасті формулювання яких ускладнюють реалізацію не тільки вимог самого Закону, а й застосування нормативних актів, які з ним пов'язані (у тому числі Закону України «Про боротьбу з корупцією»). Наприклад, нечітке визначення у Законі України «Про державну службу» такого терміна, як «державний службовець», відсутність чіткої класифікації видів державних службовців, їх основних ознак, повної класифікації посад та рангів державних службовців (або хоча б принципів такої класифікації, оскільки, зрозуміло, повністю таку класифікацію здійснити неможливо через об'єктивні обставини) призвели до потреби після набрання чинності Закону України «Про державну службу» актами Кабінету Міністрів України відносити посади працівників низки державних та недержавних структур (що фактично виконують функції державного службовця) до відповідних категорій посад державних службовців. (Зараз таких актів налічується понад два десятки.)

Викладена критика, як уже зазначалося, переважно стосується Закону України 1995 р. «Про боротьбу з корупцією», але вона є доречною й щодо оцінювання деяких норм пакету антикорупційних законів 2009 р. (особливо пропозицій стосовно нових редакцій запропонованих авторами статей), оскільки нові закони у багатьох випадках наслідують старі недоліки. У той же час ми вважаємо за потрібне надати окремий огляд актам 2009 р. та докладно зупинитися на оцінюванні адміністративної відповідальності за корупцію за новим законодавством.

2.2. Правовий аналіз сучасного антикорупційного законодавства України

Прийняті у червні 2009 р. закони України «Про засади запобігання та протидії корупції»¹, «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень»² та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»³ є певним кроком у справі боротьби з корупцією в Україні.

Цими актами посилено адміністративну та кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення, встановлено вартісну межу між кримінально та адміністративнокараною корупцією, на виконання взятих Україною перед Європою обов'язків введено відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень, окреслено кордони адміністративно караної корупції. Але чи всі такі кроки є доречними? Чи відповідають вони логіці національного законодавства? На наш погляд, ні. Нові акти містять низку істотних недоліків, суперечностей, що ускладнить їх застосування.

Так, у Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» визначення корупції, деяких інших термінів не є вдалими. Закон містить значну кількість розпливчатих та оцінних понять, таких як: «...**прийняття обіцянки/пропозиції** такої вигоди для себе чи інших осіб...» (ст. 1 Закону – визначення «корупції»); «...реальні або такі, що **видаються реальними** протиріччя...»⁴ (при визначенні «конфлікту інтересів» у ст. 1 Закону); «посадові та службові особи **інших** органів державної влади» (п. «ж» ст. 2 «Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення»); «посадові особи юридичних **осіб публічного права...**» (п. «а» ч. 2 ст. 2 Закону). Що це за «особи публічного права»? Такого терміна у законодавстві

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – № 45. – Ст. 691.

² Там само. – Ст. 692.

³ Там само. – № 46. – Ст. 699.

⁴ У таких випадках в народі кажуть: «Хреститися треба, коли щось видається».

немає. Існує визначення публічної служби (теж не дуже вдале) у п. 15 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України¹, але не «публічного права», під яким у теорії права розуміють блок галузей права, що регулюють публічні правовідносини; «особи, які **для цілей** цього Закону **прирівнюються** до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування» (п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону); «...приймати особисті подарунки, які відповідають загально визначеним **уявленням** про гостинність...» (що це за уявлення? У кожного вони свої); «...**близькі особи осіб**, зазначених у пунктах 1–2 ч. 1 ст. 2 цього Закону...» (ст. 14) та ін.

Слід звернути увагу і на вкрай невіддале визначення корупції в Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції», яке, фактично відсилає до терміна – «неправомірна вигода». Під останньою ж Закон розуміє «...переваги, пільги, послуги...що їх обіцяють, пропонують...». Сам же термін «корупція» протиправною дією називає «обіцянку/пропозицію неправомірної вигоди» або відповідно «прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди». Ці вкрай небезпечні конструкції можуть викликати думку, що для кваліфікації достатньо встановлення факту надання (прийняття) таких обіцянок, пропозицій. З формальної точки зору це так. Але довести це буде практично неможливо. Завжди є відмовка: «пообіцяв (або ж прийняв обіцянку), щоб тільки «відчепитися» від занадто вже наполегливого «просителя». До речі, таке має місце. В останньому випадку дії особи як протиправні кваліфікуватися не можуть.

Не є виправданим й істотне розширення суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення (ст. 2 Закону), віднесення до них фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб. Цим фактично руйнується сенс відповідальності за корупційні правопорушення, оскільки корупція – це зловживання **державною** владою, а не просто службовими повноваженнями.

---

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 35–37. – Ст. 446.

Активне намагання запобігти виникненню корупційних правовідносин приводить законодавця до того, що він замість створення режиму сприяння власними руками ускладнює поширення спонсорства, забороняючи «фізичним і юридичним особам здійснювати фінансування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, у тому числі надавати їм матеріальну та/або нематеріальну допомогу, безоплатно виконувати роботи, надавати послуги, передавати кошти та інше майно, крім випадків, передбачених законами» (ч. 2 ст. 4 Закону).

Багато питань викликає й вимога законодавця здійснювати спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, організація якої покладається на керівника органу державної влади, органу місцевого самоврядування, на зайняття посади в якому претендує особа і до якої залучаються спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, а в разі потреби – інші центральні органи виконавчої влади (ст. 9 Закону). З огляду на перелік відомостей, що підлягають перевірці, не можна не зробити висновок: така перевірка (якщо вона неформальна) забиратиме значні сили та час, що обов'язково негативно позначиться на якості роботи підрозділу.

Усупереч банківській таємниці¹ законодавець вимагає від деяких осіб у разі відкриття валютного рахунка в установах банку-нерезидента в десятиденний строк письмово повідомляти про це орган державної податкової служби за місцем

---

¹ Нагадаємо, що відповідно до ст. 1076 ЦК України банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки може бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їх посадовим і службовим особам, такі відомості можуть бути надано виключно у випадках та в порядку, встановлених законом **про банки і банківську діяльність** (а не іншими актами). У разі розголошення банком відомостей, що становлять банківську таємницю, клієнт має право вимагати від банку відшкодування завданих збитків та моральної шкоди.

проживання із **значенням номера рахунка** і місцезнаходження банку-нерезидента¹ (ст. 10 Закону).

Досить широкими, але переважно декларативними є повноваження громадськості в заходах щодо запобігання та протидії корупції (ст. 15 Закону). У той же час, уважне ознайомлення з ними наштовхує на думку, що за допомогою умілого маніпулювання діями громадськості можна істотно ускладнювати (гальмувати) роботу державних структур та органів місцевого самоврядування.

Іде в розріз з теоретичними напрацюваннями вітчизняної науки кримінального та адміністративного права і запровадження відповідальності юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень. На наш погляд, щодо юридичної особи неможливо встановити склад правопорушення. Юридична особа – це умовна одиниця, фікція (див. теорію фікції). Умовна ж особа нічого протиправного в об'єктивному світі вчинити не може. Де шукати об'єктивну та суб'єктивну сторони в її діях? Намагання «сховатися» за «...керівника такої юридичної особи, її засновника, учасника чи іншу уповноважену особу...» (ст. 2 Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень») не є логічним. Воно порушує принцип персональної відповідальності за вчинене правопорушення, оскільки за протиправні дії однієї людини наказують весь трудовий колектив.

Зазначений Закон містить й інші недоліки. Так, всупереч ст. 98 КПК України, яка зобов'язує прокурора виносити постанову про порушення кримінальної справи, ст. 9 «Порядок провадження у справах стосовно юридичних осіб» говорить про складання прокурором **протоколу**, ст. 16 – про **постанову** в справі стосовно юридичної особи (а не вирок), тобто так, як за правилами Кодексу України про адміністративні правопорушення², хоча законодавець дії юридичної особи опосередковано, знову ж таки «ховаючись» за фізичну особу, називає

---

¹ Без коментарів !

² Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1984. – дод. до № 51. – Ст. 1122.

«злочином» (див. ч. 2 ст. 4)¹. Про це ж говорить і ст. 2 Закону, відповідно до вимог якої «юридична особа несе відповідальність, встановлену цим Законом, за вчинення від її імені та в її інтересах керівником такої юридичної особи, її засновником, учасником чи іншою уповноваженою особою самостійно, або у співучасті будь-якого зі **злочинів**, передбачених ст. 209, частинами 1 або 2 статей 235⁴, 235⁵, статтями 364, 365, 368, 369 і 376 Кримінального кодексу України». На те, що це відповідальність, яка має ознаки кримінальної, вказує і ст. 1 згаданого Закону, де говориться, що цей нормативний акт прийнятий відповідно до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією².

Не усунув законодавець й конфлікт термінів, що використовуються в кримінальному та адміністративному законодавстві: «служба» та «посада» особа. У КК України йдеться про службову особу, у КУпАП – про посадову особу, в Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» згадуються й служба, й посадова особи. Річ у тім, що новий КК України відмовився від терміна «посадова особа», замінивши його словосполученням «служба особа», тоді як адміністративне законодавство абсолютно вірно використовує обидва терміни, розрізняючи їх. Службова особа може й не бути особою посадовою, тоді як посадова – це службовець (служба особа) з більш широкими, ніж звичайний службовець, повноваженнями. Це ті, хто державою (органами місцевого самоврядування) наділені організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями, представляють відповідний орган. Дії цих осіб, здійснювані в межах їх повноважень, спричиняють юридичні наслідки. Останнє

---

¹ Ми розуміємо спірність такої думки, оскільки законодавець уникає прямо називати відповідальність юридичних осіб кримінальною, термін «злочин» замінює узагальнюючим – «правопорушення». Але ж і при вирішенні питання про притягнення до адміністративної відповідальності (як і кримінальної) слід встановлювати склад правопорушення (у нашому випадку – адміністративного проступку).

² Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 47–48.

важливо для кваліфікації протиправних дій, вирішення питань про покарання.

Зміни до КК України¹ (доповнення до ст. 18) показують, що законодавець зробив спробу (хоча й половинчасту) «відділити» посадову особу від звичайного службовця. Відповідно до частин 3 та 4 ст. 18 службовими особами КК України визнає осіб, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності **посади**, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Службовими особами також визнаються **посадові особи** іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі іноземної держави, а також будь-які особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені. Таким чином, «посадова особа» хоч і «прихована» за терміном «службова особа», все ж таки своє законодавчо закріплена в КК України.

Не вирішують названі акти й низки інших суперечностей чинного законодавства, наприклад, норм антикорупційного

---

¹ Закон України від 11 червня 2009 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – № 46. – Ст. 699.

законів, КК України і Закону України «Про державну службу» та ін.¹

Слід зазначити, що поява невдалих за конструкцією норм, які ми аналізуємо, значною мірою зумовлена ратифікацією Україною низки міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з корупцією². Саме вони, набуваючи сили закону, вносять у наше законодавство такі терміни, як «підкуп», «особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування», та ін. Завдяки цим актам до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення законодавчо віднесені фізичні особи-підприємці, хоча сфера бізнесу передбачає вільну боротьбу інтересів і капіталу, де можна перекупити у конкурента вигідне замовлення (зрозуміло, не шляхом давання хабара), де демпінгування (якщо не порушується антимонопольне законодавство) – один зі способів ведення бізнесу.

Поява в нашому законодавстві норм з такими конструкціями зумовлена й неякісною працею перекладачів, які, не будучи юристами, не усвідомлювали всієї небезпечності і тих проблем, які ці норми внесуть у практику їх застосування. Законодавець же ситуацію не виправив.

Зазначені недоречності заздалегідь заклали помилки та можливі зловживання при застосуванні цих актів. Як і в ситуації із Законом України 1995 р. «Про боротьбу з корупцією»,³ від Верховного Суду України нам доведеться очікувати на офіційні роз'яснення застосування їх норм. Можливий й інший шлях. Відомо, що деякі народні депутати України, розу-

---

¹ Гаращук В., Мухатаєв А. Категоріально-правова характеристика корупції: визначення понять «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин» // Вісн. Акад. правов. наук України. – Х., 2008. – № 3 (54). – С. 254–265.

² Крім згаданої вище Кримінальної конвенції, це Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 49), Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 16. – Ст. 266) та деякі ін.

³ Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.

міючи недосконалість прийнятих законів, уже готують нові антикорупційні акти, зміни та доповнення до згаданих вище, спрямовані на усунення існуючих недоліків. (Але чи побачать вони світ? Чи не додадуть вони нових проблем?) До Конституційного Суду України з поданням про відповідність Конституції України (конституційності) окремих положень антикорупційних законів 2009 р. звернувся й Верховний Суд України¹. У цілому тут більше питань, ніж відповідей.

---

¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 листопада 2009 р. № 12 (див.: Інформація з сайту Верховного Суду України: <http://www.scourt.gov.ua/>)

РОЗДІЛ 3

КОРУПЦІЙНІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ (науково-практичний коментар)

Верховна Рада України у 2009 р. доповнила Кодекс України про адміністративні правопорушення главою 15-Б «Корупційні адміністративні правопорушення», яка містить такі статті. Проведемо їх науково-правову оцінку.

Стаття 212²¹. Одержання неправомірної вигоди

Одержання особою неправомірної вигоди для себе чи іншої особи у розмірі, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру.

Примітка. 1. Суб'єктом корупційного адміністративного правопорушення у статтях 212²¹ – 212²³, 212²⁷ є особи, визначені у пунктах 1–3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

2. У статтях 212²¹ – 212²³ під неправомірною вигодою слід розуміти визначення, передбачене ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Стаття встановлює адміністративну відповідальність за одержання особою неправомірної вигоди як для себе особисто, так і для будь-якої іншої особи. Не має значення, чи це родич, або добрий знайомий. Ним може бути й малознайома людина, на допомогу (прихильність) якої у подальшому роз-

раховує правопорушник. Головним тут є реальне використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей.

Одержання неправомірної вигоди полягає в реальному отриманні грошових коштів або іншого майна, переваги, пільги, послуги матеріального або нематеріального характеру (наприклад, репетиторство, різні «дармові» роботи, реклама фірми та ін.), що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, без законних на те підстав (ст. 1 Закону України від 11 червня 2009 р. «Про засади запобігання та протидії корупції»).

Кваліфікуюче значення має розмір неправомірної вигоди. Він не повинен перевищувати п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, інакше може постати питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення (ст. 368¹ «Незаконне збагачення» КК України, де теж йдеться про одержання службовою особою неправомірної вигоди або передачу нею такої вигоди близьким родичам (незаконне збагачення).

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері здійснення службових повноважень.

Об'єктивна сторона виявляється в одержанні грошових коштів чи іншого майна, переваги, пільги, послуги матеріального або нематеріального характеру, що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, без законних на те підстав. Причому слід зробити наголос на тому, що правопорушення вважатиметься закінченим з моменту, коли особа (її родич, знайомий) реально отримала матеріальні блага, перевагу, пільгу, послугу нематеріального характеру, або ж особа прийняла від другої сторони відповідну обіцянку, корисну пропозицію та, використовуючи службові повноваження, незаконно сприяла розв'язанню проблеми, з якою інша сторона до неї звернулася. Інакше може йтися про шахрайські дії (обі-

цяла, одержала неправомірну вигоду, але вчиняти жодних дій на користь іншої сторони не збиралася або не мала таких можливостей).

Суб'єктом правопорушення відповідно до пунктів 1–3 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України та його заступники, Прем'єр-міністр України та інші члени Кабінету Міністрів України, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад;

в) державні службовці;

г) посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань;

д) судді Конституційного Суду України, професійні судді, народні засідателі і присяжні;

е) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, податкової міліції, державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України;

є) посадові особи і працівники органів прокуратури, дипломатичної служби, митної служби, державної податкової служби;

ж) посадові та службові особи інших органів державної влади;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в п. 1 ч. 1 цієї статті, але одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

б) члени окружних/територіальних та дільничних виборчих комісій;

в) керівники громадських організацій, які частково фінансуються з державного чи місцевого бюджету;

г) помічники-консультанти народних депутатів України та інших виборних осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

г) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі, незалежні посередники чи члени трудового арбітражу під час розгляду колективних трудових спорів, третейські судді, а також у встановлених законом випадках інші особи);

д) посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі іноземної держави, а також інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства);

е) посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені);

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків в юридичних особах, а також фізичні особи-підприємці

Суб'єктивна сторона характеризується наявністю вини у формі прямого умислу.

Санкція статті передбачає обов'язкову конфіскацією незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру.

Стаття 212²². Підкуп

Пропозиція або надання особі неправомірної вигоди (безпосередньо для неї чи для іншої особи) у розмірі, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у тому числі за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 21 Конвенції ООН проти корупції (Відом. Верхов. Ради України, 2007. – № 49), ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р. «Про ратифікацію Конвенції ООН проти корупції» (Там само. – 2006. – № 50. – Ст. 496) підкуп визначає так:

«а) обіцянка, пропозиція або надання, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка керує роботою організації приватного сектору або працює, на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від учинення дій».

У диспозиції статті не йдеться тільки про приватний сектор. Отже підкупити можна й особу державного сектору.

Вартісний розмір неправомірної вигоди, яку одержує підкуплений (або з його допомогою інша особа), не повинен перевищувати п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини, що виникають у сфері управління та ведення бізнесу.

Об'єктивна сторона полягає в здійсненні активних дій з підкупу особи – звернення до неї з пропозицією про надання

неправомірної вигоди, або ж надання особисто чи через посередників неправомірної переваги особі для того, щоб вона вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від учинення обов'язкових дій на користь «покупця»¹ (наприклад, за для усунення конкурентів не розмістила в ЗМІ інформацію про торги, тендери та ін.).

Пункт «б» ст. 21 Конвенції ООН проти корупції до підкупу відносить і «вимагання або прийняття, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги, яка керує роботою організації приватного сектору або працює на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від учинення дій».

У нашому ж випадку законодавець передбачив відповідальність за цією статтею тільки особи, яка «купує» неправні послуги іншої особи. Відповідальність «продавця» передбачено ст. 212²¹ КУпАП – «Одержання неправомірної вигоди».

Таким чином, суб'єктом даного правопорушення може бути будь-яка з фізичних осіб, означених у пунктах 1–3 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», яка здійснила реальні дії з підкупу.

Суб'єктивна сторона характеризується наявністю вини у формі прямого умислу.

Звертаємо увагу на те, що стаття конфліктує з ч.1 ст. 235⁵ КК України «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», котра передбачає відповідальність за: «пропозицію, надання,

---

¹ Складно уявити собі особу, яка готова «продати» себе за таку суму, але законодавець вважає інакше. Тож наша справа констатувати факт наявності в законодавстві України статті з такою диспозицією. Як уже зазначалося, поява невдалих за конструкцією норм, які ми аналізуємо, значною мірою зумовлена ратифікацією Україною низки міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з корупцією. Такі «новели» фактично руйнують сенс відповідальності за корупційні правопорушення, оскільки корупція – це зловживання **державною** владою, а не просто службовими повноваженнями.

передачу аудитору, нотаріусу, експерту, оцінювачу, третейському судді або іншій особі, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а також незалежному посереднику чи члену трудового арбітражу при розгляді колективних трудових спорів неправомірної вигоди за вчинення дій або бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах особи, яка пропонує, надає чи передає такі вигоди, або в інтересах третіх осіб».

Так само, як і коментована стаття КУпАП, стаття КК України не вказує на мінімальний розмір неправомірної вигоди. Для кваліфікації діяння як адміністративного правопорушення цей розмір не повинен перевищувати п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212²³. Незаконне сприяння фізичним або юридичним особам

Сприяння особою з використанням посадового становища фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладенні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти) з метою одержання за це неправомірної вигоди, якщо її розмір не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру.

Стаття 4 «Обмеження, спрямовані на запобігання та протидію корупції» Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» особам, зазначеним у пунктах 1–3 ч. 1 ст. 2 цього Закону (тобто суб'єктам відповідальності за корупційні правопорушення), забороняє:

«1) використовувати своє службове становище з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/

пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі:

а) неправомірно сприяти фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладанні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти)».

Порушувати антикорупційне законодавство прямо забороняє й ст. 16 Закону України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу».

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини, що виникають у сфері управління та ведення бізнесу.

Об'єктивна сторона полягає в здійсненні активних дій зі сприяння (надання допомоги, яка стала причиною виникнення корисних зв'язків, відносин, діяльності) особою з використанням посадового становища (тобто в межах своїх службових повноважень або з залученням до цього підлеглих, яким особа могла дати прямий наказ) фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладенні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти) з метою одержання за це для себе або близьких осіб (до них відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» належать: подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи за умови їх постійного проживання разом із суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, і ведення з ним спільного господарства) чи інших осіб неправомірної вигоди.

Обов'язкова умова адміністративної караності – неправомірна вигода не повинна перевищувати п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Суб'єктом цього правопорушення може бути будь-яка з фізичних осіб, означених у пунктах 1–3 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», яка здійснила

реальні дії, означені вище, з метою одержання неправомірної вигоди.

Санкція статті, окрім штрафу, передбачає обов'язкову конфіскацію незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру.

Стаття 212²⁴. Порушення обмежень щодо заняття підприємницькою діяльністю та вимог щодо сумісництва

Здійснення особою безпосередньо або через посередників чи інших осіб підприємницької діяльності, а так само виконання ним роботи за сумісництвом (крім викладацької, наукової, творчої роботи або медичної практики у позаробочий час) – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманої винагороди від підприємницької діяльності чи роботи за сумісництвом.

Примітка. Суб'єктом корупційного адміністративного правопорушення у статтях 212²⁴, 212²⁵ є особи, визначені в п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», за винятком народних засідателів і присяжних.

Пункт 2 ч. 1 ст. 4 «Обмеження, спрямовані на запобігання та протидію корупції» Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» суб'єктам відповідальності за корупційні правопорушення (за винятком народних засідателів і присяжних) забороняє: «займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту, що здійснюються в позаробочий час) безпосередньо або через інших осіб, якщо інше не передбачено законом».

Порушувати антикорупційне законодавство прямо забороняє й ст. 16 Закону України «Про державну службу».

Така заборона є своєрідним захистом з боку держави підприємців, представників інших професій, яким людина, що

має владні повноваження і приймає управлінські рішення, може скласти вагому конкуренцію чи взагалі «витіснити» їх з відповідної сфери праці, замінивши своїми родичами або близькими особами. Саме тому займатися такими видами діяльності забороняється безпосередньо або через посередників чи інших осіб.

Необхідність такої заборони зумовлена й тим, що особа, перебуваючи на службі, значну частину робочого часу обов'язково витратить на вирішення власних бізнесових чи інших професійних інтересів, що шкодить інтересам служби. Робота за сумісництвом є менш «небезпечною» для держави та інтересів служби, але й вона суттєво відволікає особу від виконання службових обов'язків, знижує її результативність. До того ж, сумісництвом особа може прикривати свої тривалі корупційні зв'язки з роботодавцем. Довести таке буває складно. Саме тому законодавець дозволяє лише невелике коло робіт за сумісництвом – тільки ті, які потребують спеціальних знань, навичок, де можуть бути затребувані високі професійні якості фахівця. Здійснюватися вони можуть тільки у позаробочий час.

Звернемо увагу на деякі розбіжності між редакцією коментованої статті та п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про заходи запобігання та протидії корупції». Стаття КУпАП містить менший перелік дозволених видів занять: викладацька, наукова, творча робота або медична практика. Стаття ж Закону дозволяє займатися ще й інструкторською та суддівською практикою зі спорту. Колізія має бути розв'язана на користь норми Закону, оскільки відносно КУпАП він має пріоритет як акт регулювання специфічних (спеціальних) правовідносин. Статті КУпАП є похідними від норм Закону. Вони прийняті в його розвиток і не повинні встановлювати додаткові обмеження. Ми переконані, що така розбіжність – наслідок недбалості законодавця, який за інерцією залишив у КУпАП редакцію п. «б» ч. 1 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією».

Фраза «якщо інше не передбачено законом», що міститься у п. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», відсилає до спеціальних нормативних актів, які регулюють правовий статус державних службовців, інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а не до КУПАП. Саме у законах, на кшталт законів України від 20 грудня 1990 р. «Про міліцію», від 4 грудня 1990 р. «Про державну податкову службу в Україні», від 20 вересня 2001 р. «Про дипломатичну службу» та ін., треба шукати можливі обмеження щодо дозволених у згаданому Законі видів діяльності.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини, що виникають у сфері управління, здійснення службової діяльності та ведення бізнесу.

Об'єктивна сторона проявляється в здійсненні особою безпосередньо або через посередників чи інших осіб підприємницької діяльності, виконання нею роботи за сумісництвом (крім дозволених законодавцем робіт за сумісництвом).

Суб'єктами цього правопорушення є особи, визначені в п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», за винятком народних засідателів і присяжних.

Суб'єктивна сторона проявляється у формі прямого умислу.

Санкція статті, крім штрафу, передбачає обов'язкову конфіскацією одержаної винагороди від підприємницької діяльності чи роботи за сумісництвом.

Стаття 212²⁵. Незаконне входження до складу правління чи інших керівних органів суб'єктів господарювання

Незаконне входження особи безпосередньо або через представника чи підставних осіб до складу органу управління або наглядової ради підприємства чи організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків безпосереднього виконання функцій з управління акціями (частками, паями), що належать державі, або представництво інтересів держави в раді товариства (спостережній раді), ревізійній

комісії господарського товариства), якщо інше не передбачено законом, –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Пункт 3 ч. 1 ст. 4 «Обмеження, спрямовані на запобігання та протидію корупції» Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» суб'єктам відповідальності за корупційні правопорушення (за винятком народних засідателів і присяжних) забороняє: «входити, у тому числі через інших осіб, до складу органу управління чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі, та представляють інтереси держави в раді товариства (спостережній раді), ревізійній комісії господарського товариства), якщо інше не передбачено законом».

Така заборона є своєрідним захистом держави підприємців від можливих зловживань з боку людини, яка має владу. Використовуючи особисті зв'язки та повноваження, що надає їм посада, впливові посадовці можуть скеровувати роботу підприємства або організації, яка має на меті одержання прибутку, в потрібне для себе (близьких їм осіб) річище. Це може бути і звичайне «підгодовування» за рахунок юридичної особи, і замовна руйнація підприємства (організації) з метою прибирання з ринку конкурентів, і підготовка до фіктивного банкрутства, захоплення активів, рейдерського захоплення підприємства, переведення коштів в офшори та ін.

Законодавець робить виняток тільки для осіб, що офіційно представляють державу, її інтереси у сфері діяльності відповідного підприємства (організації).

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини, що виникають у сфері управління, здійснення службової діяльності та ведення бізнесу.

Об'єктивна сторона проявляється у входженні, у тому числі через інших осіб, до складу органу управління чи на-

глядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Суб'єктами даного правопорушення є особи, визначені в п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», за винятком народних засідателів і присяжних.

Суб'єктивна сторона правопорушення проявляється у формі прямого умислу.

Стаття 212²⁶. Ненадання інформації або надання недостовірної чи неповної інформації

Неправомірна відмова особи у наданні інформації, не своєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у разі якщо така інформація підлягає наданню на запит фізичної або юридичної особи відповідно до законів України «Про інформацію» або «Про звернення громадян», –

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі діяння, вчинені щодо запитів правоохоронних органів, Рахункової палати, –

тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони були пов'язані з приховуванням адміністративних правопорушень, –

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. Суб'єктом корупційного адміністративного правопорушення у цій статті є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», за винятком народних засідателів і присяжних.

У Законі України від 2 жовтня 1992 р. «Про інформацію» під інформацією розуміються документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у

суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Закон (ст. 18) вирізняє декілька основних видів інформації: статистичну; адміністративну (дані); масову; інформацію про діяльність державних органів влади та органів місцевого і регіонального самоврядування; правову; інформацію про особу; інформацію довідково-енциклопедичного характеру; соціологічну інформацію.

Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій (ст. 9 Закону)

Право на інформацію забезпечується: обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення; створенням у державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, що забезпечували б у встановленому порядку доступ до інформації; вільним доступом суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів (обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх схоронності, що визначаються законодавством); створенням механізму здійснення права на інформацію; здійсненням державного контролю за додержанням законодавства про інформацію; встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію (ст. 10 Закону).

Одним з принципів інформаційних відносин є законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації (п. 6. ст. 5 Закону).

За режимом доступу (це передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації) інформація поділяється на відкриту та інфор-

мацію з обмеженим доступом. Остання, у свою чергу, поділяється на інформацію таємну та конфіденційну.

Процедура одержання інформації, крім згаданого Закону, регулюється й окремими нормативними актами, такими як закони України від 16 листопада 1992 р. «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», від 12 травня 1991 р. «Про захист прав споживачів», від 18 лютого 1992 р. «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін.

Той, хто збирає інформацію, повинен ураховувати вимоги ст. 37 «Про інформацію», відповідно до якої не підлягають обов'язковому наданню для ознайомлення за інформаційними запитами офіційні документи, які містять: інформацію, визнану у встановленому порядку державною таємницею; конфіденційну інформацію; інформацію про оперативну і слідчу роботу органів прокуратури, МВС, СБУ, роботу органів дізнання та суду в тих випадках, коли її розголошення може зашкодити оперативним заходам, розслідуванню чи дізнанню, порушити право людини на справедливий та об'єктивний судовий розгляд її справи, створити загрозу життю або здоров'ю будь-якої особи; інформацію, що стосується особистого життя громадян; документи, що становлять внутрішньовідомчу службову кореспонденцію (доповідні записки, переписка між підрозділами та ін.), якщо вони пов'язані з розробленням напряму діяльності установи, процесом прийняття рішень і передують їх прийняттю; інформацію, що не підлягає розголошенню згідно з іншими законодавчими або нормативними актами. Установа, до якої звернуто запит, може не надавати для ознайомлення документ, якщо він містить інформацію, яка не підлягає розголошенню на підставі нормативного акта іншої державної установи, а та державна установа, яка розглядає запит, не має права вирішувати питання щодо її розсекречення; інформацію фінансових установ, підготовлену для контрольно-фінансових відомств.

Слід зазначити, що чинне законодавство часто необґрунтовано ускладнює одержання відомостей (інформації) нетаємним способом. Чого варте, наприклад, направлене задале-

гідь підконтрольній структурі повідомлення про дату і предмет контролю. Очевидно, що його ефективність наближатиметься до нуля. Головне – встигнуть приховати, а контролерам навмисно залишать дрібні зачіпки для так званої «результативності».

Недобросовісні службовці державних інституцій, власники та керівники комерційних структур успішно «ховаються» й за положення ч. 1 ст. 32 Конституції, що забороняють втручання в особисте і сімейне життя людини, збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації. Правоохоронні структури чомусь часто потурають цьому, забуваючи, що збирання такої інформації «...в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» (ч. 2 ст. 32 Конституції) дозволено (ясна річ, з додержанням законодавства). Більше того, відповідно до законів фахової спрямованості це їх прямиий обов'язок.

Ступінь же інтересів національної безпеки, економічного добробуту та прав людини визначає держава у законах та підзаконних актах. Вона ж його (відповідно до ситуації в суспільстві) може змінювати.

Мало хто звертає увагу і на той факт, що особистого життя на робочому місці бути не може. На роботі державні службовці, особи, уповноважені на виконання функцій держави, повинні діяти в інтересах суспільства, держави, суворо додержуватися вимог чинного законодавства, а держава (в особі відповідних правоохоронних та контролюючих структур), громадяни мають право контролювати їх діяльність. Інакше відбудеться «приватизація» влади.

Питання щодо конфіденційної інформації трохи складніше. Тут можуть виникнути проблеми забезпечення збереження інтелектуальної власності. Але ситуація зі стрімким зростанням випадків отруєння українців неякісними продуктами (зробленими за так званими ТУ, що є «секретами фірм», а не за держстандартами), розповсюдження небезпечних продуктів з ГМО, запровадження сумнівних «ноу-хау» все ж таки

вимагає істотного перегляду підходу до контролю за бізнесом та дозвільною системою в Україні. Проблем з законністю посилення контролю і спрощення доступу до інформації заради безпеки людини та держави немає. Інтереси окремих бізнес структур не можуть ставитися вище за загальнонаціональні. Проблема може виникнути в питаннях додержання представниками правоохоронних, контролюючих структур професійної таємниці. Але це вже інша річ.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини сфери управління та встановлених правил руху інформації.

Об'єктивна сторона проявляється, як правило, в бездіяльності: 1) неправомірна відмова особи у наданні інформації; 2) несвоєчасне або неповне надання інформації у разі, якщо така інформація підлягає наданню на запит фізичної або юридичної особи відповідно до законів України «Про інформацію» або «Про звернення громадян»; 3) приховування адміністративних правопорушень.

Законодавець виокремлює діяння, вчинені щодо запитів правоохоронних органів, Рахункової палати, як такі, що заважають нормальній роботі державних інституцій, тобто посягають на встановлений порядок управління.

Відповідальність за цією статтею настає, якщо правопорушення не утворює складу злочину, передбаченого ст. 366 КК України «Службове підроблення», тобто: «внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення документів, а також складання і видача завідомо неправдивих документів».

Суб'єктами даних правопорушень є особи, зазначені у Примітці до цієї статті.

Суб'єктивна сторона проявляється як у формі прямого умислу (неправомірна відмова), так і в необережності (несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності). Неповна інформація або інформація, що не відповідає дійсності, може бути надана (при-

хована) й умисно, тобто правопорушення може вчинитися й з прямим умислом.

Звертаємо увагу – це стаття з формальним складом. Наслідки таких дій (бездіяльності) законодавця не цікавлять. Досить факту порушення правил руху інформації. Зримих кордонів між адміністративним правопорушенням та правопорушенням дисциплінарним (наприклад, звичайна помилка службовця) немає. Адміністративна відповідальність повинна застосовуватися при прямому умислі, знову ж таки якщо такі дії не утворюють складу злочину за ст. 366 КК України «Службове підроблення».

Маємо наочний конфлікт правових норм, який повинен вирішуватися зі спиранням на принцип невинуватості особи та за допомогою здорового глузду посадових осіб правозастосовних органів.

Стаття 212²⁷. Неправомірне втручання в діяльність державних органів, підприємств, установ і організацій

Неправомірне втручання особи з використанням посадового становища в діяльність державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування або посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх повноважень –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У ст. 19 Конституції України зазначено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Під неправомірним втручанням особи з використанням посадового становища в діяльність державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування або посадових осіб слід розуміти конкретні активні дії особи зі спиранням на свої владні повноваження, які вона має за посадою. Метою таких дій є спрямування діяльності зазначених органів або посадових осіб у потрібне для того, хто втручається, річище: добитися прийняття вигідного для себе рішення (законного або незаконного), запобігти прийняттю невідгідного рішення, зашкодити виконанню посадовою особою своїх професійних обов'язків, які є небажаними для особи.

Об'єктом посягання виступають встановлений порядок управління, права і свободи громадян, які завдяки такому втручанням можуть бути порушені.

Об'єктивна сторона неправомірного втручання проявляється в умовлянні (шляхом прохання, переконання, поради, обіцянки блага та ін.), шантажуванні (погрозі розголосити відомості, які інша сторона хотіла б приховати, тощо), погрозі відмовити у наданні законних благ. Вплив може здійснюватись усно, письмово (у тому числі анонімно), за допомогою ЗМІ (публікацій у газетах, виступах на радіо, телебаченні тощо), як особисто, так і за допомогою інших осіб, на яких особа може вплинути внаслідок свого посадового становища (фактично примусивши їх до протиправних дій).

На відміну від деяких попередніх статей, де в Примітці законодавець виокремлює тільки певне коло осіб-суб'єктів відповідальності за це правопорушення, суб'єктом відповідальності за даною статтею (за принципом мовчання) є начебто будь-яка з осіб, означених у ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції». Але це не так. Обов'язковою ознакою нашого суб'єкта є наявність у особи відповідного статусу – посади (за термінологією законодавця «посадового становища»), яка й надає їй можливість неправомірного втручання, тобто фактично це «особи при владі».

Дрібний підприємець не зможе вплинути на діяльність державного органу, оскільки він не посадова особа. За певних умов його дії можна кваліфікувати як підкуп (ст. 212²² КУпАП) або як пропозицію чи давання хабара (ст. 369 КК України). Якщо це погрози, за ст. 343 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу», за ст. 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», або за ст. 376 КК України «Втручання в діяльність судових органів», деякими іншими статтями (треба аналізувати кожний окремий склад правопорушення).

Суб'єктивна сторона характеризується тільки прямим умислом.

Звертаємо увагу: стаття з формальним складом. Досягла особа поставленої мети чи ні, завдали такі дії державі шкоди чи ні для кваліфікації за статтею значення не має. Достатньо лише факту перешкодження діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування або посадових осіб.

Конструкція статті конфліктує з нормами інших актів. Її склад пересікається зі складом деяких статей КК України, наприклад, ч. 3 ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності», ст. 343 «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу», ст. 351 «Перешкодження діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради» та ін. У таких випадках слід керуватися розміром адміністративно-караної неправомірної вигоди, яку отримав (мав би отримати) правопорушник, – п'ять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, ураховувати ступінь суспільної шкідливості проступку. На це орієнтують статті 212²¹–212²³ КУпАП.

Не виключається застосування здорового глузду посадових осіб правозастосовних органів.

Стаття 212²⁸. Порушення вимог фінансового контролю

Порушення особою встановлених законодавством вимог щодо подачі відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру –

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неподання або несвоєчасне подання відомостей про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента – тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. Суб'єктом корупційного адміністративного правопорушення у статтях 212²⁸, 212³⁰ – 212³³ є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Відповідно до 1 ст. 10 «Фінансовий контроль» Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» такі особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, як:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України та його заступники, Прем'єр-міністр України та інші члени Кабінету Міністрів України, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад;

в) державні службовці;

г) посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань;

д) судді Конституційного Суду України, професійні судді, народні засідателі і присяжні;

е) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, податкової міліції, державної кримінально-

виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України;

є) посадові особи і працівники органів прокуратури, дипломатичної служби, митної служби, державної податкової служби;

ж) посадові та службові особи інших органів державної влади та особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в пункті 1 частини першої статті 2 «Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення», але одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

б) члени окружних/територіальних та дільничних виборчих комісій;

в) керівники громадських організацій, які частково фінансуються з державного чи місцевого бюджету;

г) помічники-консультанти народних депутатів України та інших виборних осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

г) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі, незалежні посередники чи члени трудового арбітражу під час розгляду колективних трудових спорів, третейські судді, а також у встановлених законом випадках інші особи), зобов'язані подавати відомості про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, у порядку та обсягах, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами.

Порядок оприлюднення зазначених відомостей визначається законом.

У разі відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента перелічені особи в десятиденний строк зобов'язані письмово повідомити про це орган державної податкової служби за місцем проживання із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента.

Фізичні особи, які претендують на призначення або обрання на перелічені у коментарі до цієї статті посади, також зобов'язані подати в установленому законодавством порядку відомості про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном.

У разі неподання або подання недостовірних відомостей зазначена особа не може бути призначена (обрана) на відповідну посаду, а призначена особа підлягає звільненню, якщо інше не передбачено Конституцією України.

Подання відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру (декларування, офіційна об'ява) є одним із запобіжних антикорупційних способів, які має право застосовувати держава. Таке право закріплено низкою ратифікованих Україною міжнародних актів антикорупційної спрямованості, ст. 13 Закону України «Про державну службу», ст. 13 Закону України від 7 червня 2001 р. «Про службу в органах місцевого самоврядування», ст. 60 Закону України від 25 березня 2004 р. (в редакції Закону від 7 липня 2005 р.) «Про вибори народних депутатів України» та ін.

У ст. 1 Закону України від 22 травня 2003 р. «Про податок з доходів фізичних осіб» під доходом розуміється: сума будь-яких коштів, вартість матеріального і нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, у тому числі цінних паперів або деривативів, одержаних платником податку у власність або нарахованих на його користь, чи набутих незаконним шляхом у випадках, визначених пп. 4.2.16 п. 4.2 ст. 4 цього Закону, протягом відповідного звітного податкового періоду з різних джерел як на території України, так і за її межами.

З метою оподаткування до доходів платника податку також включаються звичайна вартість майна, яке передається платником податку за довіреністю іншій особі, якщо умови цієї довіреності передбачають право такої іншої особи продати таке майно або відчужити його в інший спосіб, крім такої передачі між членами подружжя у межах спільної часткової або спільної сумісної власності, інші доходи, передбачені законодавством.

Під валютним рахунком слід розуміти будь-який рахунок резидента, відкритий за межами України, на якому розміщуються валютні цінності та через який здійснюються інші операції.

До валютних цінностей належать: іноземна валюта готівкою; платіжні документи (чеки, векселі, тратти, депозитні сертифікати, акредитиви та ін..) в іноземній валюті; цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі та ін..) в іноземній валюті; золото та інші дорогоцінні метали у вигляді зливків, пластин та монет, а також сертифікати, облігації, варанти та інші цінні папери, номінал яких виражено у золоті, дорогоцінні камені.

Зобов'язання фінансового характеру – грошові кошти, які особа повинна сплатити кредитору, або навпаки, документи (акції, чеки, векселі, облігації, сертифікати), інші грошові активи, на підставі яких особа та члени її сім'ї повинні одержати певні прибутки.

Об'єктом правопорушення виступають суспільні відносини сфери управління службовою діяльністю.

Об'єктивна сторона проявляється в порушенні у будь-який спосіб встановлених законодавством вимог щодо подання відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру, неподання або несвоєчасного подання відомостей про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, незаконному використанні такого рахунка.

Процедура відкриття резидентами валютних рахунків за межами України регулюється Декретом Кабінету Міністрів

України від 19 лютого 1993 р. «Про систему валютного регулювання та валютного контролю», Положенням про порядок надання фізичним особам – резидентам України індивідуальних ліцензій на відкриття рахунків за межами України та розміщення на них валютних цінностей», затвердженим постановою Правління Національного банку України від 2 листопада 2000 р. № 431.

Склад статті – формальний. Достатньо факту порушення вимог щодо подання зазначених відомостей.

Суб'єктами правопорушення є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Суб'єктивна сторона проявляється у формі прямого умислу або необережності.

Конструкція статті близька до конструкції ст. 208 КК України «Незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків», але кримінальна відповідальність настає за незаконне відкриття валютних рахунків за межами України, адміністративна – тоді, коли особа, маючи відповідний дозвіл на відкриття валютного рахунка (тобто відкрила його на законних підставах), не подала або несвоєчасно подала відомості про його відкриття.

Стаття 212²⁹. Невжиття заходів щодо запобігання та протидії корупції

Невжиття заходів щодо запобігання та протидії корупції уповноваженими на це особами –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» містить ст. 3 «Суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції». До таких суб'єктів віднесено: Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міні-

стрів України, органи прокуратури України, органи державної влади (здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції або беруть участь у їх здійсненні в межах повноважень, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами).

Координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання та протидії корупції здійснює Кабінет Міністрів України. Формування державної антикорупційної політики, реалізацію антикорупційної стратегії, що визначається Верховною Радою України, а також координацію діяльності центральних органів виконавчої влади з цих питань здійснює спеціально уповноважений орган (особа) з питань антикорупційної політики, тобто фактично будь-яка державна структура повинна «запобігати та протидіяти корупції». Зрозуміло, що означені органи окреслюють та реалізують загальні заходи щодо протидії корупції.

Стаття містить й ч. 4, де визначено напрями антикорупційної боротьби *спеціально уповноважених суб'єктів*, які в межах своєї компетенції *безпосередньо* здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень (далі – спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції).

Координацію діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції здійснюють в межах наданих повноважень, визначених законами, Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори.

У частині 5 зазначеної статті перелічені суб'єкти, які беруть участь у запобіганні, виявленні, а в установлених законом випадках і в здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень, відновленні порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави, а також в інформаційному і науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції, міжнародному співробітництві у цій сфері. Ними є: уповноважені підрозділи органів державної влади; місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості

та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою¹.

Частина 6 статті зобов'язує керівників органів державної влади, юридичних осіб, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних органів державної влади, юридичних осіб у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення та-

---

¹ Відповідно до ст. 15 «Участь громадськості в заходах щодо запобігання та протидії корупції» Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» об'єднання громадян та їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання, виявлення та протидії корупційним правопорушенням можуть (крім випадків, коли це віднесено законом до виключної компетенції спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції): брати участь у діяльності щодо виявлення фактів вчинення корупційних правопорушень та встановлення осіб, які їх учинили, у межах повноважень, визначених законом; повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, іншим органам, зазначеним у ст. 3 («Суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції») цього Закону, керівництву та колективу підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення, а також громадськості; запитувати та одержувати в установленому порядку від органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформацію про діяльність щодо запобігання та протидії корупції; проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи проєктів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів державної влади або органів місцевого самоврядування; брати участь у відкритих парламентських слуханнях з питань запобігання та протидії корупції; вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання та протидії корупції; проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання та протидії корупції; проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання та протидії корупції; здійснювати громадський контроль за дотриманням законів, спрямованих на запобігання та протидію корупції, з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать чинному законодавству.

Об'єднанню громадян, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції, та основних напрямів їх діяльності.

кого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції.

Отже, з викладеного випливає: суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції, можна поділити на два блоки: 1) суб'єктів, що формують державну політику та здійснюють організаційні заходи з протидії корупції, та 2) суб'єктів, на яких покладені завдання з проведення «прикладних» дій щодо боротьби з корупцією. У свою чергу суб'єктів, які вчиняють «прикладні» дії щодо боротьби з корупцією, можна поділити на тих, хто: за своїми посадовими обов'язками зобов'язані активно виявляти факти корупції (правоохоронці), та тих, хто зіткнувшись з таким фактом, повинні на нього реагувати (перш за все керівники осіб, що вчинили корупційні дії). Тобто, відповідно до п. 4 зазначеної статті **спеціально уповноваженими суб'єктами**, які в межах своєї компетенції **безпосередньо** здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, є: 1) спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Ними також можуть бути (відповідно до положень п. 5 зазначеної статті Закону): уповноважені підрозділи органів державної влади; місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою. Але для того, щоб їх можна було притягати до відповідальності за невжиття заходів щодо запобігання та протидії корупції, ці органи повинні прийняти відповідні рішення, визначити підрозділи та посадових осіб, на яких покладаються завдання з протидії корупції, а громадські організації – узяти на себе такий обов'язок, визначити коло осіб, які від їх імені вестимуть таку

боротьбу¹. Повноваження та ступінь здійснення ними активних дій з припинення корупційних правопорушень повинні бути закріплені законодавчо (див.: Типове положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1422. Стосовно громадських організацій на час аналізу статті акта такої спрямованості не було).

Таким чином, до відповідальності за вчинене правопорушення за цією статтею притягатимуться не всі особи, на яких покладено завдання із запобігання та протидії корупції, а тільки ті, які за своїми посадовими обов'язками зобов'язані активно виявляти факти корупції (правоохоронці), та керівники осіб, які вчинили корупційні дії, і тільки за умов, що їм такі факти стали відомі і вони могли вплинути на подальші дії підлеглого (наприклад, відсторонити від роботи), але цього не зробили. Якщо ж таких повноважень вища посадова особа не мала, вона до відповідальності не притягається. В усіх випадках керівник зобов'язаний проінформувати про факт правопорушення компетентну правоохоронну структуру. Якщо ж він цього не робить – відповідає за цією статтею.

Працівники компетентних правоохоронних органів та вищі (відносно правопорушника) посадові особи й будуть реальними суб'єктами відповідальності за цією статтею.

Об'єктом посягання є встановлений порядок управління, діяльності державних органів.

---

¹ У ст. 19 Конституції України встановлено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких **ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством**. Ця норма – заслін від вільного тлумачення «гумових» конструкцій норм блоку антикорупційних законів. Боротьба з корупцією не повинна перетворитися на чергову «кампанійщину», гонитву за показниками, «полювання на відьом», як це часто бувало в нашій історії. Людина не повинна розплачуватися своєю долею за непрофесіоналізм законодавця, його загравання з Європою і як наслідок – бездумне перенесення неадаптованих до нашого правового поля норм міжнародних актів.

Об'єктивна сторона проявляється в пасивній поведінці (правоохоронець повинен був скласти протокол, але не склав; керівник повинен був припинити факти корупції, повідомити про це відповідну структуру, але не повідомив).

Суб'єктивна сторона – умисел або необережність (забув, не надав значення, поїхав у відрадження та ін.).

Стаття 212³⁰. Порушення встановленого законодавством порядку фінансування політичних партій та виборчих кампаній в органи державної влади та органи місцевого самоврядування

Порушення особою встановленого законодавством порядку фінансування політичних партій та виборчих кампаній в органи державної влади та органи місцевого самоврядування –

тягне за собою накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до Закону України від 5 квітня 2001 р. «Про політичні партії в Україні» держава гарантує політичним партіям право на кошти та інше майно для здійснення своїх статутних завдань. Політичні партії є неприбутковими організаціями. Для здійснення своїх статутних завдань вони мають право на власне рухоме і нерухоме майно, кошти, обладнання, транспорт, інші засоби, набуття яких не забороняється законами України. Політичні партії можуть орендувати необхідне рухоме та нерухоме майно. Для того щоб придбати це майно, партії потрібні кошти. У той же час для запобігання можливим зловживанням з коштами («відмивання брудних коштів» через фінансування партій, переведення їх в офшори та ін.), а також для підтримання рівних правил гри на політичному полі держава вводить певні правила фінансування партій. Так, держава не допускає фінансування політичних партій:

- 1) органами державної влади та органами місцевого самоврядування, крім випадків, зазначених законом;
- 2) державними та комунальними підприємствами, установами і організаціями, а також підприємствами, установами

і організаціями, у майні яких є частки (паї, акції), що є державною чи комунальною власністю або належать нерезидентам;

3) іноземними державами та їх громадянами, підприємствами, установами, організаціями;

4) благодійними та релігійними об'єднаннями та організаціями;

5) анонімними особами або під псевдонімом;

6) політичними партіями, що не входять до виборчого блоку політичних партій.

Інформація про надходження на рахунок політичної партії коштів, заборонених Законом «Про політичні партії в Україні», доводиться відповідною банківською установою до відомства Міністерства юстиції України.

Політичні партії ведуть бухгалтерську звітність у встановленому порядку. Політична партія зобов'язана щорічно опубліковувати в загальнодержавному засобі масової інформації фінансовий звіт про доходи і видатки, а також звіт про майно політичної партії.

На вимогу контролюючих органів політичні партії зобов'язані подавати необхідні документи та пояснення.

Відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» витрати на підготовку і проведення виборів депутатів здійснюються виключно з двох джерел: 1) за рахунок коштів Державного бюджету України та 2) за рахунок коштів виборчих фондів партій (блоків), кандидатів в депутати від яких зареєстровано ЦВК.

Дещо інший порядок встановлює Закон України від 6 квітня 2004 р. «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів». У цьому випадку витрати на підготовку і проведення чергових, позачергових та перших місцевих виборів здійснюються виключно за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, та коштів виборчих фондів

місцевих організацій партій (блоків), кандидатів у депутати в одномандатних округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. В усіх інших випадках, передбачених цим Законом, вибори проводяться за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів.

Більш докладно процедуру виписано у відповідних розділах зазначених законів, що регулюють фінансове та матеріально-технічне забезпечення підготовки і проведення виборів.

Об'єктом посягання тут є встановлений порядок управління, здійснення народного виявлення та встановлений порядок його забезпечення.

Об'єктивна сторона проявляється в наданні фінансової (матеріальної) підтримки партії або виборчої кампанії, яку проводить партія, окремому кандидату, з порушенням встановленого законом порядку шляхом передавання грошових коштів або матеріальних цінностей на безоплатній основі чи за необґрунтовано заниженими розцінками, виготовлення або поширення агітаційних матеріалів, не оплачених з виборчого фонду чи оплачених з виборчого фонду за необґрунтовано заниженими розцінками, або виготовлення чи поширення таких матеріалів без оплати та ін.

Су'єктами правопорушення є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Суб'єктивна сторона характеризується тільки прямим умислом.

Слід звернути увагу на те, що коментована стаття є близькою за конструкцією до ст. 159¹ КК України «Порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку)». Але кримінальна відповідальність настає тоді, коли порушення відбулося у великому розмірі (згідно з Приміткою до цієї статті великим визнається «розмір суми грошей, вартість майна чи вигод майнового характеру, що перевищує чотириста мінімальних розмірів заробітної пла-

ти»). Адміністративна відповідальність настає тоді, коли цей розмір не перевищено.

Коментована стаття практично тотожна ст. 212¹⁵ КУпАП «Порушення порядку надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення виборчої кампанії». Невелика різниця лише у тому, що в ст. 212³⁰ згадано іще й політичні партії.

Стаття 212³¹. Незаконне використання інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням посадових повноважень

Незаконне використання особою інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням посадових повноважень, – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Рух інформації (збирання, оброблення, передача, використання та ін.) регулюється Законом України «Про інформацію», низкою інших нормативних актів (див. коментар до ст. 212²⁶ КУпАП).

Незаконне використання – вчинення протиправних (усупереч встановленим нормативними актами) дій з розпорядження на власний розсуд відомостями, які стали доступні особі у зв'язку з виконанням нею своїх посадових повноважень. Спосіб, за яким інформація стала відома особі, може бути різним: робота з документами; відомості, одержані на нараді; консультація з колегою тощо. Важливо, щоб особа могла отримати таку інформацію у зв'язку з виконанням посадових обов'язків.

Об'єктом правопорушення виступають різноманітні суспільні відносини у сфері управління (належна робота державних органів), відносини, пов'язані з рухом інформації, забезпеченням особистих прав і свобод громадян.

Об'єктивна сторона проявляється у протиправному використанні відомостей в особистих інтересах, інтересах інших осіб. Спосіб використання значення для кваліфікації не

має (якщо він не становить окремих склад злочину, але це вже питання відповідальності за КК України). Це може бути відкритий виступ у ЗМІ, передавання інкогніто такої інформації ЗМІ, повідомлення своїм близьким про рішення органів влади про перспективу забудови мікрорайону (й прогнозоване зростання цін на землю у ньому) та ін.

Су'єктами правопорушення є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом незалежно від мотиву (користь, помста, неприязнь).

Треба враховувати, що коментована стаття є близькою за конструкцією до ст. 163 КК України «Порушення таємниці листування, телефонних переговорів, телеграфної або іншої кореспонденції, що передається за допомогою засобів зв'язку або через комп'ютер», ст. 168 КК України «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)».

Проте кримінальна відповідальність настає тоді, коли порушення відбулося у великому розмірі (згідно з Приміткою до цієї статті великим визнається «розмір суми грошей, вартість майна чи вигод майнового характеру, що перевищує чотириста мінімальних розмірів заробітної плати»). Адміністративна відповідальність настає у разі, коли відсутній склад злочину.

Стаття 212³². Незаконне одержання подарунка (дарунка)

Одержання особою особистого подарунка (дарунка) на порушення вимог закону –

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка (дарунка).

Стаття 5 «Обмеження щодо одержання подарунків» Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» особам, зазначеним у пунктах 1–2 ч. 1 ст. 2 цього Закону, у

зв'язку з виконанням ними функцій держави або органів місцевого самоврядування забороняє приймати подарунки, за винятком випадків, передбачених цим та іншими законами. Вони можуть приймати особисті подарунки, які відповідають загально визначеним уявленням про гостинність, за умови, що вартість одного подарунка не перевищує розміру однієї податкової соціальної пільги.

Ці особи передають органу державної влади, організації або іншій юридичній особі, де вони працюють, подарунки, одержані під час проведення офіційних заходів, у триденний строк в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Чому саме щодо цих осіб законодавець встановив такі вимоги, не зовсім зрозуміло. Але на такий перелік вказує Примітка до ст. 212²⁸, де зазначено: «Суб'єктом корупційного адміністративного правопорушення у статтях 212²⁸, 212³⁰ – 212³³ є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції”». Таким чином, законодавець вивів з-під дії викладених вище правил осіб, зазначених у пунктах 3–5 ст. 2 Закону. Формально подарунки можуть брати: особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків в юридичних особах, а також фізичні особи-підприємці; посадові особи юридичних осіб, фізичні особи; юридичні особи. І якщо стосовно фізичних осіб та осіб-підприємців запитань не виникає, то чому для інших така індульгенція? (У тому числі й для юридичної особи, від імені якої діє її керівництво.) Скоріше це ще один приклад «якості» роботи законотворця.

Об'єктом посягання є встановлені правила управління, правила виконання службових обов'язків.

Об'єктивна сторона полягає в одержанні особистого (тобто не для юридичної особи) подарунка, вартість якого (однієї одиниці) не перевищує розміру однієї податкової соціальної

пільги. Склад правопорушення передбачає наявність обов'язкової умови – затримки понад три дні передавання органу державної влади, організації або іншій юридичній особі, де вони працюють, цього подарунка. (Процедуру передавання подарунка закріплено у Порядку передачі подарунків, отриманих під час проведення офіційних заходів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1337.)

Су'єктами правопорушення є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Суб'єктивна сторона може виступати у формі як умислу, так і необережності.

Санкція статті, крім штрафу, передбачає обов'язкову конфіскацію такого подарунка (дарунка).

Стаття 212³³. Порушення вимог щодо декларування особистих інтересів

Неподання особою у випадках, передбачених законодавством, відомостей про наявність особистих інтересів чи обставин, що можуть призвести до невиконання чи неналежного виконання нею своїх посадових обов'язків, –

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до словника В. Даля «особистий» – той, що стосується особи, людини; «інтерес» – користь, вигода, дохід. Отже, особистий інтерес – це користь, вигода, які стосуються (або цікавлять) особу і які вона бажає отримати для себе особисто або близьких осіб.

Пункт 2 ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» містить визначення конфлікту інтересів. Це реальні або такі, що видаються реальними, протиріччя між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність яких може вплинути на об'єктивність або

неупередженість прийняття рішень (наприклад, за результатами тендера), а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Стаття 16 Закону України «Про державну службу» забороняє державному службовцю вчиняти дії, які законодавство визнає корупційними. Також державним службовцям забороняється брати участь у страйках та вчиняти інші дії, які шкодять нормальному функціонуванню державного органу. Певні обмеження і додаткові вимоги для службовців встановлюють й інші акти. Наприклад, ст. 12 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» забороняє проходження служби особам: 1) визнаним судом недієздатними; 2) які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку; 3) які відповідно до закону позбавлені права обіймати посади в органах державної влади та їх апараті або в органах місцевого самоврядування протягом установленого терміну; 4) які у разі прийняття на службу в органи місцевого самоврядування будуть безпосередньо підпорядковані або підлеглі особам, що є близькими родичами чи свояками. Якщо такий факт відбувся (наприклад, судимість) під час проходження служби, або особа дізнається, що її планують направити на службу в підрозділ, який очолює її близький родич, особа зобов'язана повідомити про нього вищу посадову особу.

Стаття 56 КК України «Відвід судді» при наявності певних обставин вимагає від судді, народного засідателя (якщо він брав участь у розгляді кримінальної справи в суді першої інстанції, є потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем або родичем кого-небудь з них, а також родичем слідчого, особи, яка провадила дізнання, обвинувача або обвинуваченого; якщо він брав участь у даній справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, особа, яка провадила дізнання, слідчий, обвинувач, захисник або представник інтересів потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача та ін.) заявити самовідвід.

КПК України передбачає й обставини відводу прокурора (ст. 58), слідчого і особи, яка провадить дізнання (ст. 60), та ін.

Таким чином, на відміну від особистого інтересу, який указує на внутрішню зацікавленість особи в результаті справи, обставини – це зовнішні чинники (часто окреслені в нормативних актах), що перешкоджають особі здійснювати професійні обов'язки.

Об'єктом цього правопорушення є встановлений порядок управління, здійснення службових повноважень особами, уповноваженими на виконання функцій держави.

Об'єктивна сторона проявляється в бездіяльності особи, яка знала про наявність особистих інтересів чи обставин, що можуть призвести до невиконання чи неналежного виконання нею своїх посадових обов'язків, і умисно їх замовчувала. Склад правопорушення – формальний.

Су'єктами правопорушення є особи, визначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Суб'єктивна сторона проявляється в прямому умислі. Якщо особа не знала про якийсь факт (наприклад, що їй доведеться вирішувати питання близького родича), до відповідальності її притягати не можна.

На завершення слід зауважити, що досконале законодавство, спрямоване на ліквідацію або хоча б послаблення корупції, є важливою складовою зміцнення законності та правопорядку в країні, але воно не є панацеєю у справі боротьби з цим негативним явищем. Корупцію можна подолати (істотно зменшити) тільки об'єднаними зусиллями всіх інститутів суспільства. Для цього воно повинно бути об'єднане загальнодержавною соціально привабливою ідеєю, очолюване чесними, високоморальними лідерами країни.

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА**

від 8 грудня 2009 р. № 1422

Київ

Питання запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади

З метою підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади у сфері запобігання та протидії корупції Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Затвердити Типове положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції, що додається.

2. Внести до постанов Кабінету Міністрів України зміни, що додаються.

3. Керівникам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, головам обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з урахуванням вимог затвердженого цією постановою Типового положення:

1) утворити та забезпечити з 1 січня 2010 р. функціонування підрозділів з питань запобігання та протидії корупції у межах загальної чисельності працівників центрального апарату міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, апарату обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, якщо інше не передбачено законом;

2) затвердити до 1 січня 2010 р. положення про підрозділи з питань запобігання та протидії корупції;

3) привести у відповідність з цією постановою: структуру центрального апарату міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, апарату обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій і повноваження підрозділів, що провадять діяльність, пов'язану із запобіганням та протидією корупції;

власні нормативні акти.

4. Ця постанова набирає чинності з дня опублікування, крім пункту 2 цієї постанови, який набирає чинності з 1 січня 2010 р.

Прем'єр-міністр України

Ю. ТИМОШЕНКО

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання
та протидії корупції

1. Підрозділ з питань запобігання та протидії корупції (департамент, управління, відділ, сектор) (далі – підрозділ) утворюється за рішенням міністра, керівника іншого центрального органу виконавчої влади у центральному апараті міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, апараті обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації (далі – орган виконавчої влади) залежно від чисельності його працівників, а також обсягу, характеру та складності роботи.

У разі недоцільності утворення підрозділу в органі виконавчої влади вводиться посада спеціаліста з питань запобігання та протидії корупції.

У територіальному органі центрального органу виконавчої влади (далі – територіальний орган) може утворюватися підрозділ або вводиться посада спеціаліста з питань запобігання та протидії корупції.

У разі введення в органі виконавчої влади або територіальному органі посади спеціаліста з питань запобігання та протидії корупції дія цього Положення поширюється на особу, призначену на таку посаду.

2. Підрозділ у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами України, цим Положенням, іншими актами.

3. Керівник підрозділу органу виконавчої влади підзвітний керівникові такого органу та підзвітний і підконтрольний Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики, якщо інше не передбачено законом.

Керівник підрозділу територіального органу підзвітний керівникові такого органу та підзвітний і підконтрольний керівникові підрозділу органу виконавчої влади.

4. Основними завданнями підрозділу є:

1) участь у реалізації державної антикорупційної політики;
2) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства;

3) участь в інформаційному і науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції, а також міжнародному співробітництві у зазначеній сфері;

4) проведення організаційної та роз'яснювальної роботи щодо запобігання та протидії корупції.

5. Підрозділ відповідно до покладених на нього завдань:

1) розробляє, здійснює та контролює проведення заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням;

2) надає іншим структурним підрозділам органу виконавчої влади, територіального органу та окремим працівникам роз'яснення щодо застосування антикорупційного законодавства;

3) вживає заходів до виявлення конфлікту інтересів та сприяє його усуненню;

4) організовує перевірку достовірності поданих посадовими особами відомостей про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, та своєчасності оприлюднення зазначених відомостей згідно із законом;

5) бере участь у проведенні:

юридичної експертизи проектів нормативно-правових актів, організаційно-розпорядчих документів, що видаються органом виконавчої влади, територіальним органом, з метою виявлення чинників, що сприяють чи можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, та у разі їх виявлення вносить пропозиції керівнику органу виконавчої влади або територіального органу щодо їх усунення або скасування відповідних актів (документів);

в установленому порядку службового розслідування (перевірки) в органі виконавчої влади, територіальному органі з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення, або невиконання вимог антикорупційного законодавства;

в межах своїх повноважень разом із представниками контрольно-ревізійних підрозділів органу виконавчої влади перевірки фінансово-господарської діяльності органу виконавчої влади, територіального органу з метою здійснення контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства;

6) проводить у межах своїх повноважень спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на зайняття посад державних служ-

бовців і призначення яких здійснюється керівником органу виконавчої влади, територіального органу, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто;

7) перевіряє в установленому порядку повідомлення громадян та юридичних осіб, інформацію, оприлюднену у друкованих, аудіо-візуальних засобах масової інформації, а також отриману від інших структурних підрозділів органу виконавчої влади, територіального органу, щодо причетності працівників такого органу до вчинення корупційних правопорушень;

8) повідомляє у письмовій формі керівника органу виконавчої влади, Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики та спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС, податкової міліції, по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю СБУ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах про факти, що можуть свідчити про вчинення корупційних правопорушень посадовими особами органу виконавчої влади, територіального органу;

9) веде облік працівників органу виконавчої влади, територіального органу, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;

10) взаємодіє з підрозділами з питань запобігання та протидії корупції інших органів виконавчої влади, територіальних органів.

6. Вимоги керівника підрозділу, що стосуються дотримання антикорупційного законодавства, є обов'язковими для посадових осіб органу виконавчої влади, територіального органу.

7. Покладення на підрозділ обов'язків, що не належать або входять за межі його повноважень, а також обмежують виконання покладених на нього завдань, не допускається.

8. Підрозділ має право:

1) одержувати від інших структурних підрозділів органу виконавчої влади, територіального органу інформацію та матеріали, необхідні для здійснення покладених на нього завдань, а також в установленому законом порядку інформацію з обмеженим доступом або таку, що містить державну таємницю;

2) одержувати від працівників органу виконавчої влади, територіального органу усні та письмові пояснення з питань, які виникають під час проведення службових розслідувань (перевірок);

3) залучати працівників інших структурних підрозділів за погодженням з їх керівниками до участі у проведенні службових розслідувань (перевірок) та наданні відповідної допомоги;

4) ініціювати перед керівником органу виконавчої влади, територіального органу питання щодо надсилання запитів суб'єктам господарювання, учасникам цивільно-правових договорів з метою отримання від них відповідної інформації та матеріалів.

Працівники підрозділу під час проведення службових розслідувань (перевірок) мають право з урахуванням обмежень, встановлених законодавством, на безперешкодний доступ до приміщень та територій органу виконавчої влади, територіального органу, документів та матеріалів, що стосуються предмета службового розслідування (перевірки).

9. Підрозділ провадить свою діяльність відповідно до планів роботи, які затверджуються його керівником та погоджуються з Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики.

План роботи підрозділу формується з урахуванням пропозицій керівника органу виконавчої влади, територіального органу.

10. Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики у разі надходження скарг на дії працівників підрозділу організовує проведення їх перевірки. Матеріали за результатами перевірки надсилаються керівникові органу виконавчої влади, територіального органу для прийняття відповідного рішення.

11. Структура та штатна чисельність підрозділу затверджуються його керівником за погодженням з Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики.

Ліквідація та реорганізація підрозділу здійснюються за погодженням з Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики.

12. Координація та методичне забезпечення діяльності підрозділу здійснюється Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики.

13. Підрозділ очолює керівник, який призначається на посаду та звільняється з посади керівником органу виконавчої влади за погодженням з Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики, якщо інше не встановлено законом.

14. На посаду керівника підрозділу призначається особа з вищою освітою за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, магістра і стажем роботи в державній службі на керівних посадах чи на керівних посадах в інших сферах управління не менш як п'ять років.

15. Відповідно до покладених на підрозділ завдань його керівник:

1) здійснює керівництво підрозділом та несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього завдань;

2) розподіляє обов'язки між працівниками підрозділу;

3) вносить керівнику органу виконавчої влади:

за погодженням з Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики пропозиції щодо призначення на посаду та звільнення з посади заступників керівника підрозділу, керівників підрозділів територіальних органів, їх заохочення та притягнення до відповідальності, а також щодо структури та штатної чисельності підрозділу;

пропозиції щодо:

– призначення на посаду та звільнення з посади, а також заохочення та притягнення до відповідальності інших працівників підрозділу;

– визначення потреб підрозділу у фінансуванні та матеріально-технічному забезпеченні;

– проведення відповідних заходів контрольно-ревізійним підрозділом органу виконавчої влади;

4) подає щомісяця Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики за встановленою ним формою інформацію про вжиття заходів для протидії корупції та осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;

5) вносить у визначених законодавством випадках керівнику органу виконавчої влади подання про відсторонення на час службового розслідування (перевірки) посадової особи, яка працює в такому органі, від виконання повноважень за посадою. У разі коли питання щодо відсторонення від виконання повноважень за посадою розглядається стосовно керівника органу виконавчої влади, керівник підрозділу подає відповідну пропозицію Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики;

6) звертається до керівника органу виконавчої влади з поданням про притягнення посадових осіб такого органу до відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства. У разі коли питання щодо притягнення до відповідальності стосується керівника органу виконавчої влади, керівник підрозділу подає відповідну пропозицію Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики;

7) інформує керівника органу виконавчої влади про випадки перешкоджання виконанню працівниками підрозділу їх повноважень, неподання або несвоєчасного подання посадовими особами органу виконавчої влади, територіального органу інформації та матеріалів, що стосуються предмета службового розслідування (перевірки). У разі нежиття керівником органу виконавчої влади відповідних заходів реагування керівник підрозділу інформує про це Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики;

8) подає Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики звіт за встановленою ним формою про проведену підрозділом роботу за перше півріччя – до 15 липня та за рік – до 30 січня наступного року.

Звіт підрозділу подається керівникові органу виконавчої влади та розміщується на офіційному веб-сайті зазначеного органу.

16. Керівник підрозділу органу виконавчої влади входить до складу колегії відповідного органу.

17. Керівник органу виконавчої влади, територіального органу, у якому створено підрозділ, створює умови для виконання підрозділом на належному рівні покладених на нього завдань.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 8 грудня 2009 р. № 1422

ЗМІНИ,

що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України

1. Доповнити постанову Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1995 р. № 641 «Про застосування статті 13 Закону України «Про державну службу» (ЗП України, 1995 р., № 12, ст. 279) п. 5 такого змісту:

«5. Організація перевірки достовірності поданих державними службовцями відомостей про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, та своєчасності оприлюднення зазначених відомостей згідно із законом покладається на уповноважені підрозділи державних органів, які беруть участь у запобіганні, виявленні, а в передбачених законом випадках у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень, відновленні порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів

держави, а також здійсненні заходів щодо запобігання та протидії корупції, у міжнародному співробітництві в зазначеній сфері».

2. Пункт 1 Порядку призначення на посади та звільнення з посад керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1999 р. № 1374 (Офіційний вісник України, 1999 р., № 31, ст. 1613; 2003 р., № 25, ст. 1199, № 30, ст. 1546), після абзацу першого доповнити новим абзацом такого змісту:

«Керівники підрозділів з питань запобігання та протидії корупції апарату обласних, Київської і Севастопольської міських держадміністрацій призначаються на посаду та звільняються з посади головами держадміністрацій за поданням Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики».

У зв'язку з цим абзац другий вважати абзацом третім.

3. У постанові Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950 «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно державних службовців» (Офіційний вісник України, 2000 р., № 24, ст. 1004; 2007 р., № 53, ст. 2168; 2009 р., № 47, ст. 1575):

1) у назві та п. 1 постанови слова «державних службовців» замінити словами «осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування»;

2) у Порядку, затвердженому зазначеною постановою:

у назві Порядку слова «державних службовців» замінити словами «осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування»;

у пункті 1:

в абзаці третьому слова «законодавства про державну службу, про боротьбу з корупцією» замінити словами «законодавства про державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, антикорупційного законодавства»;

доповнити пункт абзацом такого змісту:

«Дія цього Порядку не поширюється на уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування осіб, права та обов'язки яких в частині додержання службової дисципліни, види заохочення та дисциплінарні стягнення і порядок їх застосування встановлюються дисциплінарними статутами»;

у пункті 2:

абзац перший викласти у такій редакції:

«2. Рішення щодо проведення службового розслідування приймається вищими посадовими особами України, Першим віцепрем'єр-міністром України, Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики, керівником державного органу (посадовою особою), що призначив на посаду особу, уповноважену на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, стосовно якої планується проводитися службове розслідування, керівником органу, в якому працює зазначена особа, керівником підрозділу з питань запобігання та протидії корупції відповідного органу»;

після абзацу першого доповнити пункт новим абзацом такого змісту:

«3 метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення, за поданням керівника спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС, податкової міліції, по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю СБУ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах та за рішенням керівника особи, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування».

У зв'язку з цим абзац другий вважати абзацом третім;

абзац другий п. 3 після слів «Першим віцепрем'єр-міністром України,» доповнити словами «Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики»;

пункт 4 після абзацу першого доповнити новим абзацом такого змісту:

«Особа, стосовно якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченої у вчиненні злочину у сфері службової діяльності або складено протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з обмеженнями, передбаченими пунктами 1–3 частини першої статті 4 і статтею 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», підлягає відстороненню від виконання повноважень за посадою до розгляду справи судом».

У зв'язку з цим абзац другий вважати абзацом третім;

у пункті 10:

в абзаці другому слова «державний службовець» замінити словами «особа, стосовно якої проводилося службове розслідування»;

в абзаці третьому слова «притягнення державного службовця до відповідальності» замінити словами «притягнення зазначеної особи до відповідальності»;

в абзаці четвертому п. 12 слова «державному службовцю надається копія акта службового розслідування» замінити словами «особі, стосовно якої проводилося службове розслідування, надається копія акта службового розслідування»;

у тексті Порядку слова «державний службовець» та «державний орган» в усіх відмінках та формах числа замінити відповідно словами «особа, уповноважена на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування» та «орган державної влади» у відповідному відмінку і числі.

4. Розділ 1 додатків 1 і 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2007 р. № 996 «Про затвердження рекомендаційних переліків управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій» (Офіційний вісник України, 2007 р., № 58, ст. 2307) доповнити такою позицією:

«відділ (сектор) з питань запобігання та протидії корупції».

5. Розділ 1 додатка 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2008 р. № 791 «Про затвердження рекомендаційних переліків управлінь, відділів, інших структурних підрозділів Київської міської та районної у м. Києві державних адміністрацій» (Офіційний вісник України, 2008 р., № 68, ст. 2280) доповнити такою позицією:

«відділ з питань запобігання та протидії корупції».

6. У Положенні про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2009 р. № 410 (Офіційний вісник України, 2009 р., № 33, ст. 1128, № 78, ст. 2640), – із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1338:

1) пункт 4 доповнити підпунктами 13–16 такого змісту:

«13) внесення керівникам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій подання щодо призначення на посаду та звільнення з посади керівника підрозділу з питань запобігання та протидії корупції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації;

14) погодження призначення на посаду та звільнення з посади заступника керівника підрозділу з питань запобігання та протидії корупції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади».

ди, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації, їх заохочення та притягнення до відповідальності;

15) погодження структури, штатної чисельності та планів роботи підрозділу з питань запобігання та протидії корупції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації;

16) здійснення координації та методичного забезпечення діяльності підрозділу з питань запобігання та протидії корупції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації»;

2) пункт 5 доповнити підпунктами 13–16 такого змісту:

«13) доручати підрозділу з питань запобігання та протидії корупції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації проводити перевірки дотримання антикорупційного законодавства, службові розслідування в органі виконавчої влади, в якому утворено такий підрозділ, у разі надходження інформації про порушення вимог антикорупційного законодавства;

14) вносити Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо відсторонення від виконання повноважень за посадою на час службового розслідування (перевірки) та про притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації в установленому законодавством порядку;

15) проводити перевірки діяльності підрозділу з питань запобігання та протидії корупції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації та службові розслідування стосовно його працівників, витребувати необхідні інформацію і матеріали;

16) зупиняти прийняті з порушенням законодавства рішення керівника підрозділу з питань запобігання та протидії корупції міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації про проведення службового розслідування, перевірки».

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

від 8 грудня 2009 р. № 1338
Київ

Про заходи щодо посилення протидії корупції

Кабінет Міністрів України **постановляє:**

1. Центральним та місцевим органам виконавчої влади забезпечити:

невідкладний розгляд звернень підприємств, установ та організацій, фізичних осіб – підприємців, органів місцевого самоврядування і громадян щодо фактів корупції;

подання щомісяця до 10 числа Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики (далі – Урядовий уповноважений) звітів про заходи, вжиті за результатами розгляду зазначених звернень.

2. Погодитися з пропозицією Урядового уповноваженого щодо визначення представників центральних органів виконавчої влади, які на постійній основі співпрацюють з Урядовим уповноваженим у частині проведення перевірок організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства, згідно з додатком.

3. Установити, що перевірки організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства проводяться робочими групами, утвореними Урядовим уповноваженим, відповідно до Порядку проведення перевірки робочими групами центральних органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2006 р. № 886 (Офіційний вісник України, 2006 р., № 27, ст. 1935).

4. Внести до постанов Кабінету Міністрів України зміни, що додаються.

Прем'єр-міністр України

Ю. ТИМОШЕНКО

ПЕРЕЛІК

представників центральних органів виконавчої влади, які на постійній основі співпрацюють з Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики у частині проведення перевірок організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства:

БЕДРИКІВСЬКИЙ Володимир Володимир рович	– перший заступник Міністра внутрішніх справ – начальник Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю
БУХАРСВ Владислав Вікторович	– перший заступник Голови ДПА на- чальник податкової міліції
ГРИЦАК Василь Сергійович	– заступник Голови СБУ – начальник Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю
ІСКРА Ігор Іванович	– перший заступник Голови ГоловКРУ
КЛЮШКЕ Станіслав Миколайович	– заступник Голови Держфінмоніторингу
МІТРОФАНОВА Оле- на Володимирівна	– заступник Міністра праці та соціальної політики
ПОЛУДЬОННИЙ Ми- кола Миколайович	– заступник Міністра фінансів
ТКАЧ Володимир Дмитрович	– перший заступник начальника Голов- держслужби

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 8 грудня 2009 р. № 1338

ЗМІНИ,

що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України

1. Підрозділ 4.4 «Індексація документів» розділу 4 «Складання та оформлення службових документів» Примірної інструкції з ді-

ловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 1997 р. № 1153 (Офіційний вісник України, 1997 р., число 43, с. 50), доповнити пунктом такого змісту:

«4.4.4. Під час реєстрації документів, що містять інформацію про факти корупції, на документі проставляється позначка «КД»».

2. У розділі II Класифікатора звернень громадян, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 858 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 73, ст. 2461):

позицію «240 Інше» замінити такою позицією:

| «240 |Факти корупції» |

доповнити такою позицією:

| «250 |Інше» |
-----

3. У Положенні про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2009 р. № 410 (Офіційний вісник України, 2009 р., № 33, ст. 1128, № 78, ст. 2640):

в абзаці четвертому підпункту 3 пункту 4 слова «здійснення заходів» замінити словами «здійснені заходи»;

доповнити пункт 5 підпунктами 9-12 такого змісту:

«9) подавати Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо проведення перевірок організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства та звіти про їх результати;

10) утворювати на підставі рішення Кабінету Міністрів України, резолюцій Прем'єр-міністра або Першого віце-прем'єр-міністра України з представників центральних органів виконавчої влади робочі групи з питань проведення перевірок організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства (далі – робочі групи) і визначати їх керівників;

11) здійснювати координацію діяльності представників центральних органів виконавчої влади, включених до складу робочих груп, під час проведення зазначених перевірок;

12) вносити у разі потреби зміни до складу робочих груп, залучати в установленому порядку до їх роботи фахівців та науковців.».

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

від 8 грудня 2009 р. № 1432

Київ

Деякі питання організації проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування

Відповідно до статті 9 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Затвердити Положення про проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, що додається.

2. Внести до постанов Кабінету Міністрів України зміни, що додаються.

3. Визнати такими, що втратили чинність, постанови Кабінету Міністрів України згідно з переліком, що додається.

4. Ця постанова набирає чинності з дня введення в дію Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», крім п. 1, який набирає чинності з дня втрати чинності Указом Президента України від 19 листопада 2001 р. № 1098 «Про обов'язкову спеціальну перевірку відомостей, що подають кандидати на зайняття посад державних службовців».

Прем'єр-міністр України

Ю. ТИМОШЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України
від 8 грудня 2009 р. № 1432

ПОЛОЖЕННЯ

про організацію проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування

1. Це Положення визначає порядок організації проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто (далі – спеціальна перевірка).

Спеціальна перевірка щодо осіб, статус яких визначається Конституцією України та спеціальними законами, проводиться в порядку, встановленому законом.

2. Спеціальній перевірці підлягають особи, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування (далі – кандидати на зайняття посад), зазначені в пункті 1 і підпунктах «а» – «г» п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

3. Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.

4. Спеціальна перевірка відомостей, поданих кандидатами на зайняття посад, призначення або погодження призначення на які здійснюється:

Президентом України, Головою Секретаріату Президента України, Керівником Державного управління справами, проводиться відповідним структурним підрозділом Секретаріату Президента України за дорученням Глави Секретаріату;

Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України або Кабінетом Міністрів України, проводиться Головдержслужбою за дорученням міністра Кабінету Міністрів України або посадової особи, що його заміщає.

5. До проведення спеціальної перевірки залучаються спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах (далі – спеціальні підрозділи), МОЗ, МОН, ДМС, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Держкомпідприємництво, а також у разі потреби інші центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації.

6. Спеціальній перевірці підлягають відомості про:

притягнення кандидата на зайняття посади до кримінальної або адміністративної відповідальності та відповідальності за корупційні правопорушення;

достовірність інформації про доходи, їх джерела та зобов'язання фінансового характеру, зокрема за кордоном, кандидата на зайняття посади та близьких йому осіб;

наявність у кандидата на зайняття посади та близьких йому осіб корпоративних прав;

стан здоров'я, освіти, наявність наукового ступеня, вченого звання, підвищення кваліфікації.

7. Спеціальна перевірка проводиться за письмовою згодою кандидата на зайняття посади (додаток 1) та письмовою згодою близьких йому осіб (додаток 2).

У разі відсутності письмової згоди кандидата на зайняття посади спеціальна перевірка не проводиться і питання щодо його призначення або підготовки подання для призначення на відповідну посаду не розглядається.

Спеціальна перевірка також не проводиться щодо близьких кандидатів на зайняття посади осіб у разі відсутності їх письмової згоди.

8. Спеціальна перевірка проводиться протягом 15 днів з дати отримання письмової згоди кандидата на зайняття посади.

9. Після отримання письмової згоди кандидата на зайняття посади на проведення спеціальної перевірки відповідний орган державної влади або орган місцевого самоврядування не пізніше ніж наступного дня надсилає до відповідних територіальних органів спеціальних підрозділів, МОЗ, МОН, ДМС, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Держкомпідприємництва, а також у разі потреби до інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій запит про надання відомостей щодо кандидата на зайняття посади (далі – запит), підготовлений кадровою службою такого органу за формою згідно з додатком 3.

Запит підписує керівник відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування, а у разі його відсутності особа, яка виконує його обов'язки, або заступник керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

До запиту додаються копії:

письмової згоди кандидата на зайняття посади та близьких йому осіб на проведення перевірки;

довідки про присвоєння ідентифікаційного номера або сторінки паспорта з відміткою про відсутність такого номера;

особової картки форми П-2ДС або анкети (для осіб рядового і начальницького складу) та відповідних додатків, біографічної довідки, першої та другої сторінок паспорта, документів про освіту,

декларації про доходи та видатки за минулий рік, медичної довідки, військового квитка, довідки про допуск до державної таємниці (у разі наявності).

10. Спеціальна перевірка проводиться:

1) спеціальними підрозділами – щодо відомостей:

про притягнення кандидата на зайняття посади до кримінальної або адміністративної відповідальності та відповідальності за корупційні правопорушення;

про наявність у кандидата на зайняття посади судимості, що не знята або не погашена в порядку, встановленому законом;

поданих кандидатом на зайняття посади, що перешкоджатимуть його призначенню та перебуванню на посаді;

2) ДПА – щодо відомостей про:

отримані кандидатом на зайняття посади та близькими йому особами доходи, їх джерела, інформація про які відповідно до законодавства подається до органів державної податкової служби;

перебування кандидата на зайняття посади на посаді керівника або головного бухгалтера чи засновника суб'єкта господарювання або на обліку фізичних осіб – підприємців;

3) МОЗ – щодо відомостей про стан здоров'я кандидата на зайняття посади та перебування його на обліку в психоневрологічному або наркологічному диспансері;

4) МОН – щодо відомостей про:

отриману кандидатом на зайняття посади освіту;

наявність у кандидата на зайняття посади наукового ступеня, вченого звання та відповідних документів (диплома, атестата тощо);

підвищення кваліфікації;

5) Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Держкомпідприємництвом – щодо відомостей про наявність у кандидата на зайняття посади та близьких йому осіб корпоративних прав;

6) ДМС – щодо відомостей про громадянство або наявність факту подвійного громадянства кандидата на зайняття посади.

11. Обмін відомостями щодо кандидата на зайняття посади під час проведення спеціальної перевірки здійснюється в порядку, встановленому законодавством.

12. Інформація про результати спеціальної перевірки, підписана керівником спеціального підрозділу, МОЗ, МОН, ДМС, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Держкомпідпри-

емництва, іншого центрального органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, а у разі його відсутності особою, яка виконує його обов'язки, або заступником керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов'язків, подається відповідному органу державної влади або органу місцевого самоврядування не пізніше семи днів з дати надходження запиту.

13. Кадрова служба відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування на підставі інформації, зазначеної у п. 12 цього Положення, готує довідку про результати спеціальної перевірки за формою згідно з додатком 4, яка підписується її керівником, а у разі, коли така довідка готується Головердержслужбою, – начальником відповідного структурного підрозділу, який проводив спеціальну перевірку.

Довідка про результати спеціальної перевірки додається до документів, поданих кандидатом на зайняття посади, або до особової справи, якщо прийнято рішення про його призначення на посаду.

14. Про результати спеціальної перевірки кандидат на зайняття посади письмово інформується керівником кадрової служби відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування.

У разі незгоди з результатами спеціальної перевірки кандидат на зайняття посади має право подати свої зауваження (пояснення) у письмовій формі або письмово звернутися з проханням дати роз'яснення з відповідних питань до спеціальних підрозділів та/або до МОН, МОЗ, ДПА, ДМС, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Держкомпідприємництва, інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій.

15. Інформація про результати спеціальної перевірки щодо кандидатів на зайняття посад, призначення або погодження призначення на які здійснюється:

Президентом України, Головою Секретаріату Президента України, Керівником Державного управління справами, подається Главі Секретаріату Президента України;

Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України або Кабінетом Міністрів України, подається Міністрові Кабінету Міністрів України.

16. У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки, що кандидатом на зайняття посади подані неправдиві або недостовірні відомості, керівник відповідного органу державної влади або органу

місцевого самоврядування інформує про це в одноденний строк спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

17. Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення у разі, коли вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю, є конфіденційними і зберігаються в порядку, встановленому законодавством.

18. У разі працевлаштування кандидата на зайняття посади або його переведення (переміщення) на посаду в іншому органі державної влади або органі місцевого самоврядування керівник такого органу має право не надсилати запит до МОН, якщо не подається новий документ про освіту.

У разі переведення (переміщення) кандидата на зайняття посади на рівнозначні або вищі посади в одному і тому ж органі державної влади або органі місцевого самоврядування спеціальна перевірка не проводиться.

Додаток 1
до Положення

ЗГОДА

на проведення спеціальної перевірки відомостей, поданих особою, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування

Я, _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

_____ ,
(дата і місце народження)
zareєстрований (zareєстрована) за адресою _____

та фактично проживаю за адресою _____

_____ ,
ідентифікаційний номер* _____ ,
що претендую на зайняття посади _____

(найменування посади та органу
_____ ,
державної влади або органу місцевого самоврядування)

даю згоду на проведення спеціальної перевірки щодо мене, у тому числі відомостей, поданих особисто.

_____ 20__ р. _____
(підпис)

* У разі відсутності ідентифікаційного номера до згоди додається копія сторінки паспорта з відміткою про відсутність такого номера.

ЗГОДА

близької особи на проведення перевірки відомостей, поданих щодо неї особою, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування

Я, _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

_____
(дата і місце народження)

зарєстрований (зарєстрована) за адресою _____

_____
та фактично проживаю за адресою _____

_____
ідентифікаційний номер* _____,

даю згоду на проведення перевірки відомостей, поданих щодо мене _____,

_____
(прізвище, ім'я та по батькові)

який (яка) претендує на зайняття посади _____
(найменування посади та органу _____)

_____
державної влади або органу місцевого самоврядування)

_____ 20 ____ р. _____
(підпис)

* У разі відсутності ідентифікаційного номера до згоди додається копія сторінки паспорта з відміткою про відсутність такого номера.

_____
(найменування органу,

_____
до якого надсилається запит)

ЗАПИТ

про надання відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» просимо подати до _____

_____

(найменування органу державної влади або органу
місцевого самоврядування)

згідно з Положенням про проведення спеціальної перевірки
щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з вико-
нанням функцій держави або органів місцевого самоврядування,
затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня
2009 р. № 1432, відомості щодо _____

— _____

(прізвище, ім'я та по батькові особи,
яка претендує на зайняття посади,

_____

дата і місце народження,

_____

серія та номер паспорта, ким і коли виданий,

_____

місце проживання,

_____

місце реєстрації,

_____

місце роботи,

_____

ідентифікаційний номер або відомості щодо наявності
відмітки в паспорті

_____

про відсутність такого номера)

Додаток: копії особової картки форми П-2ДС або анкети (для
осіб рядового і начальницького складу) та відповідних додатків,
біографічної довідки, першої та другої сторінок паспорта, доку-
ментів про освіту, декларації про доходи та видатки за минулий рік,
медичної довідки, військового квитка, довідки про допуск до дер-
жавної таємниці (у разі наявності) на _ арк.

_____

(найменування посади керівника (підпис) (ініціали та прізвище)
органу державної влади або органу місцевого самоврядування)

ДОВІДКА
про результати спеціальної перевірки

щодо _____, який (яка)
(прізвище, ім'я та по батькові)
претендує на зайняття

_____ (найменування посади та органу державної влади
або органу місцевого самоврядування)

Відповідно до статті 9 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» та Положення про організацію проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1432, _____

(найменування органу державної влади або органу

_____ місцевого самоврядування)

проведено спеціальну перевірку щодо _____
(прізвище та ініціали,

_____ дата і місце народження особи, яка претендує
на зайняття посади,

_____ пов'язаної з виконанням функцій держави або органів
місцевого самоврядування)
який (яка) зареєстрований (зареєстрована) за адресою _____

_____ та фактично проживає за адресою _____.

Для проведення спеціальної перевірки подавалися копії таких документів: особової картки форми П-2ДС або анкети (для осіб рядового і начальницького складу) та відповідних додатків, біографічної довідки, першої та другої сторінок паспорта, документів про освіту, декларації про доходи та видатки за минулий рік, медичної довідки, військового квитка, довідки про допуск до державної таємниці (у разі наявності).

Запити про надання відомостей щодо _____
(прізвище та ініціали)

надсилалися до _____
(найменування центральних органів виконавчої влади,

_____.
органів місцевого самоврядування, підприємств, установ
та організацій, до яких надсилалися запити)

Інформація, що перешкоджає прийняттю _____
(прізвище та ініціали)

на посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів
місцевого самоврядування _____.
(не отримана або отримана (необхідне зазначити).

_____ (найменування посади керівника (підпис) (ініціали та прізвище)

кадрової служби органу державної влади або органу місцевого
самоврядування)

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 8 грудня 2009 р. № 1432

ЗМІНИ, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України

1. У Положенні про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, затвердженому постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 29 липня 1991 р. № 114 – із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 20 березня 1998 р. № 349 (Офіційний вісник України, 1998 р., № 12, ст. 449), від 7 червня 1999 р. № 986 (Офіційний вісник України, 1999 р., № 23, ст. 1055), від 8 червня 2005 р. № 428 (Офіційний вісник України, 2005 р., № 23, ст. 1283), від 6 червня 2007 р. № 798 (Офіційний вісник України, 2007 р., № 42, ст. 1674) і від 9 липня 2008 р. № 624 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 51, ст. 1699):

1) пункт 8 доповнити абзацами такого змісту:

«у разі неподання або подання недостовірних відомостей про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном;

у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення»;

2) пункт 15 викласти в такій редакції:

«15. Особам рядового і начальницького складу забороняється займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту, що здійснюються в позаробочий час) безпосередньо або через інших осіб, а також організовувати страйки та брати у них участь»;

3) у пункті 40:

у підпункті «з» слова «між собою близькими родичами або свояками (батьки, подружжя, брати, сестри, діти, а також брати, сестри, батьки і діти подружжя)» замінити словами «близькими особами, до яких належать особи, зазначені в абзаці другому статті 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»;

доповнити пунктом абзацами такого змісту:

«Особа, яка претендує на зайняття посади в органі внутрішніх справ, зобов'язана повідомити начальника зазначеного органу про працюючих у ньому близьких їй осіб.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги підпункту «з» цього пункту, особи рядового і начальницького складу, які є між собою близькими особами, вживають заходів до усунення у п'ятнадцятиденний строк таких обставин. Якщо в даний строк зазначені обставини добровільно не усунуто, така особа та/або близька їй особа підлягає переведенню в місячний строк в установленому порядку на іншу посаду, що виключає безпосереднє підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа рядового чи начальницького складу, яка перебуває в підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, що регулює питання доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Особі рядового чи начальницького складу забороняється брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких їй осіб та в будь-який інший спосіб упливати на прийняття такого рішення»;

4) пункти 63 і 64 доповнити підпунктами «ї» та «й» такого змісту:

«і) у разі неподання або подання недостовірних відомостей про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном, що подаються у порядку та обсягах, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами;

й) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочину у сфері службової діяльності або адміністративної відповідальності за корупційне адміністративне правопорушення»;

5) пункт 67 викласти в такій редакції:

«67. Особи рядового і начальницького складу, засуджені за вчинення злочину (в тому числі без позбавлення спеціального звання) або притягнуті до адміністративної відповідальності за корупційне адміністративне правопорушення, підлягають звільненню зі служби в органах внутрішніх справ у триденний строк з дня набрання рішенням суду законної сили».

2. У Порядку ведення особових справ державних службовців в органах виконавчої влади, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 1998 р. № 731 (Офіційний вісник України, 1998 р., № 21, ст. 764; 2001 р., № 4, ст. 134; 2007 р., № 72, ст. 2704):

1) у розділі 1:

у пункті 2-1 слова «претендента на посаду керівника, заступника керівника центрального органу виконавчої влади, а також голови місцевої державної адміністрації» виключити;

пункт 3 викласти в такій редакції:

«3) відомості про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном, що подаються у порядку та обсягах, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами»;

доповнити розділ пунктами 13–16 такого змісту:

«13) письмова згода на проведення спеціальної перевірки;

14) інформація про наявність корпоративних прав, зокрема, у близьких осіб;

15) довідка про результати спеціальної перевірки;

16) інформація про працюючих у зазначеному органі близьких осіб»;

2) у розділі 3:

абзац третій викласти в такій редакції:

«Відомості про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном, подаються у порядку та

обсягах, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами, за формою, затвердженою в установленому порядку»;

в абзаці четвертому слова «Про боротьбу з корупцією» замінити словами «Про засади запобігання та протидії корупції».

3. У пункті 3 Порядку призначення на посади та звільнення з посад керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1999 р. № 1374 (Офіційний вісник України, 1999 р., № 31, ст. 1613; 2001 р., № 51, ст. 2289; 2003 р., № 25, ст. 1199, № 30, ст. 1546):

1) абзац шостий після слів «вчене звання» доповнити словами «підвищення кваліфікації»;

2) абзац сьомий викласти в такій редакції:

«відомості про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру кандидата на посаду та близьких йому осіб, в тому числі за кордоном, що подаються у порядку та обсягах, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами»;

3) після абзацу сьомого доповнити пункт новим абзацом такого змісту:

«довідка про стан здоров'я».

У зв'язку з цим абзаци восьмий і дев'ятий вважати відповідно абзацами дев'ятим і десятим;

4) в абзаці дев'ятому слова «Про боротьбу з корупцією» замінити словами «Про засади запобігання та протидії корупції»;

5) абзац десятий замінити абзацами такого змісту:

«Крім того, додаються:

інформація про наявність у кандидата на посаду та близьких йому осіб корпоративних прав;

письмова згода на проведення спеціальної перевірки щодо кандидата на посаду;

фотокартка розміром 4 × 6 сантиметрів».

4. У Порядку проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 169 (Офіційний вісник України, 2002 р., № 8, ст. 351; 2004 р., № 46, ст. 3044; 2005 р., № 20, ст. 1080; 2009 р., № 39, ст. 1318):

1) в абзаці п'ятому пункту 7 слова «особам, які є їх близькими родичами чи свояками» замінити словами «близьким особам»;

2) у пункті 13:

абзац п'ятий після слова «освіту,» доповнити словами «підвищення кваліфікації, присвоєння наукового ступеня або вченого звання»;

абзац шостий викласти в такій редакції:

«відомості про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном, наявність у себе та близьких осіб корпоративних прав»;

після абзацу сьомого доповнити пункт абзацами такого змісту:

«довідку про стан здоров'я;

письмову згоду на проведення спеціальної перевірки».

У зв'язку з цим абзац восьмий вважати абзацом десятим;

3) у пункті 14 слова «копії документів про підвищення кваліфікації, присвоєння наукового ступеня або вченого звання» виключити;

4) доповнити Порядок п. 17-1 такого змісту:

«17-1. Особа, яка подала недостовірні відомості, до участі в конкурсі не допускається»;

5) у пункті 21 слова «Про боротьбу з корупцією» замінити словами «Про засади запобігання та протидії корупції».

5. У Порядку проведення конкурсу для прийняття на дипломатичну службу, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 1754 (Офіційний вісник України, 2002 р., № 47, ст. 2142; 2003 р., № 30, ст. 1546):

1) в абзаці п'ятому п. 5 слова «особам, які є їх близькими родичами чи свояками» замінити словами «близьким особам»;

2) у пункті 10:

абзац п'ятий після слова «освіту» доповнити словами «підвищення кваліфікації, присвоєння наукового ступеня або вченого звання»;

абзац шостий викласти в такій редакції:

«відомості про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном, наявність у себе та близьких осіб корпоративних прав»;

доповнити пункт абзацом такого змісту:

«письмову згоду на проведення спеціальної перевірки»;

3) у пункті 11 слова «копії документів про підвищення кваліфікації, присвоєння наукового ступеня або вченого звання» виключити;

4) пункт 14 викласти в такій редакції:

«14. Кандидати, які подали недостовірні відомості, до участі в конкурсі не допускаються.

Кандидати, документи яких не відповідають встановленим вимогам, за рішенням голови конкурсної комісії до конкурсу не допускаються, про що кадрова служба МЗС повідомляє їх у письмовій формі з обґрунтуванням причин»;

5) в абзаці першому пункту 18 слова «Про боротьбу з корупцією» замінити словами «Про засади запобігання та протидії корупції».

6. В абзаці третьому п. 3 і підп. 5 п. 4 Типового положення про управління державної служби Головного управління державної служби в Автономній Республіці Крим, області, м. Києві та Севастополі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 2004 р. № 842 «Про утворення управлінь державної служби Головного управління державної служби в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі» (Офіційний вісник України, 2004 р., № 27, ст. 1781; 2006 р., № 14, ст. 1013; 2009 р., № 58, ст. 2029), слова «та боротьби з корупцією» замінити словами «запобігання та протидії корупції».

7. У Положенні про порядок проходження служби особами рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2005 р. № 629 (Офіційний вісник України, 2005 р., № 30, ст. 1810):

1) пункт 12 доповнити абзацом такого змісту:

«дотримуватися обмежень, встановлених Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції»;

2) доповнити Положення п. 43-1 такого змісту:

«43-1. Призначення осіб рядового і начальницького складу на посади та переміщення їх по службі здійснюється з додержанням таких вимог:

особи рядового і начальницького складу не можуть мати в безпосередньому підпорядкуванні або бути безпосередньо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам;

особа, яка претендує на зайняття посади в підрозділі цивільного захисту, зобов'язана повідомити начальника такого підрозділу про працюючих в ньому близьких їй осіб.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги абзацу другого цього пункту, особи рядового і начальницького складу та

близькі їм особи вживають заходів до усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк. Якщо у зазначений строк такі обставини добровільно не усунуто, особи рядового і начальницького складу та/або близькі їм особи підлягають переведенню в місячний строк в установленому порядку на іншу посаду, що виключає безпосереднє підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особи рядового і начальницького складу, які перебувають у підпорядкуванні, підлягають звільненню із займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, що регулює питання доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Особі рядового і начальницького складу забороняється брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких їм осіб та в будь-який інший спосіб впливати на прийняття такого рішення»;

3) пункт 47 доповнити абзацом такого змісту:

«У разі коли стосовно особи рядового і начальницького складу винесено постанову про притягнення як обвинуваченої у вчиненні злочину у сфері службової діяльності або складено протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушеннями обмежень, передбачених пунктами 1–3 частини першої статті 4 і статтею 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», вона відстороняється від виконання обов'язків за посадою до розгляду справи судом»;

4) пункт 99 доповнити підпунктами 9 і 10 такого змісту:

«9) у разі неподання або подання недостовірних відомостей про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном;

10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення»;

5) у пункті 100:

в абзаці першому цифру «8» замінити цифрами «8–10»;

доповнити пункт абзацом такого змісту:

«У разі звільнення з підстав, передбачених підп. 10 п. 99 цього Положення, особа рядового і начальницького складу звільняється з відповідної посади у триденний строк з дня набрання рішенням суду законної сили».

8. У Положенні про проходження служби в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації особами рядового і начальницького складу, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1828 «Питання проходження служби в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації особами рядового і начальницького складу» (Офіційний вісник України, 2007 р., № 1, ст. 22; 2008 р., № 22, ст. 637; 2009 р., № 58, ст. 2030):

1) пункт 3 доповнити абзацами такого змісту:

«Стосовно таких громадян проводиться спеціальна перевірка у порядку, встановленому законодавством.

Для призначення на відповідну посаду громадяни подають в установленому законодавством порядку відомості про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном, у порядку, встановленому законодавством.

У разі неподання або подання недостовірних відомостей зазначені громадяни не можуть бути призначені на відповідні посади, а у разі призначення підлягають звільненню, якщо інше не передбачено Конституцією України»;

2) пункт 33 після абзацу шостого доповнити новим абзацом такого змісту:

«дотримуватися обмежень, встановлених статтями 4 – 8 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

У зв'язку з цим абзаци сьомий – вісімнадцятий вважати відповідно абзацами восьмим – дев'ятнадцятим;

3) пункт 34 доповнити абзацом такого змісту:

«працюючих у Держспецзв'язку близьких їй осіб»;

4) пункт 35 доповнити абзацом такого змісту:

«Голова Держспецзв'язку або особа, яка його заміщає, начальники регіональних органів, територіальних підрозділів, закладів та установ Держспецзв'язку в разі виявлення корупційного правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення особою рядового чи начальницького складу Держспецзв'язку зобов'язані в межах своїх повноважень вжити заходів до припинення такого правопорушення та негайно у письмовій формі повідомити про його вчинення спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції.»;

5) підпункт 6 п. 67 викласти у такій редакції:

«6) особи рядового і начальницького складу не можуть мати в безпосередньому підпорядкуванні або бути безпосередньо підпо-

рядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особа, яка претендує на зайняття посади в підрозділі Держспецзв'язку, зобов'язана повідомити начальника такого підрозділу про працюючих у ньому близьких їй осіб.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги абзацу першого цього підпункту, особи рядового і начальницького складу та близькі їм особи вживають заходів до усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк. Якщо в зазначений строк такі обставини добровільно не усунуто, особи рядового і начальницького складу та/або близькі їм особи підлягають переведенню в місячний строк в установленому порядку на іншу посаду, що виключає безпосереднє підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особи рядового і начальницького складу, які перебувають в підпорядкуванні, підлягають звільненню із займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, що регулює питання доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Особі рядового чи начальницького складу Держспецзв'язку забороняється брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких їй осіб та в будь-який інший спосіб впливати на прийняття такого рішення»;

6) пункт 71 доповнити підпунктом 5-1 такого змісту:

«5-1) у разі, коли стосовно особи рядового чи начальницького складу винесено постанову про притягнення як обвинуваченої у вчиненні злочину або складено протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушенням обмежень, передбачених пунктами 1-3 частини першої статті 4, статтею 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», – до розгляду справи судом»;

7) у пункті 92:

доповнити пункт підпунктами 6-1, 10 і 11 такого змісту:

«6-1) у разі неможливості їх переведення, у зв'язку з обставинами, передбаченими підп. 6 п. 67 цього Положення, крім випадків, передбачених законодавством, що регулює питання доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування»;

«10) у разі неподання або подання недостовірних відомостей про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном;

11) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення – у триденний строк з дня набрання рішенням суду законної сили»;

доповнити пункт абзацом такого змісту:

«3 метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення, або невиконання норм Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції та за рішенням Голови Держспецзв'язку або особи, яка його заміщає, стосовно особи, що вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.».

9. У пункті 4 Положення про Головне управління державної служби України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2007 р. № 1180 (Офіційний вісник України, 2007 р., № 74, ст. 2757; 2009 р., № 40, ст. 1356):

1) у підпункті 19 слова «законодавства про державну службу і боротьбу з корупцією» замінити словами «законів України «Про державну службу» і «Про засади запобігання та протидії корупції»;

2) підпункт 20 викласти в такій редакції:

«20) узагальнює аналітичну інформацію, що надійшла від органів державної влади, про дотримання державними службовцями вимог законів України «Про державну службу» і «Про засади запобігання та протидії корупції» у частині подання відомостей про майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру, в тому числі за кордоном, що подаються у порядку та обсягах, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами, щодо себе і близьких осіб, та подає її Кабінетові Міністрів України»;

3) у підпункті 22 слова «законодавства про державну службу і боротьбу з корупцією» замінити словами «законів України «Про державну службу» і «Про засади запобігання та протидії корупції».

10. Підпункт 1 п. 28 і підп. 2 п. 30 Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2008 р. № 921 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 80, ст. 2692, № 90, ст. 3006; 2009 р., № 95, ст. 3282), доповнити абзацом такого змісту:

«з дня набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення юридичної особи до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення не пройшло п'ять років».

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 8 грудня 2009 р. № 1432

ПЕРЕЛІК

постанов Кабінету Міністрів України, що втратили чинність

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 1999 р. № 1785 «Про подання органами виконавчої влади аналітичної інформації про виконання вимог Закону України «Про боротьбу з корупцією» (Офіційний вісник України, 2000 р., № 6, ст. 208).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1461 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 вересня 1999 р. № 1785» (Офіційний вісник України, 2004 р., № 44, ст. 2900).

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2006 р. № 1624 «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки відомостей, що подаються кандидатами на зайняття посад» (Офіційний вісник України, 2006 р., № 47, ст. 3131).

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 червня 2008 р. № 541 «Про внесення зміни до п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 27 вересня 1999 р. № 1785» (Офіційний вісник України, 2008 р., № 43, ст. 1420).

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 р. № 83 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 вересня 1999 р. № 1785» (Офіційний вісник України, 2009 р., № 11, ст. 328).

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

від 8 грудня 2009 р. № 1337
Київ

**Про затвердження Порядку передачі подарунків, отриманих
під час проведення офіційних заходів**

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Затвердити Порядок передачі подарунків, отриманих під час проведення офіційних заходів, що додається.

2. Ця постанова набирає чинності з 1 січня 2010 року.

Прем'єр-міністр України

Ю. ТИМОШЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України
від 8 грудня 2009 р. № 1337

ПОРЯДОК

**передачі подарунків, отриманих під час проведення
офіційних заходів**

1. Цей Порядок встановлює процедуру передачі особами, зазначеними у пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (далі – уповноважені особи), подарунків, отриманих ними під час проведення офіційних заходів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організації або іншій юридичній особі, в яких уповноважені особи працюють або які представляють (далі – орган).

2. Для цілей цього Порядку під терміном «офіційний захід» розуміється протокольний захід міжнародного, державного чи місцевого рівня, проведений за участю посадових осіб органів, або захід, що відбувся у зв'язку з виконанням службових обов'язків зазначених осіб, з урахуванням загальноприйнятих міжнародних норм, правил і традицій, а також національних традицій України.

3. Уповноважена особа, яка отримала подарунок під час проведення офіційного заходу, що проводився за місцезнаходженням

органу чи в іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування, установі, організації, зобов'язана передати його органі не пізніше ніж через три робочих дні після отримання або повернення з відрядження.

4. У разі подання уповноваженою особою підтвердних документів орган компенсує витрати, пов'язані з доставкою подарунка або сплатою митних зборів, у триденний строк після передачі подарунка органі.

5. Передача подарунка здійснюється в адміністративному приміщенні органу, про що складається акт приймання-передачі подарунка згідно з додатком.

Уповноважена особа передає подарунок матеріально-відповідальній особі органу з одночасним складенням акта приймання-передачі подарунка.

Акт приймання-передачі подарунка складається у двох примірниках, що мають однакову юридичну силу.

Один примірник залишається у органі та передається матеріально-відповідальною особою до підрозділу, на який покладено ведення бухгалтерського обліку, а другий – у уповноваженої особи.

6. Операції, пов'язані з отриманням подарунка органом, відображаються в бухгалтерському обліку відповідно до законодавства.

7. Для оцінювання вартості подарунка, вирішення питання щодо можливості його використання, місця та строку зберігання орган утворює комісію у складі п'ятьох осіб.

Керівник органу затверджує положення про комісію.

Організаційною формою роботи комісії є засідання. Засідання комісії проводиться протягом п'яти днів з моменту передачі уповноваженою особою подарунка.

Комісія має право залучати до участі в засіданнях відповідних спеціалістів, фахівців з метою проведення вартісної оцінки подарунка.

Засідання комісії вважається правоможним, якщо на ньому присутня більшість її членів.

Рішення комісії приймається простою більшістю голосів присутніх на засіданні її членів. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови комісії.

Рішення комісії оформляється протоколом, який підписує голова і секретар комісії, та у триденний строк з дати його прийняття затверджується наказом керівника органу.

8. Примірне положення про комісію затверджує Головердержслужба.

АКТ
приймання-передачі подарунка № ___ м. _____
_____ 20__ р.

Цей акт складено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку передачі подарунків, отриманих під час проведення офіційних заходів» від _____ 20__ р. № ____.

Ми, що нижче підписалися, уповноважена особа органу державної влади, місцевого самоврядування, організацій або іншої юридичної особи _____,
місце роботи _____,
займана посада _____
паспорт серії _____ номер _____, виданий _____,
що проживає за адресою _____ і
представляє орган державної влади, місцевого самоврядування, організацію або іншу юридичну особу на офіційному заході на підставі _____,
(найменування акта органу державної влади, місцевого самоврядування _____, з однієї сторони, і представник органу або іншої юридичної особи) державної влади, місцевого самоврядування, організацій або іншої юридичної особи _____,
місце роботи _____,
займана посада _____,
з іншої сторони, склали цей акт про те, що відповідно до зазначеної постанови _____

(прізвище та ініціали уповноваженої особи)

передав, а _____

(прізвище та ініціали представника органу)

прийняв подарунок згідно з описом.

1. Номенклатура _____

2. Якісні характеристики _____

3. Кількість одиниць _____

4. Додаткові відомості _____

Момент передачі подарунка зафіксований вірно:

_____ годин _____ хвилин _____ р.

Майно передав: _____
(підпис) (ініціали та прізвище)

Майно прийняв: _____
(підпис) (ініціали та прізвище)

М. П.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ П О С Т А Н О В А

від 8 грудня 2009 р. № 1338
Київ

Про заходи щодо посилення протидії корупції

Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Центральним та місцевим органам виконавчої влади забезпечити:

невідкладний розгляд звернень підприємств, установ та організацій, фізичних осіб – підприємців, органів місцевого самоврядування і громадян щодо фактів корупції;

подання щомісяця до 10 числа Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики (далі – Урядовий уповноважений) звітів про заходи, вжиті за результатами розгляду зазначених звернень.

2. Погодитися з пропозицією Урядового уповноваженого щодо визначення представників центральних органів виконавчої влади, які на постійній основі співпрацюють з Урядовим уповноваженим у частині проведення перевірок організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства, згідно з додатком.

3. Установити, що перевірки організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства проводяться робочими групами, утвореними Урядовим уповноваженим, відповідно до Порядку проведення перевірки робочими групами центральних органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2006 р. № 886 (Офіційний вісник України, 2006 р., № 27, ст. 1935).

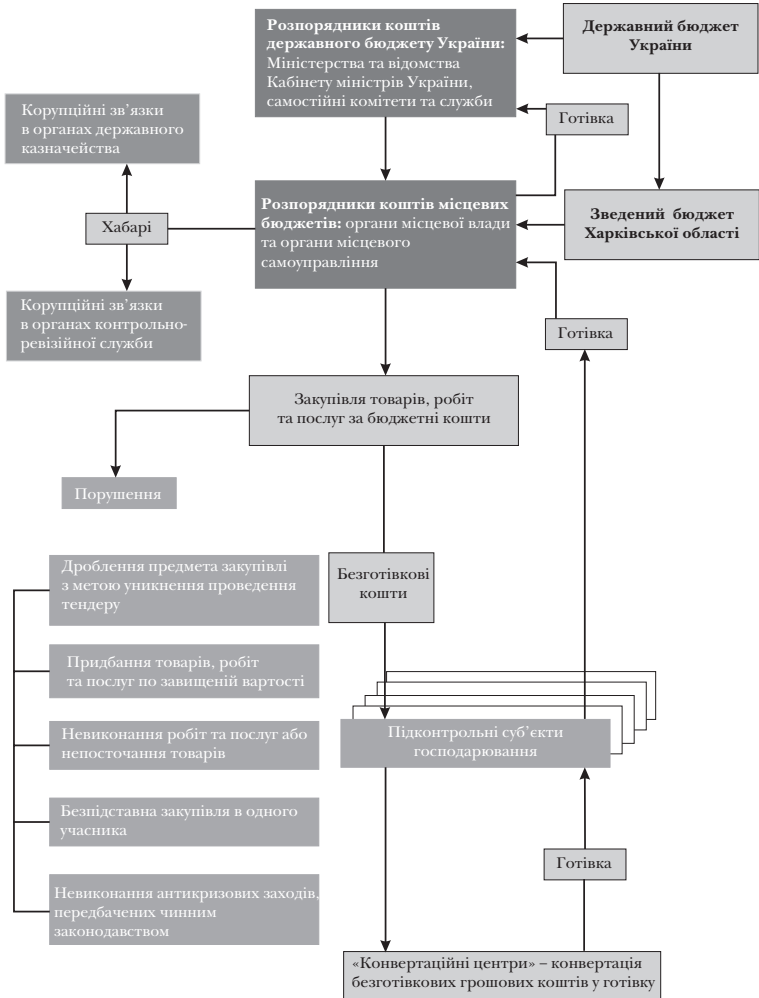
4. Внести до постанов Кабінету Міністрів України зміни, що додаються.

Прем'єр-міністр України

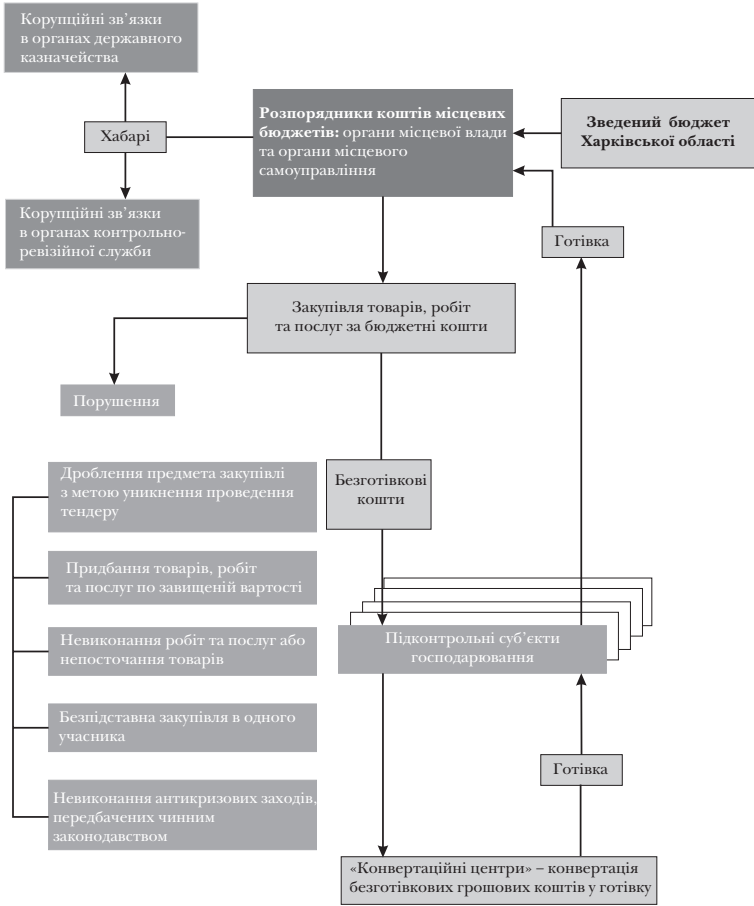
Ю. ТИМОШЕНКО

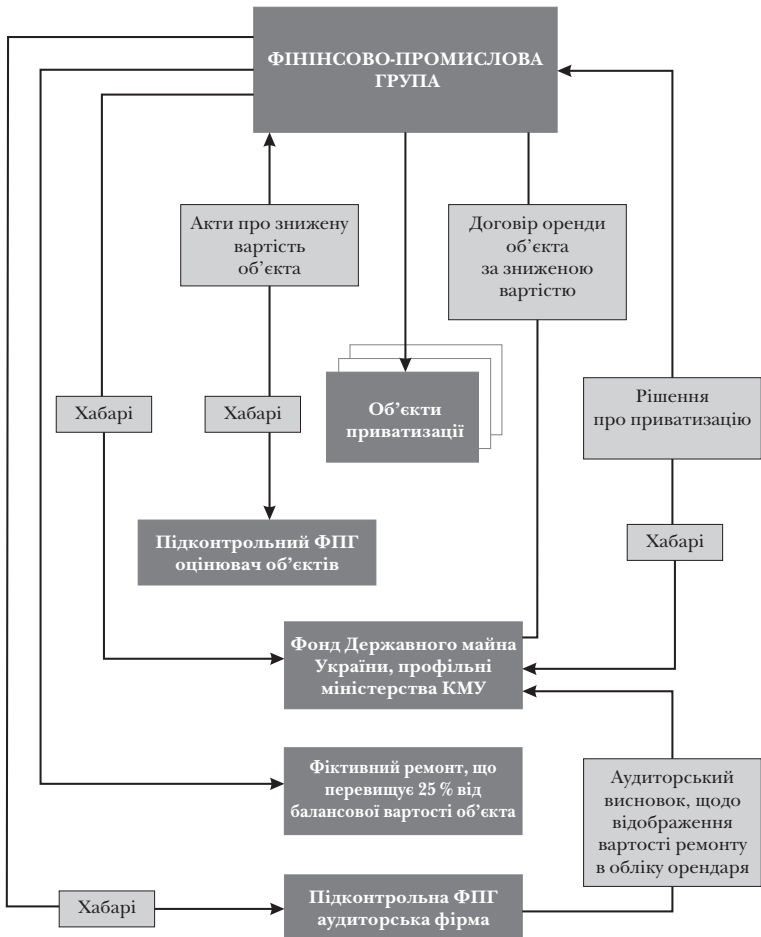
Типова схема корупційної діяльності при використанні бюджетних коштів на державному рівні

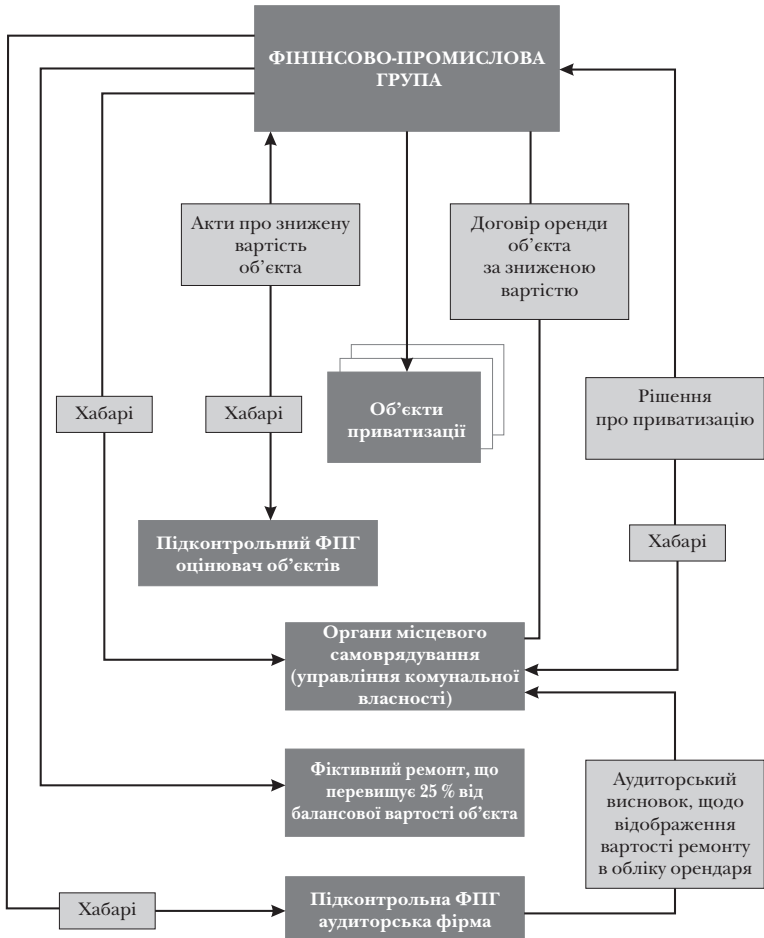
Типова схема корупційної діяльності при використанні бюджетних коштів на місцевому рівні

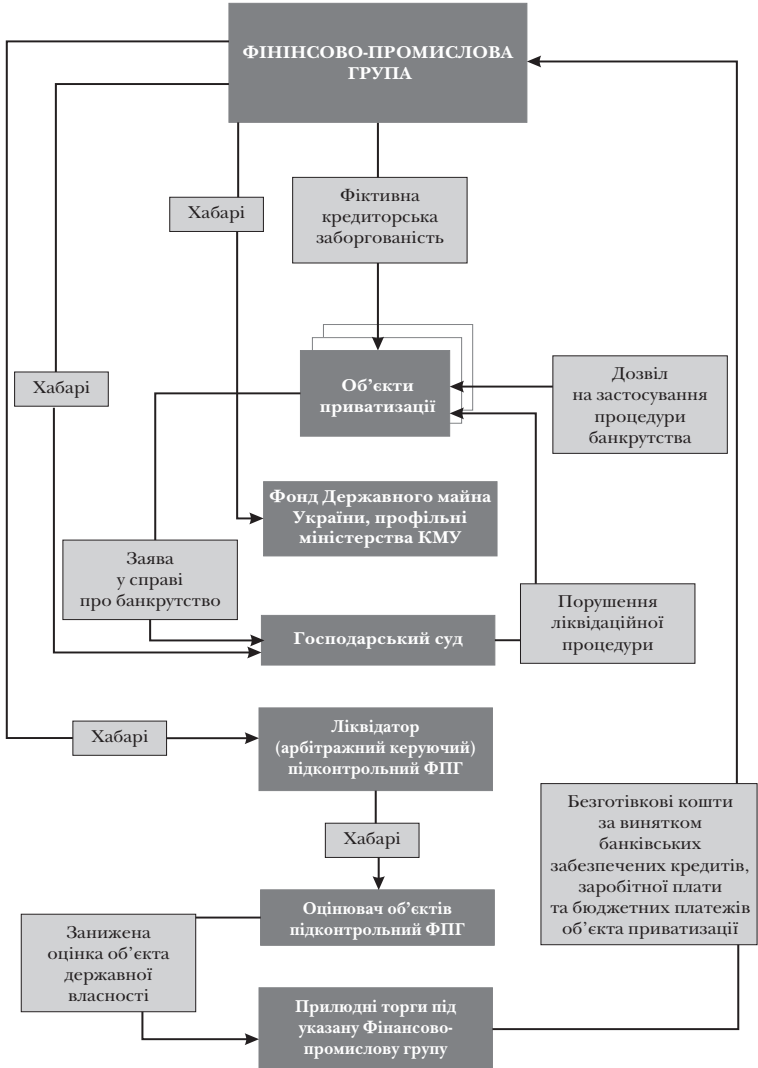
Типова схема корупційної діяльності на державному рівні під час приватизації об'єктів державної власності

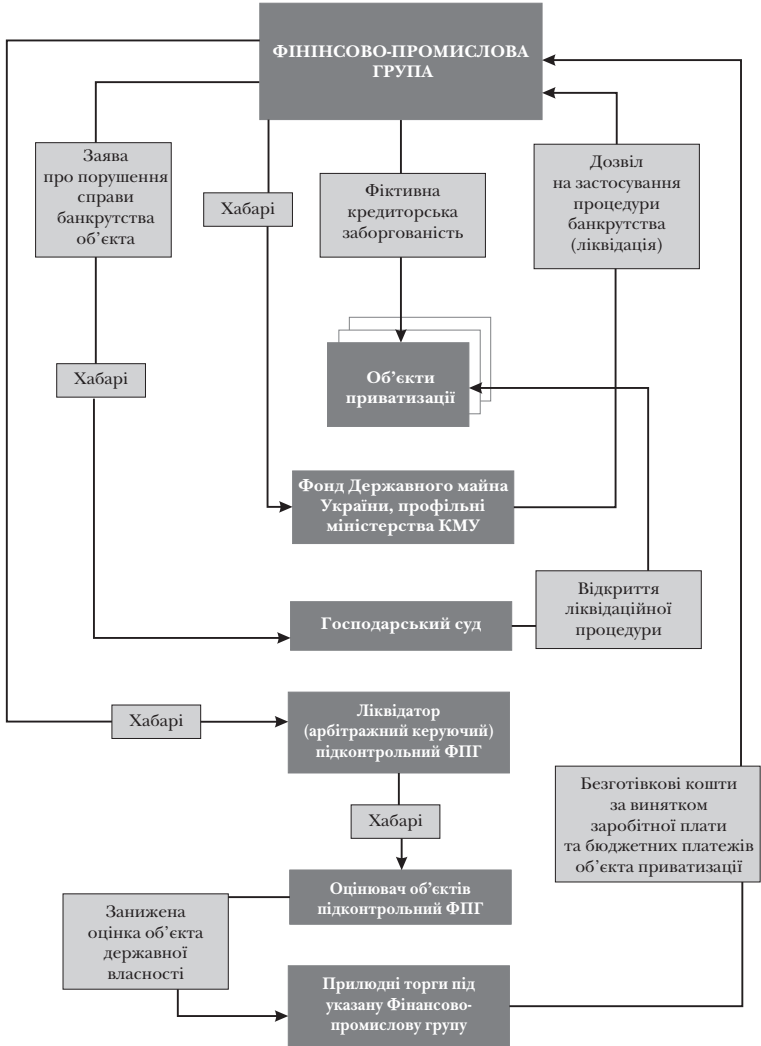
Типова схема корупційної діяльності на державному рівні під час приватизації об'єктів комунальної власності

Типова схема корупційної діяльності на державному рівні під час приватизації об'єктів державної власності шляхом фіктивного банкрутства

Типова схема корупційної діяльності на державному рівні під час приватизації об'єктів комунальної власності шляхом фіктивного банкрутства

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ:	
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР.....	5
1.1. Поняття корупції і тенденції її розвитку.....	5
1.2. Протидія корупції: історико-правовий аспект.....	16
1.3. Види (рівні) корупції.....	24
РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ	
З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ.....	33
2.1. Проблеми законодавчого регулювання	
боротьби з корупцією в Україні	33
2.2. Правовий аналіз сучасного антикорупційного	
законодавства України	53
РОЗДІЛ 3. КОРУПЦІЙНІ АДМІНІСТРАТИВНІ	
ПРАВОПОРУШЕННЯ (науково-практичний коментар).....	61
Додатки.....	99

Наукове видання

ГАРАЩУК Володимир Миколайович

МУХАТАЄВ Андрій Олександрович

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ
З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ**

Монографія

Редактор *К. К. Гулий*
Коректор *Т. Ф. Зуб*
Комп'ютерна
верстка *В. М. Зеленька*

Підписано до друку з оригінал-макета 16.10.2010 р.
Формат 84×108 1/32. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 9,35. Обл.-вид. арк. 10. Вид. № 503.
Тираж 300 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 559 від 09.08.2001 р.

Виготовлено у друкарні СПДФО Білетченко
8 (057) 758-35-98